

სახელმწიფოთაშორისი
მოლაპარაკებების
წარმართვის ეტაპები
ადამიანის უსაფრთხოებისა
და სიღარიბის დაძლევის
უზრუნველსაყოფად

ნინო ფარსადანიშვილი

სახელმწიფოთაშორისი
მოლაპარაკებების
წარმართვის ეტაპები
ადამიანის უსაფრთხოებისა
და სიღარიბის დაძლევის
უზრუნველსაყოფად

ნინო ფარსადანიშვილი

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ დაფინანსებული პროექტის - „ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის როლი ადამიანის უსაფრთხოებისა და მიგრაციის უფლებების დაცვაში“ (პროექტის ნომერი YS-2016-98) - ფარგლებში.

This work was supported by Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia within the framework of the project: “Trade Migration and Human Security”, Project Number: YS-2016-98

*გამოცემულია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საუნივერსიტეტო საგამომცემლო საბჭოს გადაწყვეტილებით
Published by the decision of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Publishing Board*

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2020

ISBN 978-9941-13-266-7 (pdf)

სარჩევი

	გამოყენებული შემოკლებების სია	5
I.	შესავალი	7
II.	ადამიანის უსაფრთხოებისა და მსოფლიო სავაჭრო სისტემის ჩამოყალიბების პროცესი	10
	1. ადამიანის უსაფრთხოების განმარტება	11
	2. დღევანდელი მსოფლიო სავაჭრო სისტემა – ისტორიული განვითარების ტენდენციები	15
III.	ვმომ-ში არსებული ეფექტური მექანიზმი ადამიანის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად	21
	1. ვმომ საერთაშორისო სამართლებრივ სისტემაში	24
	2. ვმომ-ს სამოქმედო პრინციპები და ხელშეკრულებები სიღარიბის დაძლევისა და ადამიანის უსაფრთხოების გადასახედიდან	27
	3. მომსახურებით ვაჭრობა სიღარიბის აღმოფხვრის გადასახედიდან	30
	4. GATS-ის ფარგლებში არსებული უფლებები და ვალდებულებები	31
IV.	გაერთო მხარე აღიარებული ვმომ-ს მნიშვნელობა სიღარიბის დაძლევის მიმართულებით	37
V.	ვმომ-ს ხელშე სიღარიბის აღმოფხვრასთან დაკავშირებით	42
VI.	შრომისა და ვაჭრობის ურთიერთმიმართების მიმოხილვა სიღარიბის აღმოფხვრის კერძოპქტივიდან	46
	1. შრომითი უფლებები GATS-ის სისტემაში	51

4 ნინო ფარსადანიშვილი

VII. დროებითი და ცირკულარული მიგრაცია სიღარიბის აღმოფხვრისა და ადამიანის უსაფრთხოების გადარსახედიდან	58
VIII. დასკვნა	74
THE LEVELS OF THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL NEGOTIATIONS TO ENSURE HUMAN SECURITY AND POVERTY ERADICATION	76
I. Executive Summary	76
ბიბლიოგრაფია:	84
წიგნები	84
სტატიები	86
საერთაშორისო ხელშეკრულებები	86
გაეროს დოკუმენტები	87
ვმო-ს დოკუმენტები	88
სასამართლოების გადანაცვეტილებები	89
ანგარიშები	90
ინტერნეტრესურსები:	91

გამოყენებული შემოკლებების სია

გაერო – გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია

ვმო – ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაცია

გვ. – გვერდი

თბ. – თბილისი

AB – Appellate Body

AJIL – American Journal of International Law

Art. – Article

Cit. – Cited

DS – Dispute Settlement

DSU – Dispute Settlement Understanding

Eds. – Editors

EC – European Commission

ECHR – European Court of Human Rights

EMN – European Migration Network

EU – European Union

GATT – General Agreement on Tariffs and Trade

GATS – General Agreement on Trade in Services

GSP – Generalized System of Preferences

ICJ – International Court of Justice

INT’L L – International Law

J. – Journal

OECD – The Organization for Economic Cooperation and Development

p. – Page

PCIJ – Permanent Court of International Justice

PR – Panel Report

para. – Paragraph

paras. – Paragraphs

R – Report

UN – United Nations

UNDP – United Nations Development Program

US – United States

Vol. – Volume

WT – World Trade

WTO – World Trade Organization

I. შესავალი

საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ ადამიანის უსაფრთხოების, სიღარიბის დაძლევისა და ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფა სახელმწიფოთა საერთაშორისო თანამეგობრობის უმთავრეს პრიორიტეტს წარმოადგენს. ერთი შეხედვით, ამ პროცესში თითქოს ყველა მხარე შეჯერებული პოზიციებით იმისაკენ მიილტვის, რომ ხელი შეუწყოს მსოფლიოში საყოველთაო კეთილდღეობის დამკვიდრებას, თუმცა სახელმწიფოთაშორისი მოლაპარაკებების ეტაპებზე დაკვირვება განსხვავებულ მდგომარეობას ასახავს. აღნიშნული განსაკუთრებით კარგად ჩანს გაეროსა და ვმო-ს სამოქმედო დღის წესრიგებისა და ყოველდღიური პრაქტიკის ანალიზის ფონზე, კერძოდ, გაეროს 2030 წ. დღის წესრიგით განსაზღვრულია, რომ კაცობრიობის სიღარიბისაგან ხსნა მისი უპირველესი მიზანია,¹ ხოლო ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაცია აღიარებს იმ უმნიშვნელოვანეს როლს, რაც ვაჭრობას შეუძლია შეასრულოს მდგრადი განვითარების 2030 წ. მიზნების მიღწევაში.²

ეს გარემოება კარგად აჩვენებს საერთაშორისო ორგანიზაციების ოფიციალური პოზიციების ერთიანობას სიღარიბის აღმოფხვრისა და საყოველთაო კეთილდღეობის ხელშეწყობის, როგორც საერთაშორისო განვითარების დღის წესრიგის განუყო-

¹ Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, is available on <<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>>, accessed 23 August 2018; Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development, p. 2. is available on <http://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/19097/Johannesburg_Plan_of_Action.pdf?sequence=1&isAllowed=y>; Rio Declaration on Environment and Development, 3-14 June 1992, principle 5. is available on <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf>, accessed 23 August 2018.

² WTO doc. WT/MIN(15)/DEC.

ფელი ნაწილის³ დაცვის მიმართულებით, თუმცა ისმის კითხვა: ნუთუ პრაქტიკაშიც მსგავსი მიდგომა დამკვიდრებული? მდგრადი განვითარების შესახებ მსოფლიო ბანკის მიმოხილვაში აღნიშნულია, რომ კითხვა, რომელსაც უნდა გავცეთ პასუხი, ის კი არ არის, გვჭირდება თუ არა მდგრადი განვითარების ამოცანების შესრულება, არამედ ის, თუ როგორ მოვახერხოთ ეს.⁴ სირთულეები, ძირითადად, უკავშირდება განსხვავებების არსებობას პოლიტიკური პოზიციების გადანაწილების პროცესში, რაც უბიძგებს ხოლმე მთავრობებსა და საერთაშორისო ორგანიზაციებს არათანმიმდევრული მოქმედებებისაკენ.⁵

ის ფაქტი, რომ მომსახურებით ვაჭრობა დღევანდელი მსოფლიო ვაჭრობის 50%-ს შეადგენს,⁶ ცალსახად მიუთითებს იმ უმთავრეს ასპექტზე, რასაც მომსახურებით ვაჭრობა წარმოადგენს განვითარებადი სახელმწიფოების სიღარიბის პრობლემის მოგვარებას⁷ და ადამიანის უსაფრთხოების დაცვის საქმეში.

სიღარიბის აღმოფხვრასა და ადამიანის უსაფრთხოებასთან დაკავშირებით არსებულ საერთაშორისო სახელშეკრულებო ჩარჩოსა და გაერო-ვმო-ს დღის წესრიგებს შორის არსებული მსგავსება-განსხვავების ანალიზის პარალელურად, მონოგრაფია, ასევე, მოიცავს შემდეგ საკითხებს:

- ვმო-ს მინისტერიალის კონფერენციები და მომსახურებით ვაჭრობის გამარტივებისათვის ინიცირებული მრავალმხრივი ხელშეკრულების ფორმატი;⁸

³ Poverty and Shared Prosperity (2016) at p.1. is available on < <http://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity>> accessed 23 August 2018.

⁴ <http://www.worldbank.org/en/topic/sustainabledevelopment/overview>

⁵ Report of the International Conference on Financing for Development, Monterrey, Mexico, 18-22 March 2002, is available on < <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>>, accessed 14 March 2018, P. 41.

⁶ Azevêdo Underlines Growing Importance of Services in Global Trade, 17 October 2017, is available on <https://www.wto.org/english/news_e/spra_e/spra193_e.htm> accessed 23 August 2018.

⁷ WTO doc. TN/S/13.

⁸ Bregt Natens, Jan Wouters, 'The State of Play and Future of Services Negotiations in the WTO' (2013) Vol. 4 Check Yearbook of Public and Private Interna-

- გაეროს შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციისა და ვმო-ს ფარგლებში არსებული დისკუსიები შრომითი უფლებების მსოფლიო სავაჭრო სისტემაში გათვალისწინების მიმართულებით;
- მომსახურებით ვაჭრობის შესახებ გენერალური ხელშეკრულების ფარგლებში ფიზიკურ პირთა დროებითი გადაადგილების უზრუნველსაყოფად და განვითარებადი სახელმწიფოების ეკონომიკური წინსვლის ხელშესაწყობად მომსახურებით ვაჭრობის ე.წ. მე-4 რეჟიმის ამოქმედების გზები.⁹

აღნიშნულ საკითხთა ანალიზისთვის მონოგრაფია იყოფა 7 ნაწილად. ნაწილი პირველი ეთმობა შესავალს; მეორე და მესამე ნაწილები მიმოიხილავს სილარიბის აღმოსაფხვრელად მოქმედ საერთაშორისო ხელშეკრულებებს განსაკუთრებული ფოკუსით განვითარებად სახელმწიფოებზე. მე-4 თავი ეთმობა საერთაშორისო ვაჭრობაში გასათვალისწინებელ შრომით უფლებებს. მე-5 თავი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს მომსახურებით ვაჭრობის შესახებ ზოგადი შეთანხმების ფარგლებში დასაქმების უზრუნველყოფის გარანტიების გაერთიანებას. მე-6 თავი გამოკვეთს ე.წ. მე-4 რეჟიმის ამოქმედების მნიშვნელობას მომსახურებით ვაჭრობის გამარტივების გადასახედიდან. მე-7 თავი აჯამებს მონოგრაფიით მოცულ საკითხებს.

---

tional Law, at p. 235.

⁹ Governance and the Law (2017) at p.263, available on <<http://www.worldbank.org/en/publication/wdr2017>> accessed 23 August 2018.

II. ადამიანის უსაფრთხოებისა და მსოფლიო სავაჭრო სისტემის ჩამოყალიბების პროცესი

სახელმწიფოთა საერთაშორისო თანამეგობრობის ფარგლებში არსებულმა დინამიურმა განვითარების პროცესებმა გამოიწვია მათივე ინტერესის ზრდა გლობალური პრობლემების მოსაწესრიგებლად და გადასაჭრელად ახალი კონცეფციების, პოლიტიკისა და მიდგომების შესამუშავებლად და ასამოქმედებლად. სწორედ ამის გამოხატულებაა ადამიანის უსაფრთხოების კონცეფციის შემუშავებაც, რომელიც ეფუძნება პიროვნებაზე ორიენტირებულ, კონტექსტს მორგებულ, ყოვლისმომცველ და პრევენციულ და მკურნალებელ მიდგომების შემუშავებასა და ამოქმედებას საერთაშორისო, რეგიონულ და ეროვნულ დონეებზე არსებული გამონწვევების საპასუხოდ.¹

თავად ის ფაქტი, რომ გაეროს მიერ შემოთავაზებული ადამიანის უსაფრთხოების განმარტება ერთმანეთთან აკავშირებს ყველა მექანიზმს ადამიანის ღირსების, უსაფრთხოების, განვითარების, სიღარიბისგან დაცვისა და გადარჩენის უზრუნველსაყოფად გამოიყენებს არა მარტო გაეროს, არამედ ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის როლსაც ამ პროცესში.

მოვლენათა აღნიშნული განვითარება საინტერესოა იმ გადასახედიდანაც, რომ გამოიკვეთოს სხვადასხვა მიდგომებს შორის არსებული განსხვავებები, კერძოდ, თუ როგორ ცდილობს საე-

¹ United Nations Development Program, Human Development Report 1994 [Report 1994], გვ. 1-3.

რთაშორისო თანამეგობრობა ვმო-ს დარწმუნებას იმაში, რომ ამ უკანასკნელმა გაააქტიუროს ადამიანის უსაფრთხოების ეკონომიკური დაცვის გარანტიები სიღარიბის აღმოფხვრისა და დროებითი მიგრაციის უზრუნველყოფის მიმართულებით, მაშინ, როდესაც თავად ეს ორგანიზაცია განსხვავებულ პოზიციას აფიქსირებს და არ სურს მის დღის წესრიგში დამატებითი საკითხების შემოტანაზე მოლაპარაკებების დაწყება.

გაეროს მიერ შემოთავაზებული ადამიანის უსაფრთხოების განმარტებისა და სახელმწიფოთა საგარეო პოლიტიკური პრიორიტეტების განსხვავებულობის შედარებითი ანალიზი ცხადყოფს აღნიშნული საკითხის სირთულეს და გამოკვეთს კითხვებს სახელმწიფო სუვერენიტეტის, სახელმწიფო უსაფრთხოებისა და ადამიანის უსაფრთხოების ურთიერთმიმართებასთან დაკავშირებით, განსაკუთრებით ისეთი საკითხების გარშემო, როგორცაა ადამიანის უფლება პირად განვითარებაზე და დროებითი მიგრაციის შეზღუდვა.

დასმულ კითხვებზე პასუხების გასაცემად წინამდებარე ნაშრომი მიმოიხილავს ადამიანის უსაფრთხოების, დროებითი მიგრაციისა და სიღარიბის აღმოფხვრის მიმართულებით არსებულ საერთაშორისო სამართლებრივ ინსტრუმენტებს, თუმცა შესაბამისი ანალიზის გაკეთებამდე, უპრიანია შევჩერდეთ თავად ადამიანის უსაფრთხოების განმარტებაზე.

1. ადამიანის უსაფრთხოების განმარტება

პიროვნებაზე ორიენტირებული ადამიანის უსაფრთხოების კონცეფცია პირველად სადისკუსიოდ შემოთავაზებულ იქნა გაეროს განვითარების პროგრამის 1994 წლის ანგარიშით, რომელიც ცალსახად გამოყოფდა გლობალურ საზოგადოებაში ადამიანის უსაფრთხოების დაცვის უზრუნველსაყოფად ეკონომიკური ელემენტების გათვალისწინების აუცილებლობას. ანგარიშში აღნიშნულია, რომ ადამიანის უსაფრთხოებას უზრუნველყოფს განვითარების ხელშეწყობა და არა იარაღი² და რომ უსაფრთხოება

² United Nations Development Program, Human Development Report 1994 [Report 1994], p. 1.

თავისთავში ასევე გულისხმობს შიმშილისგან თავისუფლებას.³ ანგარიშში გამოყენებული აღნიშნული მიდგომები ცალსახად მიუთითებს, რომ საერთაშორისო თანამეგობრობა ეძებს ეკონომიკურ საშუალებებს, ადამიანის უსაფრთხოების დასაცავად. აღნიშნული ანგარიშის გამოქვეყნებას მოყვა ასევე გაეროს გენერალური ასამბლეისა და უშიშროების საბჭოების რეზოლუციები, სადაც კიდევ ერთხელ დადასტურდა საერთაშორისო თანამეგობრობის სურვილი, რომ ადამიანის უსაფრთხოების უზრუნველყოფისათვის შემუშავებულიყო პრევენციაზე ორიენტირებული და თანამედროვე კონტექსტზე მორგებული მიდგომები.⁴ თავად ის ფაქტი, რომ საერთაშორისო თანამეგობრობა საყოველთაო კეთილდღეობის უზრუნველყოფის მიზნებისათვის მონოდებულია სიღარიბის აღმოფხვრისა და მდგრადი ეკონომიკური განვითარების ხელშესაწყობად,⁵ ხაზს უსვამს აღნიშნულ პროცესში ეკონომიკური კომპეტენციის მქონე საერთაშორისო ორგანიზაციების მონაწილეობის აუცილებლობას, სადაც ვმომისივე სურვილის შემთხვევაში მოგვევლინება ძალიან მნიშვნელოვან ძალად სწორედ იმიტომ, რომ ის არის ეკონომიკური პოლიტიკის მთავარი გამტარი მთელს მსოფლიოში. აღნიშნულ პროცესებში ვმომისა გააქტიურება ასევე პირდაპირ იმეორებს გაეროს გენერალური ასამბლეის რეზოლუციაში გაცხადებულ სახელმწიფოთა სტრატეგიას არსებული და მომავალი საფრთხეების დასაძლევად საერთაშორისო ურთიერთობათა ახალი კულტურის ჩამოყალიბების აუცილებლობასთან მიმართებით.⁶

ადამიანის უსაფრთხოების ყველაზე სრულყოფილი განმარტება, რასაც თავად გაერო გვთავაზობს მდგომარეობს შემდეგში:

„ადამიანის უსაფრთხოება მიზნად ისახავს საყოველთაოდ გავრცელებული საფრთხეების საპასუხოდ ადამიანების გადარჩენას და მათი ღირსების დაცვას. ადამიანის უსაფრთხოება აერთიანებს უსაფრთხოებას, განვითარებასა და ადამიანის

³ *ibid*, p. 3.

⁴ UN doc A/RES/66/290.

⁵ UN doc A/RES/60/1.

⁶ UN doc A/66/763.

უფლებებს, მიიჩნევს რა მათ ადამიანის და მასშასადამე ეროვნულ უსაფრთხოებად. ადამიანის უსაფრთხოება ხელს უწყობს ადამიანების პიროვნულ განვითარებას და სიღარიბისა და სასოწარკვეთილებისგან დაცულ ღირსეულ ცხოვრებას.⁷

გაეროს მიერ შემოთავაზებული ადამიანის უსაფრთხოების კონცეფცია გამოკვეთს რამდენიმე რთულ კითხვას, რაც დაკავშირებულია თანაფარდობასთან ადამიანის უსაფრთხოებასა და სიღარიბისგან თავისუფალ ღირსეულ ცხოვრებას შორის, მათ კავშირთან სახელმწიფო სუვერენიტეტის დაცვის, ფიზიკურ პირთა მიერ საზღვრის კვეთისა და განვითარების ურთიერთგადაჯახვულ პროცესებთან. აღნიშნული მსჯელობის კვალდაკვალ ისმის კითხვები, კერძოდ რა ურთიერთობების ფარგლები არსებობს ადამიანის უსაფრთხოებასა და სახელმწიფო სუვერენიტეტს შორის, რომელი სარგებლობს უპირატესი იურიდიული ძალით? რამდენად თავსებადია სახელმწიფო სუვერენიტეტი ადამიანის უფლებასთან განვითარებაზე და სიღარიბისგან თავის დასაღწევად დროებითი მიგრაციის უზრუნველყოფასთან?

აღნიშნულ კითხვებზე პასუხები მოცემულია თავად გაეროს რეზოლუციებში კერძოდ, „ადამიანის უსაფრთხოება არ ანაცვლებს სახელმწიფო უსაფრთხოებას“⁸, „ადამიანის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა უნდა მოხდეს სახელმწიფო სუვერენიტეტის, ტერიტორიული მთლიანობისა და სახელმწიფოს შიდა საქმეებში ჩარევის გარეშე“.⁹ ამის პარალელურად გლობალური მართვის კომისია მიიჩნევს, რომ „ადამიანის უსაფრთხოება ისეთივე მნიშვნელოვან მიზნად უნდა იყოს მიჩნეული როგორც ეს არის სახელმწიფო უსაფრთხოების შემთხვევაში“.¹⁰ სახელმწიფო უსაფრთხოებისა და ადამიანის უსაფრთხოების მნიშვნელობის აღქმასთან დაკავშირებით არსებული მიდგომები ცალსახად გამოკვეთს, რომ სახელმწიფო უსაფრთხოებისათვის უპირატესი მნიშვნელობის მინიჭება შეუძლებელს ხდის იმას, რომ ადამიანის

⁷ *ibid.*

⁸ UN doc A/RES/66/290.

⁹ UN doc A/66/763.

¹⁰ Commission on Global Governance, 'Our Global Neighborhood: The Report of the Commission on Global Governance' (1995), pp. 80-81, cit. in: B. von Tigerstrom, *Human Security and International Law* (Hart Publishing 2007) p.23.

უსაფრთხოება, სახელმწიფო სუვერენიტეტი და სახელმწიფო უსაფრთხოება თანაბარ დონეზე იქნას განხილული.

ადამიანის უსაფრთხოების მნიშვნელობამ სახელმწიფოთა-შორისი ურთიერთობების პრაქტიკაში გამოიწვია მისი საგარეო პოლიტიკის პრიორიტეტად ჩამოყალიბება, ასეთი სახელმწიფოების საუკეთესო მაგალითია კანადა და იაპონია.

კანადის ოფიციალური პოზიციის შესაბამისად, განვითარებადი სახელმწიფოებისადმი აღმოჩენილი დახმარება შესაძლებელს ხდის, რომ შემცირდეს სიღარიბე და შესაბამისად მიღწეულ იქნას მთავარი მიზანი – საერთაშორისო დონეზე განვითარების უზრუნველყოფა.¹¹

იაპონიის პოზიციის შესაბამისად კი, ადამიანის უსაფრთხოებისათვის ხელის შეწყობა ნიშნავს იმ ხალხის წინაშე არსებული საფრთხეების შემცირებას, რომელიც დაუცველია და შესაბამისად საჭიროებს მხარდაჭერას ადამიანის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის გადასახედიდან.¹²

მიუხედავად იმისა, რომ კანადაც და იაპონიაც განვითარებული ქვეყნების სტატუსის ქვეშ ერთიანდებიან, ზევით აღნიშნული მათივე საგარეო პოლიტიკის პრიორიტეტები აშკარად მიუთითებენ განსხვავებებზე ამ ორი ქვეყნის ხედვებს შორის მოანესრიგონ საერთაშორისო მნიშვნელობის მქონე ადამიანის უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული საკითხები. ეს განსხვავებულობა დგება დღის წესრიგში მაშინაც კი, როდესაც ადამიანის უსაფრთხოების ერთიან და შეჯერებულ განმარტებას გვთავაზობს თავად გაერო, რადგან სახელმწიფოებს ყოველთვის უხდებათ საკუთარი სამართლებრივი პრაქტიკის გათვალისწინება განმარტებათა ყოველდღიურობაში გადმოტანის დროს. აღნიშნული სულაც არ არის გასაკვირი, რადგან საყოველთაოდ აღიარებული სუვერენიტეტისა და შიდა საქმეებში ჩაურევლობის პრინციპები

¹¹ Foreign Affairs, Trade and Development – Canada, ‘Promoting Stability and Security’ <<http://www.international.gc.ca/development-developpement/priorities-priorites/security-securite.aspx?lang=eng>>, accessed 20/11/2015.

¹² Ministry of Foreign Affairs of Japan, The Trust fund for Human Security, for the ‘Human-centered 21st Century’ <http://www.mofa.go.jp/policy/human_secu/t_fund21.pdf> accessed 20/11/2015.

აძლევს სახელმწიფოებს თავისუფლებას საერთაშორისო დონეზე ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებისას გაითვალისწინონ საკუთარი შიდასახელმწიფოებრივი სამართლებრივი ჩარჩო. თავად საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან კი ძალიან ცოტას აქვს ისეთი ეფექტური მექანიზმები საერთაშორისო სახელმეკრულებო ვალდებულებათა შესასრულებლად, როგორც ეს არის უზრუნველყოფილი ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის ფარგლებში. აღნიშნული კი ხაზს უსვამს იმას, რომ ადამიანის უსაფრთხოება უფრო მეტად იქნებოდა დაცული საერთაშორისო ეკონომიკური პოლიტიკის მთავარი გამტარის ანუ ვმო-ს ფარგლებში არსებული აღსრულების მექანიზმები, რომ იყოს ამ სფეროში აქტიურად გადმოტანილი, თუმცა არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ეკონომიკური ფაქტორი ადამიანის უსაფრთხოების მხოლოდ ერთი ნაწილია, რომელიც თავისთავში აერთიანებს განვითარებას, მიგრაციას და ვაჭრობას. თავად ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის დაინტერესება აღნიშნული საკითხით კი უკეთ უზრუნველყოფს ადამიანის უსაფრთხოების ეკონომიკურ ასპექტებთან დაკავშირებული საკითხების მონესრიგებას.¹³

იმისათვის, რომ უფრო ნათელი გახდეს, თუ რა მნიშვნელობა აქვს და როგორი ეფექტურობით გამოირჩევა ვმო მსოფლიოში მდგარი ეკონომიკური გამოწვევების დაძლევაში, ნაშრომის შემდეგი თავი მიმოიხილავს დღეს არსებული მსოფლიო სავაჭრო სისტემის ჩამოყალიბების ისტორიას.

2. დღევანდელი მსოფლიო სავაჭრო სისტემა – ისტორიული განვითარების ტენდენციები

ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაცია, როგორც თავად სახელმწიფოებრივი გამოძინარეობს, გვევლინება სახელმწიფოთაშორისი სავაჭრო ურთიერთობების მომნესრიგებელ უმთავრეს საერთაშორისო ორგანიზაციად. ვმო-ს ისტორიული განვითარების ტენდენციებზე დაკვირვება განსაკუთრებით საინტერესოა ადამიანის უსაფრთხოების ეკონომიკური ასპექტების უკეთ შესასწავ-

¹³ Universal Declaration on Human Rights, (adopted 10 December 1948 UNGA Res 217 (III) (UDHR), Art. 3.

ლად და იმის დასადაგენად, თუ რა მნიშვნელობა აქვს საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობების გააქტიურებას საიმისოდ, რომ დაძლეულ იქნას სიღარიბე, უზრუნველყოფილ იქნას მსოფლიო ეკონომიკური ზრდა და გათვალისწინებულ იქნას განვითარებადი სახელმწიფოების ინტერესები მდგრადი განვითარების დღის წესრიგით გათვალისწინებული საყოველთაო კეთილდღეობის მიღწევის პროცესში.

ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის გააქტიურებაზე სიღარიბის დაძლევისა და, შესაბამისად, ადამიანის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის პროცესში საერთაშორისო თანამეგობრობის დაინტერესება ეფუძნება რამდენიმე ფაქტორს. თუმცა ყველაზე მნიშვნელოვანი მათ შორის არის ვმო-ს რეგულირების სფერო, ორგანიზაციის სამოქმედო პრინციპები და დავების განხილვის ძალიან ეფექტური მექანიზმის არსებობა. მსოფლიო სავაჭრო სისტემის თითოეული ხსენებული კომპონენტი განხილულია წინამდებარე ნაშრომში, თუმცა სანამ ამ კომპონენტებს შევხებოდეთ, ვნახოთ, როგორი ისტორიული ფონი უძღვოდა ორგანიზაციის დღეს არსებული ფორმატით ჩამოყალიბებას.

1995 წლის 1 იანვარი, თარიღი, როდესაც გლობალური ეკონომიკური პოლიტიკის მთავარი გამტარი – ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაცია ოფიციალურად შეუდგა მუშაობას,¹⁴ მსოფლიო კეთილდღეობის უზრუნველყოფის ნაგულისხმევი კომპეტენციიდან გამომდინარე უდავოდ არის განსაკუთრებული მოვლენა, რომელმაც საფუძველი დაუდო სახელმწიფოთაშორისი ურთიერთობების განსხვავებული კულტურის ჩამოყალიბებას. შესაბამისად მარაკეპის შეთანხმება, რომელსაც ასევე უწოდებენ ვმო-ს ხელშეკრულებას უდავოდ წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს ისტორიულ დოკუმენტს სახელმწიფოთაშორისი ეკონომიკური ურთიერთობების თანამედროვე განვითარების ეტაპზე.¹⁵

თანამედროვე სახელმწიფოთაშორისი ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარებაში არსებითი როლი ითამაშა 1945 წელ-

¹⁴ John H. Jackson, *The Jurisprudence of GATT and The WTO*, (Cambridge University Press 2000), gv. 1, cit.: Sharif Bhuiyan, *National Law in WTO Law Effectiveness and Good Governance in the World Trading System*, (Cambridge University Press, 2011) gv. 1

¹⁵ Sharif Bhuiyan, *National Law in WTO Law Effectiveness and Good Governance in the World Trading System*, (Cambridge University Press, 2011) გვ. 1

მა. ეს ის პერიოდია, როდესაც სახელმწიფოთა თანამეგობრობამ გადაწყვიტა ერთიანი ბრძოლა ეკონომიკური სირთულეების დასაძლევად და მსოფლიო ეკონომიკური ზრდის ხელშესაწყობად, რათა თავიდან ყოფილიყო აცილებული სამომავლო შეიარაღებული კონფლიქტების აღმოცენება. სწორედ ამიტომ, „ამერიკის შეერთებული შტატების ინიციატივით დაიწყო აქტიური მოლაპარაკებები სახელმწიფოთაშორის ვაჭრობაში ტარიფების შემცირების მრავალმხრივი პოლიტიკის შესამუშავებლად და ტარიფებისა და ვაჭრობის შესახებ ზოგადი შეთანხმების (შემდგომში ასევე – GATT) ტექსტის შესამუშავებლად, რომელზე მუშაობაც დასრულდა 1947 წელს და ძალაში შევიდა 1948 წელს“.¹⁶

1948 წლიდან 1994 წლამდე პერიოდში ტარიფებისა და ვაჭრობის შესახებ ზოგადი შეთანხმება იძლეოდა ამ დროისათვის ძირითად წესებს საერთაშორისო ვაჭრობის წარმოების შესახებ.¹⁷

სახელმწიფოთაშორისი ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარება გაგრძელდა GATT-ის ხელმოწერის შემდეგაც, რათა უფრო მეტად დაეხვეწათ გლობალური ეკონომიკური პოლიტიკის განსაზღვრის გზები და სახელმწიფოთაშორის ვაჭრობაში შემოეტანათ ახალი სფეროები, მათ შორის მომსახურებით ვაჭრობა. ამ მიზნებისათვის სახელმწიფოთა თანამეგობრობამ მონაწილეობა

¹⁶ The WTO Legal Underpeanings, WTO e-learning copyright, 1 January 2013, გვ. 3; John H. Barton, Judith L. Goldstein, Timothy E. Josling and Richard H. Steinberg, The Evolution of the Trade Regime, (Politics, Law and Economics of the GATT and the WTO), Princeton 2008, გვ. 1-2. ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, (თბ., 2015), გვ. 10-11; Understanding the WTO: The GATT years: from Havana to Marrakesh, WTO Publication, ხელმისაწვდომია: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm>, ბოლოს ნანახია: 15.05.2013 წ.; იხილეთ ასევე: Amrita Narlikar, The World Trade Oranization (a very short Introduction), (Oxford University Press 2005), გვ. 2-3.

¹⁷ Understanding the WTO: The GATT years: from Havana to Marrakesh, WTO Publication, ხელმისაწვდომია: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm>, ბოლოს ნანახია: 15.05.2013 წ.; იხილეთ ასევე: Amrita Narlikar, The World Trade Oranization (a very short Introduction), (Oxford University Press 2005), გვ. 2-3. იხილეთ ასევე: Richard Peet, Unholy Trinity, The IMF, World Bank and WTO, (Zed Books, 2009), გვ. 36-37.

მიიღო სავაჭრო მოლაპარაკებათა რვა რაუნდში, თუმცა ყველაზე მნიშვნელოვანი მათ შორის იყო სავაჭრო მოლაპარაკებათა ურუგვაის რაუნდი, რომლის შედეგადაც დაარსდა ვმო-ც და შეთანხმებულ იქნა სახელმწიფოთაშორისი ეკონომიკური ურთიერთობების მომწესრიგებელი დღემდე არსებული ხელშეკრულებების ტექსტები, რომლებიც დანართად დაერთო ვმო-ს სადამფუძნებლო ხელშეკრულებას.¹⁸

სწორედ ურუგვაის რაუნდის სავაჭრო მოლაპარაკებებმა შემოიტანა მომსახურებით ვაჭრობის თემა (სხვა საკითხებს შორის) სახელმწიფოთაშორის ურთიერთობებში ვმო-ს ფარგლებში და ვაჭრობის პოლიტიკის მიმოხილვის მექანიზმთან ერთად ჩამოაყალიბა დავების განხილვის სისტემა წევრ სახელმწიფოთა სავაჭრო პოლიტიკისა და პრაქტიკის გაკონტროლების ეფექტურობის უზრუნველყოფის მიზნებისათვის.¹⁹

„ურუგვაის რაუნდი ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის დაარსებით მიზნად ისახავდა ინტეგრირებული სამართლებრივი სისტემის შექმნას მსოფლიო სავაჭრო ურთიერთობებში“.²⁰ ხოლო დავების განხილვის წესებისა და პროცედურების დამდგენმა ხელშეკრულებამ საფუძველი დაუდო დავების განხილვის ეფექტიანი სისტემის შემუშავებას და სახელმწიფოთაშორის ურთიერთობებში ვალდებულებათა ჯეროვანი აღსრულების პრაქტიკის ჩამოყალიბებას.²¹

¹⁸ Understanding the WTO: GATT: 'provisional' for almost half a century, WTO Publication, ხელმისაწვდომია: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm>, ბოლოს ნანახია: 02.08.2013 წ., Meredith Kolsky Lewis and Susy Frankel (eds), International Economic Law and National Autonomy, (Cambridge University Press 2010), გვ. 22.

¹⁹ Guzman Pauwelyn, International Trade Law, (Wolters and Kluwer 2009), გვ. 80; უფრო დეტალური ინფორმაციისათვის იხილეთ ასევე: Understanding the WTO: The Uruguay Round, WTO Publication, ხელმისაწვდომია: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm>, ბოლოს ნანახია: 02.08.2013 წ.

²⁰ ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 12.

²¹ J.G. Merrills, International Dispute Settlement, (Cambridge University Press

2001 წლიდან სახელმწიფოები ჩაერთვნენ მოლაპარაკებათა ხსალ ნაკადში, ე.წ. „დოჰას განვითარების დღის წესრიგში“.²²

ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციაში, 2016 წლის 29 ივლისის მონაცემებით, განევრიანებულია 164 სახელმწიფო,²³ რომლებიც მონოდებულნი არიან მსოფლიო ვაჭრობის წარმოების პროცესში საერთაშორისოდ აღიარებულ წესებსა და რეგულაციებზე დამყარებული განჭვრეტადი და სტაბილური სავაჭრო გარემოს შესაქმნელად, ვმო-ს საგნობრივი იურისდიქციის გათვალისწინებითა და მის ფარგლებში დადებული მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებების აღსრულების ეფექტიანი მექანიზმის არსებობის პირობებში.²⁴

მართალია, მსოფლიო სავაჭრო სისტემა GATT-ის ამოქმედების პერიოდისათვის მოიცავდა მხოლოდ საქონლით ვაჭრობის მომწესრიგებელ ნორმებს, რაც დროთა განმვალობაში განვითარდა და დღეს, ფაქტობრივად, ფარავს სახელმწიფოთაშორისი ურთიერთობების თითქმის ყველა სფეროს, უნდა აღინიშნოს, რომ ვმო-ის წარმატების მთავარი მიზეზი არის მის ფარგლებში წევრ სახელმწიფოთა შორის დადებული საერთაშორისო ხელშეკრულებების აღსრულების ეფექტიანი მექანიზმის არსებობა, რომლის შეუფერხებლად მუშაობის გარანტს წარმოადგენს ურუგვას რაუნდის მოლაპარაკებათა შედეგად ჩამოყალიბებული დავების განხილვის მექანიზმი.²⁵

2007), გვ. 212, ზოგადი მიმოხილვისთვის იხ. ასევე P.C. Mavroidis, *The World Trade Organization: Law, Practice and Policy*, (Oxford University Press 2003).

²² Understanding the WTO: The Uruguay Round, WTO Publication, ხელმისაწვდომია: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm>, ბოლოს ნანახია: 02.08.2013 წ.

²³ 164 members since 29 July 2016, with dates of WTO membership, ხელმისაწვდომია: <https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm>, ბოლოს ნანახია: 16.12.2019 წ. საქართველო მას შეუერთდა 2000 წლის 14 ივნისს.

²⁴ ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 13;

²⁵ *ibid.*

როგორც ეს ნაშრომის შემდგომი ნაწილებიდანაც კარგად გამოჩნდება, ვმო-ს მნიშვნელობა სიღარიბის დაძლევისა და ადამიანის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიმართულებით ფართოდ არის აღიარებული სახელმწიფოთა საერთაშორისო თანამეგობრობის მიერ, მაგრამ სანამ უშუალოდ გადავიდოდეთ იმ პოზიციების ანალიზზე, რომელიც გამოკვეთს ვმო-ს აქტიური მონაწილეობის აუცილებლობას მსოფლიო ეკონომიკური ზრდისა და ადამიანის უსაფრთხოების მიმართულებით, უპრიანია პასუხი გავცეთ კითხვას, თუ რატომ არის მიჩნეული ვმო მსოფლიოს წინაშე არსებული გამოწვევების მომწესრიგებელ უმნიშვნელოვანეს საერთაშორისო ორგანიზაციად იმის ფონზე, რომ ადამიანის უსაფრთხოებისა და სიღარიბის აღმოფხვრის მიმართულებით არაერთი საერთაშორისო აქტორი მოღვაწეობს გლობალურ დონეზე.

III. ვმო-ში არსებული ეფექტური მექანიზმი ადამიანის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად

გაეროს განვითარების პროგრამის მიერ 1994 წლის ანგარიშში გამოკვეთილი კავშირი ადამიანის უსაფრთხოებასა და გლობალური ეკონომიკური ზრდის განვითარების დინამიკასთან ყურადღებას ამახვილებს ეკონომიკური პროფილის მქონე საერთაშორისო ორგანიზაციების გააქტიურების მნიშვნელობაზე ამ მიმართულებით, რაშიც, უპირველესად, ვმო იგულისხმება.

ვმო-ს სამოქმედო დღის წესრიგსა და პრაქტიკაზე დაკვირვება აშკარად აჩვენებს, რომ ამ ორგანიზაციის ეფექტურობის მთავარი გასაღები ორგანიზაციის კომპეტენციის სფეროს მიკუთვნებულ სახელმწიფოთაშორისი ეკონომიკური ურთიერთობების რეგულირების სფეროში იმალება. სწორედ ამ ფაქტორის გათვალისწინებით, სახელმწიფოები განსაკუთრებული ყურადღებით ეკიდებიან, როგორც საერთო ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავების პროცესს, ასევე, განსაკუთრებულად ცდილობენ, რომ საერთაშორისო დონეზე მათი მოქმედების წარმართვისას მაქსიმალურად დაიცვან შეთანხმებული ეკონომიკური წესები, რათა, საბოლოოდ, არ დააზარალონ საკუთარი ეკონომიკური ინტერესები. სახელმწიფოთა მხრიდან ვმო-ს ფარგლებში ნაკისრი ვალდებულებების შესრულების ერთ-ერთი უმთავრესი გარანტია ორგანიზაციის ფარგლებში არსებული დავების განხილვის სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს მრავალმხრივი სავაჭრო სისტემის განჭვრეტადობასა და უსაფრთხოებას.¹

¹ Dispute Settlement Understanding, Art. 3.

„ვმო-ის დავების განმხილველი ორგანოს პრაქტიკაში ყოფილა ისეთი შემთხვევები, როდესაც განხილულა არა მხოლოდ ვმო-ის სახელშეკრულებო ნორმების დარღვევის საკითხი, არამედ ნე-ვრი სახელმწიფოს შიდა კანონმდებლობის გავლენისა, როგორც მიმდინარე სავაჭრო პრაქტიკაზე, ასევე სამომავლო ვაჭრობაზე. უსაფრთხოებისა და განჭვრეტადობის ეს სისტემა ჩამოიშლებოდა იმ შემთხვევაში, თუ დავების განმხილველი ორგანოს წინაშე ვერ მოხდებოდა ნევერი სახელმწიფოს ვმო-ის ფარგლებში აღებული ვალდებულებების დამრღვევი შიდა სახელმწიფოებრივი მექანიზმის გასაჩივრება პანელისა და სააპელაციო პალატის წინაშე. შესაბამისად, შიდა სახელმწიფოებრივი მექანიზმების წინააღმდეგ სარჩელების დასაშვებობა ემსახურება იმ მიზანს, რომ, ერთი მხრივ, შენარჩუნდეს და დაცულ იქნეს უსაფრთხოება და განჭვრეტადობა და, მეორე მხრივ, საფუძველშივე აღმოიფხვრას ნევერ სახელმწიფოთა ვმო-სთან შეუსაბამო ქმედება“.² „უსაფრთხოებისა და განჭვრეტადობის შენარჩუნება ნიშნავს იმას, რომ მსგავს სამართლებრივ საკითხს დავების განმხილველი ორგანო გადაწყვეტს მსგავსი მიდგომის გამოყენებით“.³

„პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს, რომ ორმხრივი და რეგიონალური სავაჭრო შეთანხმებების არსებობის პარალელურად, ვმო-ის დავების განხილვის სისტემა რჩება ერთადერთ ფორუმად, რომლის გამოყენებაც არის შესაძლებელი ვაჭრობასთან დაკავშირებული დავების განსახილველად; მეორე, სისტემას დღითიდღე მიმართავს ვმო-ის უფრო და უფრო მეტი ნევერი სახელმწიფო; და მესამე, ვმო-ის სამართალი მიჩნეულია როგორც ყველაზე სწრაფად მზარდი საერთაშორისო სამართლის წყარო. ვმო-ის დავების განმხილველი ორგანოს ლეგიტიმურობასა და ავტორიტეტს განაპირობებს ამ სისტემის დამოუკიდებლობა და მოქნილობა, განიხილოს და გადაწყვეტილება გამოიტანოს სახელმწიფოთაშორის დავებზე. ვმო-ის დავების განხილვის სისტემის ლეგიტიმურობა გამომდინარეობს იქიდან, რომ ის არის დარღვეული უფლების აღდგენის ისეთი სამართლებრივი სისტემა, რომელშიც არა მარტო მხარეთა ინტერესების გათვალისწინება, სა-

² Appellate Body Report, *US – Corrosion-Resistant Steel Sunset Review*, DS244, para. 82.

³ Appellate Body Report, *US – Stainless Steel (Mexico)*, DS344, para. 160.

ვაჭრო ურთიერთობათა მგრძნობიარობის მხედველობაში მიღება და, შესაბამისად, სახელშეკრულებო ნორმების მოშველიებით მხარეებისათვის უფლება-ვალდებულებების ფარგლების შესვენება ხდება, არამედ გადანყვეტილებები რეალურად სრულდება, და არა მხოლოდ განვითარებული, არამედ განვითარებადი სახელმწიფოების სასარგებლოდაც კი“.⁴

დამატებითი ფაქტორი, რაც ზრდის ვმო-ის სამართლისადმი მიმართვიანობის მაჩვენებელს, არის საქმის განხილვის პროცედურების აბსოლუტური სიცხადე და დავის გადანყვეტის ოპერატიულობა. მაგალითისათვის ისიც კმარა, რომ, მიუხედავად განსახილველი საქმეების სიმრავლისა, სააპელაციო პალატას მაქსიმუმ 90 დღეში გამოაქვს გადანყვეტილება, რაც, თავის მხრივ, მიუთითებს სისტემის მოქნილობასა და ეფექტურობაზე.⁵

დავების განხილვის ეფექტური მექანიზმის არსებობა და გლობალური ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობა წარმოადგენენ უმთავრეს ფაქტორებს ორგანიზაციის დღითიდღე მზარდი გაფართოების პროცესში. „დავების განხილვის სისტემა ქმნის სტაბილურ და დაცულ გარემოს სახელმწიფოთა სავაჭრო ურთიერთობებში, რათა არსებული დავები გადანყვედეს ერთიანი მიდგომის შესაბამისად და თავიდან იქნეს აცილებული შესაძლო გაურკვევლობები სამართლებრივი პროცესების დინამიური განვითარების პარალელურად“.⁶

მორიგი ფაქტორი, რის გამოც ვმო-ს გააქტიურება განსაკუთრებული მნიშვნელობის მატარებელია ადამიანის უსაფრთხოებისა და სიღარიბის აღმოსაფხვრელად, არის მისი გაცხადებული სურვილი, ითანამშრომლოს სხვა გლობალურ აქტორებთან და წარმოადგენდეს სახელმწიფოთაშორისი ურთიერთობების ზოგად სამართლებრივი ჩარჩოს ნაწილს. სწორედ აღნიშნული სა-

⁴ Dispute Settlement: Appellate Body, Farewell speech of Appellate Body Member David Unterhalter, ხელმისაწვდომია: < http://wto.org/english/tratop_e/dispu_e/unterhalterspeech_e.htm>, 23/04/2015 წ. მდგომარეობით.

⁵ ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 76.

⁶ იქვე, გვ. 77.

კითხი არის განხილული ნაშრომის შემდეგ ნაწილში.

1. ვმო საერთაშორისო სამართლებრივ სისტემაში

ადამიანის უსაფრთხოებისა და სიღარიბის დაძლევის შესაძლებლობების უკეთ გასაანალიზებლად, მსოფლიო სავაჭრო სისტემაში უნდა გაირკვეს, თუ როგორი დამოკიდებულება აქვს თავად ვმო-ს ზოგადი საერთაშორისო სამართლებრივი ჩარჩოსადმი კუთვნილების მიმართულებით.

„სპეციალურ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრების თანახმად, საერთაშორისო სავაჭრო სამართალი არის საერთაშორისო სამართლის განუყოფელი/დაქვემდებარებული ნაწილი. ის გვევლინება, როგორც სპეციალური სამართალი ზოგად საერთაშორისო სამართალთან მიმართებით“.⁷ თუ საერთაშორისო სამართალი არის საერთაშორისო ნორმებისა და პრინციპების ძირითადი წყარო, მაშინ თავად ვმო-ის სამართლის შემადგენელი ნორმები და პრინციპები გამომდინარეობს საერთაშორისო სამართლიდან. საერთაშორისო სამართალი არის ის ძირითადი საფუძველი, რომელზე დაყრდნობითაც ივსება ვმო-ის სამართალში არსებული ხარვეზები და დავების განმხილველი ორგანოს მიერ ხდება გადაწყვეტილებების გამოტანა.⁸

უფრო მეტიც, ვმო-ს დავების განხილვის წესებისა და პროცედურების შესახებ შეთანხმების მე-3,2 მუხლი აცხადებს, რომ ორგანიზაციის ფარგლებში მოქმედი ხელშეკრულებების განმარტებისას გამოყენებულ უნდა იქნას ვენის კონვენციის 31-ე მუ-

⁷ ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 24.

⁸ Justice Florentino P. Feliciano Former Member and Chairman Appellate Body World Trade Organization, Lecture: “Interpretation of Treaties: The Experience of the Appellate Body, WTO”, Filmed at Cambridge University in conjunction with the Lauterpacht Centre for International Law. იხ. ასევე: ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 24.

ხლი, როგორც სახელშეკრულებო ნორმის განმარტების ზოგადი წესისა, რადგანაც ამ წესმა შეიძინა ჩვეულებითი ნორმის სტატუსი.⁹ ეს დებულება კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს ვმო-ის ხედვას იმის თაობაზე, რომ მის ფარგლებში დადებული შეთანხმებები არ უნდა განიხილებოდეს საერთაშორისო საჯარო სამართლისგან „კლინიკურ იზოლაციაში“.¹⁰

ვმო-ის დავების განხილვის სისტემა ცენტრალურ როლს ასრულებს საერთაშორისო ვაჭრობის უსაფრთხოებისა და განჭვრეტადობის უზრუნველყოფის მიმართულებით. ნევრი სახელმწიფოები აღიარებენ მის როლს უფლებათა და ვალდებულებათა აღსრულების თვალსაზრისით, იმ დადებულ ხელშეკრულებათა ფარგლებში, რომელთა განმარტებაც უნდა მოხდეს საერთაშორისო საჯარო სამართლის განმარტებისათვის ჩვეულებით სამართალში დადგენილი წესებით.¹¹

აღსანიშნავია, რომ ვმო-ის სამართლის ძირითად წყაროებს მიეკუთვნება დავების განხილვის მარეგულირებელი წესების შესახებ შეთანხმების პირველ დანართში ჩამოთვლილი ხელშეკრულებები,¹² რომლებიც ინკორპორირების მექანიზმის არსებობის

⁹ *Territorial Dispute Case (Libyan Arab Jamahiriya v. Chad)*, (1994), I.C.J. Reports p. 6 (International Court of Justice); *Colder v. United Kingdom*, ECHR, Series A, (1995) no. 18 (European Court of Human Rights); *Restrictions to the Death Penalty Cases*, (1986) 70 International Law Reports 449 (Inter-American Court of Human Rights); Jimenez de Arechaga, “International Law in the Past Third of a Century” (1978-1) 159 *Recueil des Cours* 1, p. 42; D. Carreau, *Droit International* (3e ed., 1991) p. 140; Oppenheim’s *International Law* (9th ed., Jennings and Watts, eds. 1992) Vol. 1, pp. 1271-1275.

¹⁰ *Appellate Body Report, US – Gasoline*, DS2, p. 17.

¹¹ *Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes* (1994), Art. 3.2.

¹² *ibid.*, Appendix 1, ვმო-ის სამართლის ძირითადი წყაროებია შემდეგი საერთაშორისო ხელშეკრულებები: Agreement Establishing the World Trade Organization; Multilateral Trade Agreements; Multilateral Agreements on Trade in Goods; General Agreement on Trade in Services; Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights; Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes; Agreement on Trade in Civil Aircraft; Agreement on Government Procurement; International Dairy Agreement; International Bovine Meat Agreement; ეს ხელშეკრულება მიიღეს 1994 წელს ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის ფარგლებში და ხელმისაწვდომია

პირობებში ასევე იმყოფებიან გარკვეულ კავშირში სხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებათა ნორმებთან, რომლებიც, ვმო-ის სამართლის განმარტების მიზნებიდან გამომდინარე, ასევე ითვლებიან ვმო-ის სამართლის წყაროდ. როგორც სააპელაციო პალატამ ცხადად აღნიშნა, არა ერთ გადაწყვეტილებაში დავების განმხილველი ორგანოს მიერ სახელშეკრულებო ნორმის ინტერპრეტაციისას ამოსავალი ნორმა არის სახელშეკრულებო სამართლის შესახებ ვენის კონვენციის 31-ე მუხლი, რომელიც მიუთითებს, რომ ხელშეკრულება უნდა იქნეს განმარტებული კეთილსინდისიერად, ტერმინების კონტექსტური მნიშვნელობისა და ხელშეკრულების ობიექტისა და მიზნის გათვალისწინებით. კონტექსტთან ერთად გასათვალისწინებელია მიღებული შესაბამისი პრაქტიკა მხარეების მიერ ან ხელშეკრულების განმარტების გამოყენების მიზნებისათვის.¹³

კიდევ ერთი მორიგი მნიშვნელოვანი განაცხადი, რაც გააკეთა ვმო-ის დავების განმხილველმა ორგანომ, არის ის, რომ წევრ სახელმწიფოს შეუძლია, ჩაერთოს დავაში იმ შემთხვევაშიც კი, თუ სადავო ნორმის დარღვევით მისი ინტერესები პირდაპირ არ შელახულა, თუმცა არსებობს იმის პოტენციური საფრთხე, რომ სამომავლოდ შესაძლებელია ინტერესთა შელახვა. ამ შემთხვევას არსებითი მნიშვნელობა აქვს ასევე იმ გადასახედიდან, რომ, როგორც დავების განმხილველი ორგანო უთითებს თავის გადაწყვეტილებაში, მსგავსი პრაქტიკა შესაბამისია სხვა საერთაშორისო ტრიბუნალების პრაქტიკასთან და მაგალითად არის მოხმობილი მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლო.¹⁴

ნაშრომში მოცემული ინფორმაციის ანალიზის ფონზე დგი-

შემდეგი ბმულის გამოყენებით: <www.wto.org>.

¹³ *EC-Bannanas III*, Panel Report, DS27, para. 7.14. იხ. ასევე: ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 28.

¹⁴ *ibid.*, paras. 7.50. 7.175. Panel Report on *Italian Discrimination against Imported Agricultural Machinery*, adopted on 23 October 1958, BISD 7S/60, 63-64, para. 11. იხ. ასევე: ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 28-29.

ნდება, რომ ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის ფარგლებში არსებული დავების განხილვის სისტემა, ერთი მხრივ, ემორჩილება თავად ვმო-ში არსებულ საერთაშორისო სახელშეკრულებო ჩარჩოს, ხოლო, მეორე მხრივ, აუცილებლად ითვალისწინებს საერთაშორისო საჯარო სამართლისათვის დამახასიათებელ პრაქტიკას სადავო საკითხზე გადაწყვეტილების გამოტანის მიმართულებით.¹⁵

აღნიშნული ნაკარნახევია იმ გარემოებით, რომ კიდევ ერთხელ გაესვას ხაზი ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის კუთვნილებას საერთაშორისო საჯარო სამართლისადმი და, ამავდროულად, ხელი შეეწყოს განსხვავებული ხედვებიდან გამომდინარე შესაძლო გართულებებს, თუმცა პრაქტიკაში პრობლემები მაინც იქმნება. მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო სასამართლოები და ტრიბუნალები იზიარებენ სახელშეკრულებო ნორმის განმარტების საყოველთაოდ აღიარებულ წესებს, პრაქტიკაში არსებული გამონკვევები დაკავშირებულია მათ მიერ გამოყენებულ არგუმენტაციასთან, როდესაც იქმნება ისეთი შემთხვევა, რომ სამართლის ერთი და იგივე ნორმა სხვადასხვანაირად განიმარტება სხვადასხვა საერთაშორისო სასამართლოს მიერ. ეს ე.წ. კონკურენტული იურისდიქციების პრობლემა უცვლელად დარჩება, თუ არ მოხდება შეთანხმება ერთიან მიდგომაზე და ამ ხედვის დანერგვაზე გადაწყვეტილებების გამოტანის პროცესში.¹⁶

2. ვმო-ს სამოქმედო პრინციპები და ხელშეკრულებები სილარების დაძლევისა და ადამიანის უსაფრთხოების გადასახედიდან

ცხადია, რომ სახელმწიფოთაშორისი ურთიერთობები ეკონომიკური განვითარების გადასახედიდან გლობალური ვაჭრობის უამრავ ასპექტს აერთიანებს, თუნდაც, როგორცაა, მაგალითად, საქონლით ვაჭრობა, ინტელექტუალური საკუთრებით ვაჭრო-

¹⁵ ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 29.

¹⁶ *ibid.*

ბა და სხვა, მაგრამ წინამდებარე ნაშრომის მიზნებისთვის ჩვენ ვფოკუსირდებით მომსახურებით ვაჭრობის შესახებ ზოგად შეთანხმებაზე – GATS-ი, რათა შევავსოთ მომსახურების გამწვანება შრომით-სამართლებრივი სტატუსი და დროებითი მიგრაციის პერსპექტივები ადამიანის უსაფრთხოებისა და სიღარიბის აღმოფხვრის მიმართულებით.

GATS-ის მიზნების მიმოხილვამდე მნიშვნელოვანია, მოკლედ მიმოვიხილოთ ის პრინციპები, რომლებიც წარმოადგენენ თანამედროვე სავაჭრო ურთიერთობების მამოძრავებელ მექანიზმს.

დღეს არსებული მსოფლიო სავაჭრო სისტემა, ძირითადად, ეფუძნება შემდეგ პრინციპებს:¹⁷

1. თავისუფალი ვაჭრობა;
2. განჭვრეტადობა;
3. სამართლიანი კონკურენციის ხელშეწყობა;
4. განვითარებისა და ეკონომიკური რეფორმის ნახალისება;
5. ვაჭრობა დისკრიმინაციის გარეშე.

თავისუფალი ვაჭრობა – გულისხმობს, მოლაპარაკებათა დინამიური განვითარების პროცესის უზრუნველყოფას სავაჭრო ბარიერების, ტარიფებისა და კვოტების შესამცირებლად სახელმწიფოთაშორისი თავისუფალი ვაჭრობის ხელშესაწყობად.¹⁸

განჭვრეტადობა და გამჭვირვალობა – უზრუნველყოფს ტარიფების უცვლელობას შეთანხმებული პერიოდით და შეთანხმებული მოქმედების არეალით, ბიზნესის წარმოების სტაბილურობისა და განჭვრეტადობის უზრუნველყოფის მიზნებისათვის.¹⁹ შესაბა-

¹⁷ Understanding the WTO: Principles of Trading System, WTO Publication, გვ: 10, ხელმისაწვდომია: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm>, ნანახია: 15.05.2013 წ. იხ. ასევე: ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 30-3ზ.

¹⁸ *ibid.*

¹⁹ *ibid.*

მისი რეგულაციის ცვლილების შემთხვევაში წევრი სახელმწიფო ვალდებულია, რომ უზრუნველყოს შესაბამისი ინფორმაციის ოფიციალური გამოქვეყნება სავაჭრო პროცესში გამჭვირვალობის შესანარჩუნებლად.²⁰

სამართლიანი კონკურენციის ხელშეწყობა – აღნიშნული პრინციპი გამომდინარეობს უპირატესი მოპყრობის, ადგილობრივი მოპყრობისა და დისკრიმინაციის აკრძალვის ვმო-ის გაბატონებული წესებიდან, რომლებიც ადგენენ სახელმწიფოთა პრაქტიკას სამართლიანი კონკურენციის წარმოებისა და არაჯანსაღი კონკურენციით გამოწვეული ზარალის ანაზღაურების მიმართულებით.²¹

განვითარებისა და ეკონომიკური რეფორმის წახალისება – ეს პრინციპი არის უმთავრესი წინამდებარე ნაშრომით მოცული საკითხების ანალიზის მიზნებისათვის, განსაკუთრებით იმ ფაქტორის გათვალისწინებით, რომ აღნიშნული პრინციპი ადგენს შეღავათებს განვითარებადი სახელმწიფოებისათვის, რომელთა შორის, ასევე, მოიაზრება დამატებითი დროის განსაზღვრა კანონმდებლობისა და ეკონომიკის ვმო-ის სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოსაყვანად.²²

ვაჭრობა დისკრიმინაციის გარეშე – აღნიშნული პრინციპი თანამედროვე საერთაშორისო ვაჭრობის ქვაკუთხედს წარმოადგენს და მოცემულია ვმო-ის ყველა ძირითად ხელშეკრულებაში. მისი მიზანია თანაბარუფლებიანი ვაჭრობის უზრუნველყოფა და შეთანხმებული პირობების დაუყოვნებლივ და უპირობო გავრცელება ყველა ხელშეკრულ სახელმწიფოში წარმოებულ ან მისთვის მიკუთვნებულ მსგავს პროდუქტებზე/მომსახურებაზე.²³ აღნიშნული პრინციპი ასევე კრძალავს მსგავსი ადგილობრივი პროდუქციის/მომსახურების უპირატეს მდგომარეობაში ჩაყენებას ვმო-ის სხვა წევრ სახელმწიფოში წარმოებულ პროდუქცია/მომსახურებასთან შედარებით.²⁴

²⁰ *ibid.*

²¹ *ibid.*

²² *ibid.*

²³ General Agreement on Tariffs and Trade 1994, [შემდგომში – GATT, 1994], მუხლი I.

²⁴ GATT, 1994, მუხლი III,1.

იმ ფაქტორის გათვალისწინებით, რომ წინამდებარე ნაშრომი დიდწილად აკავშირებს მომსახურებით ვაჭრობას სიღარიბის აღმოფხვრისა და ადამიანის უსაფრთხოების უზრუნველყოფასთან მომსახურების გამწვავებას დროებითი მიგრაციისა და შრომითი უფლებების ნაწილში, განსაკუთრებით განვითარებადი სახელმწიფოების ინტერესების გათვალისწინების აუცილებლობიდან გამომდინარე, უპრიანია მოკლედ შევეხოთ, ასევე, ამ ხელშეკრულების მიზნებს.

3. მომსახურებით ვაჭრობა სიღარიბის აღმოფხვრის გადასახედიდან

GATS-ის პრეამბულა ხაზს უსვამს ვმო-ს წევრი სახელმწიფოების სურვილს, განავითარონ მომსახურებით ვაჭრობა გამჭვირვალობისა და პროგრესული ლიბერალიზაციის პირობებში გლობალური ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობისა და განვითარებადი სახელმწიფოების ინტერესების გათვალისწინების მიზნებისათვის მომსახურებით ვაჭრობაში მათივე მონაწილეობის გააქტიურებისა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლებით.²⁵

საინტერესოა, რომ თავად GATS-ის მაკონტროლებელი ორგანოს – მომსახურებით ვაჭრობის საბჭოს მიერ შემუშავებულ დოკუმენტში აღნიშნულია, „რომ განვითარებული სახელმწიფოებისათვის მომსახურებით ვაჭრობა სცდება წმინდა ეკონომიკურ მნიშვნელობას იმ როლის გათვალისწინებით, რასაც მომსახურება ასრულებს სოციალური განვითარების, სიღარიბესთან ბრძოლის, კეთილდღეობის ხელშეწყობის, ძირითად მომსახურების სახეებთან ხელმისაწვდომობისა და მდგრადი განვითარების მიმართულებით“.²⁶

²⁵ General Agreement on Trade in Services, 15.04.1994 http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/26-gats_01_e.htm, ნანახია: 15.04.2014.

²⁶ Modalities for the Special Treatment for Least-Developed Country Members in the Negotiations on Trade in Services, Adopted by the Special Session of the Council for Trade in Services on 3 September 2003, World Trade Organisation – TN/S/13, 5 September 2003. ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 39.

ყოველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით, ცხადია, თუ რამდენად სერიოზული მნიშვნელობა ენიჭება მომსახურების განვითარებას ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის წევრი სახელმწიფოებისათვის და თუ რამდენად მნიშვნელოვანი საერთაშორისო ხელშეკრულებაა GATS-ი. არავინ დაობს იმაზე, რომ მომსახურებას, მართლაც, შეუძლია სახელმწიფოს მდგრადი ეკონომიკური განვითარების წახალისება და, ამავდროულად, მუშახელის სტიმულირება, რათა დღითიდღე განივითაროს პროფესიული უნარ-ჩვევები, მითუმეტეს, რომ GATS-ი იძლევა ფიზიკურ პირთა თავისუფალი გადაადგილების უფლებას გარკვეული შეზღუდვებით, რაც ნაშრომის შესაბამის თავებში დანვრილებით განიხილება.

4. GATS-ის ფარგლებში არსებული უფლებები და ვალდებულებები

ფაქტორი, რომელიც GATS-ს გამოარჩევს ვმო-ის ფარგლებში არსებული სხვა მრავალმხრივი ხელშეკრულებებისგან, არის ის, რომ მისი მე-4 ნაწილის ეკონომიკური გავლენის შეფასება რთულია, რადგან თავად განმარტებები და მისი შეფასების ინსტრუმენტები ცალსახად ცხადი არ არის. შესაბამისად, GATS-ის მე-4 ნაწილი, გარკვეულწილად, იწვევს შიშს შეუცნობლის მიმართ.²⁷ სწორედ ამ ფაქტორის გათვალისწინებით, ვმო-ის წევრ სახელმწიფოებს შეუძლიათ, დაანესონ გარკვეული შეზღუდვები მომსახურების სფეროებზე და ვმო-ს წარუდგინონ ის გრაფიკები, რომლებშიც გათვალისწინებულია საკუთარი სუვერენიტეტისა თუ ეკონომიკის დაცვის სტანდარტები, თუმცა ერთი რამ ცხადია: მიუხედავად შეზღუდვებისა, მაინც რჩება მომსახურებათა საკმაოდ ფართო სპექტრი იმისათვის, რომ წევრმა სახელმწიფოებმა

²⁷ Sands, O. 'Temporary Movement of Labor Fuels GATS Debate', <http://www.migrationpolicy.org/article/temporary-movement-labor-fuels-gats-debate>, (2004), ნანახია: 11.12.2013, იხ.: ასევე: Aaditya Mattoo, Robert M. Stern, and Gianni Zanini, A Handbook of International Trade in Services, (Oxford University Press 2008), გვ. 49. იხ. ასევე ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 41.

შედლონ მომსახურებათა ურთიერთგაცვლა და ამ გზით დოვლათის დაგროვება.²⁸

GATS-ი ფარავს ყველა ტიპის მომსახურებას, სამთავრობო უფლებამოსილების განხორციელების ფარგლებში შემავალი მომსახურების გარდა.²⁹ GATS-ი, ძირითადად, მოიცავს ე.წ. „ოთხი რეჟიმის“ მომსახურებას. ესენია: 1) საზღვრებს შორისი მომსახურება (მომსახურებები, რომლებიც მიწოდებულია ფაქსიმილეთი, ელ. ფოსტით, ტელეფონით და კომუნიკაციის სხვა საშუალებებით); 2) მომსახურება, რომელიც განეულია იმ პირისათვის, რომელიც მიემგზავრება მომსახურების მიმწოდებლის ტერიტორიაზე (ტურიზმი); 3) მომსახურება, რომლის დროსაც მიმწოდებელი აფუძნებს მის ფინანსურ წარმომადგენლობას მიმღების ტერიტორიაზე (ბანკებისა და სადაზღვევო კომპანიების ფილიალები); 4) მომსახურება, რომელსაც ფიზიკური პირი მომხმარებლის ტერიტორიაზე დროებითი გამგზავრებით აწვდის მომხმარებელს (ადვოკატი, თარჯიმანი, ლექტორი და ა.შ.).³⁰

GATS-ის 1-ლი მუხლის მე-3 ნაწილის შესაბამისად, მომსახურებაში მოიაზრება ნებისმიერი მომსახურება, განეული ნებისმიერ სექტორში (გარდა საჯარო სამსახურისა), მაგრამ აღნიშნული შეთანხმება არ განმარტავს, უშუალოდ თუ რას გულისხმობს მომსახურება.³¹

²⁸ იხ. ვმო-ის ფარგლებში დაცული ინფორმაცია სახელმწიფოთა მიერ შემუშავებული გრაფიკების შესახებ, რომელიც ხელმისაწვდომია შემდეგი ბმულის გამოყენებით: http://wto.org/english/tratop_e/serv_e/serv_commitments_e.htm, ნანახია: 12/03/2014; იხ. ასევე: ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 41.

²⁹ General Agreement on Trade in Services, Arts. I and XIII, იხ. ასევე: Matsushita, M. Schoenbaum T. J., Marvoidis, P. C. The World Trade Organization Law, Practice, and Policy, (Oxford University Press 2008), გვ. 228-229.

³⁰ General Agreement on Trade in Services, Art. I:2. იხ. ასევე: Matsushita, M. Schoenbaum T. J., Marvoidis, P. C. (2008) The World Trade Organization Law, Practice, and Policy, გვ. 229. იხ. ასევე, ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 42.

³¹ ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფა-

GATS-ის ერთ-ერთ მთავარ სისუსტედ სპეციალურ ლიტერატურაში მიიჩნევა სწორედ ტერმინთა განმარტების არარსებობა, კერძოდ, არ არის განმარტებული, თუ რას გულისხმობს „დროებითი გადაადგილება“ და ცალსახად გაუცხადებელი განსხვავება მომსახურების გამწვანება და შრომით მიგრანტებს შორის.³²

ერთი რამ ცხადია: GATS-ის მიერ შემოთავაზებული ფიზიკურ პირთა მოკლევადიანი გადაადგილება ითვლება საკვანძო მნიშვნელობის მოვლენად განვითარებადი სახელმწიფოებისათვის იმის საჩვენებლად, თუ რამდენად კონკურენტუნარიანი არიან ისინი სერვისების მიწოდების თვალსაზრისით. GATS-ის მე-4 ნაწილის არსებობა საინტერესოა იმ მხრივაც, რომ მის ფარგლებში ფიზიკურ პირთა თავისუფალი გადაადგილება შესაძლებელია ნევრ სახელმწიფოში წარმომადგენლობის დაფუძნების გარეშე.³³

GATS-ის შესაბამისად, ნევრ სახელმწიფოებს ძალუძთ, სამართლებრივად სავალდებულო შესასრულებელი ვალდებულებების იმის მიხედვით გარდაქმნა, როგორი საჭიროებებიც აქვთ მათ სხვადასხვა სერვისის სექტორში. შესაბამისად, სახეზეა ისეთი შემთხვევა, როდესაც ნევრ სახელმწიფოს აქვს ფართო შესაძლებლობა, მოარგოს საკუთარი საჭიროებები იმ დღის წესრიგს, რომელსაც ის წარუდგენს ვმო-ს და დისახავს სავალდებულოდ შესასრულებლად. ნევრ სახელმწიფოთა ეს საჭიროებები ასახულია ვმო-ის წინაშე წარდგენილ სამოქმედო გრაფიკებში.³⁴

გრაფიკების მთავარი ფუნქციაა, ნევრმა სახელმწიფომ დააკონკრეტოს, თუ რომელი ვალდებულებების შესრულება შეუძ-

რდება ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 41.

³² Ghosh, B. (2007), *Managing Migration: Whither the Missing Regime? How Relevant is Trade Law to Such a Regime?*, Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law), Vol. 101, გვ. 305. ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 42.

³³ ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 43.

³⁴ =Mattoo, A. Carzaniga, A., *Moving People to Deliver Services*, (Oxford University Press 2003), გვ. 21.

ლია ბაზარზე დაშვებასა და ეროვნულ მოპყრობასთან დაკავშირებით. ბაზარზე დაშვება ნიშნავს იმას, რომ წევრ სახელმწიფოს ეკრძალება GATS-ის XVI მუხლით გათვალისწინებული ექვსი სახის შეზღუდვის გავრცელება, კერძოდ:

- შეზღუდვები, დანესებული მომსახურების გამწვეთა რაოდენობაზე, განურჩევლად იმისა, იქნება ეს რაოდენობრივი კვოტები, მონოპოლიები, ექსკლუზიური სერვისის მიმწოდებლები თუ ეკონომიკური საჭიროებების ტესტი;
- შეზღუდვები მომსახურების ღირებულების ან მისგან მიღებულ შემოსავლებზე;
- შეზღუდვები მომსახურებითი ოპერაციების საერთო რაოდენობაზე;
- შეზღუდვები მომსახურების სფეროში დასაქმებულ ან ფიზიკურ პირთა საერთო რაოდენობაზე, როგორც რაოდენობრივი კვოტების, ასევე ეკონომიკური საჭიროებების ტესტების მოთხოვნების შესაბამისად;
- იკრძალება ისეთი ზომების მიღება, რომლებიც ზღუდავს ან ითხოვს გარკვეული ტიპის კომპანიის არსებობას, რათა მოხდეს მომსახურების განწვევა;
- შეზღუდვები უცხო კაპიტალსა და ინვესტიციებზე.³⁵

გრაფიკებში მოცემულ მომსახურების სექტორებში განერილი მომსახურებებისა თუ მომსახურების გამწვეთა კატეგორიებზე დაუშვებელია იმაზე განსხვავებული მოპყრობა, ვიდრე ეს ხდება საკუთარი მომსახურებებისა თუ მომსახურების გამწვეთა მიმართ.³⁶

წევრი სახელმწიფოს ქმედება ჩაითვლება GATS-ის XVII მუხლთან შესაბამისად იმ შემთხვევაში, თუ ის სხვა წევრი სახელ-

³⁵ General Agreement on Trade in Services, art. XVI. ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 43.

³⁶ ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 43.

მნიფოდან მომავალ მომსახურებასა და მომსახურების გამწევეზ ავრცელებს ფორმალურად იდენტურ ან ფორმალურად განსხვავებულ მოპყრობას იმასთან შედარებით, რასაც ის ავრცელებს საკუთარ მომსახურებასა თუ მომსახურების გამწევეზზე.³⁷

ფორმალურად იდენტური ან ფორმალურად განსხვავებული მოპყრობა მაშინ არის GATS-ის მოთხოვნებთან შეუსაბამო, როდესაც ის ქმნის არათანაბარი კონკურენციის პირობებს ეროვნულ და უცხოურ მომსახურებასა თუ მომსახურების გამწევეზზე.³⁸

აღნიშნულთან დაკავშირებით თავს იჩენს უპირატესი მოპყრობის პრინციპი, რაც ასერიგად მნიშვნელოვანია GATS-ის ფარგლებში ნევრ სახელმწიფოთა უფლება-ვალდებულებების განსაზღვრის თვალსაზრისით. საგულისხმოა, რომ GATS-ის მე-2 მუხლის შესაბამისად, თითოეული ნევრი სახელმწიფო ვალდებულია, გაავრცელოს ყველა სხვა ნევრი სახელმწიფოდან მომავალ მომსახურებაზე თანაბარი მოპყრობის რეჟიმი.³⁹ სახელმწიფოები უფლებამოსილი არიან, აღნიშნული პრინციპი დააზუსტონ ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის წინაშე წარდგენილ ვალდებულებათა გრაფიკებში.⁴⁰

GATS-ის პირველი მუხლის მეორე ნაწილის დ ქვეპუნქტი აზუსტებს, რომ მომსახურების განწევა შესაძლებელია, მოხდეს ერთ ნევრ სახელმწიფოში მეორე ნევრი სახელმწიფოდან მომავალი ფიზიკური პირის მიერ. ამ ხელშეკრულების დანართი აზუსტებს და გამოყოფს მომსახურების მიმწოდებელთა ორ კატეგორიას: ნევრი სახელმწიფოს წარმომადგენელი ფიზიკური/იურიდიული პირი და ნევრი სახელმწიფოს წარმომადგენელი

³⁷ ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 43.

³⁸ *ibid.* art. XVII. ის ასევე, ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 44.

³⁹ Lester, S. Mercurio, B., *World Trade Law*, (Hurt Publishing 2008), გვ. 604.

⁴⁰ ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 44.

ფიზიკური პირი, რომელიც დაქირავებულია სხვა წევრი სახელმწიფოს სერვისის მიმწოდებლის მიერ მომსახურების მიწოდების მიზნებისათვის.⁴¹

კიდევ ერთი საგულისხმო პრინციპი, რომელიც გაცხადებულია GATS-ის ფარგლებში, არის გამჭვირვალობა. ამ პრინციპს ეთმობა GATS-ის მე-3 მუხლი, სადაც ხაზგასმულია, რომ წევრი სახელმწიფო ვალდებულია, გამოაქვეყნოს ნებისმიერი ხელშეკრულება, რომელიც დადებულია ვმო-ის მიღმა და რომელიც შესაძლოა, გავლენა ჰქონდეს მომსახურებით ვაჭრობაზე.⁴²

შიდა რეგულაციები – ე. წ. ეროვნული მოპყრობა, რომელიც GATS-ის მე-6 მუხლშია გაცხადებული – ავალდებულებს სახელმწიფოებს, მომსახურებით ვაჭრობის მარეგულირებელი ნორმების შემუშავებისას ეროვნულ დონეზე მიმართონ გონივრულ, გამჭვირვალე და მიუკერძოებელ მიდგომას.⁴³

⁴¹ GATS, Annex on Movement of Natural Persons Supplying Services Under the Agreement, para.1. ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 44.

⁴² supra note 68, გვ. 604, იხ ასევე, ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 44.

⁴³ Guzman, A. T., Pauwelyn, J. H. B., International Trade Law, (Aspen Publishers 2009), გვ. 567. დისერტაცია, გვ. 44.

IV. გაეროს მიერ აღიარებული ვმო-ს მნიშვნელობა სიღარიბის დაძლევის მიმართულებით

ვაჭრობის მნიშვნელობა საერთაშორისო ურთიერთობებში არ არის ახალი ფენომენი, მაგრამ ძნელად თუ მოიძებნება სხვა ისეთი საერთაშორისო ორგანიზაცია, ვმო-ს გარდა, რომელიც ახერხებს გაეროს ფარგლებში მიღებულ დოკუმენტებში ასე აქტიურად მოხსენიებას. საინტერესოა იმაზე დაკვირვება, რომ წლების განმავლობაში გაერო სისტემატურად გამოკვეთდა და გამოკვეთს ვმო-ს მნიშვნელობას საერთაშორისო დონის სოციალური და ეკონომიკური პრობლემების მოგვარების საკითხში. მიუხედავად იმისა, რომ გაერო აღიარებს ვმო-ს მნიშვნელობას სიღარიბის დაძლევისა და ეკონომიკური ზრდის ნახალისების საკითხში, იბადება კითხვა, რამდენად შესწევს ვმო-ს უნარი იმისა, რომ აქტიურად ჩაერიოს სიღარიბის დაძლევის საქმეში იმის პარალელურად, რომ მის ფარგლებში არსებობს გადაწყვეტილების მიღების მოლაპარაკებებზე დაყრდნობილი, კონსენსუსზე დაფუძნებული საკმაოდ რთული პროცედურა. აღნიშნულ კითხვაზე პასუხის გასაცემად მნიშვნელოვანია გაეროს ფარგლებში მოქმედი იმ იურიდიული დოკუმენტების მიმოხილვა, რომლებიც ცალსახად გამოკვეთენ ვმო-ს როლს სიღარიბის დაძლევაში.

გაეროს ყოფილი გენერალური მდივანი ბუტროს ბუტროს გალი „21-ე საუკუნის დღის წესრიგში“ მიუთითებდა ეკონომიკურ და სოციალურ სექტორებში გაეროს როლის ზრდის მნიშვნელობას საერთაშორისო თანამშრომლობისა და სოციალური განვითარების უფრო მეტად ხელშეწყობისათვის.¹ „ცხოვრების სტანდარ-

¹ Resolution Adopted by the General Assembly, A/RES/48/166, 17 February 1994, An Agenda for Development.

ტების ამალგებაზე, დასაქმების შესაძლებლობების ზრდასა და სოციალურ-ეკონომიკურ პროგრესსა და განვითარებაზე”² ორიენტირებული გაერო, როგორც ჩანს, ძალიან დაინტერესებულია ვმო-ს ამ პროცესში ჩართვით. ამას ადასტურებს თუნდაც გაეროს ფარგლებში მიღებული სტოქჰოლმის დეკლარაცია,³ სახელმწიფოთა ეკონომიკური უფლებებისა და ვალდებულებების ქარტია⁴ და ბრიუსელის დეკლარაცია, რომლებიც მიუთითებენ, რომ „გამჭვირვალე, არადისკრიმინაციული და ნესებზე დაფუძნებული მრავალმხრივი სავაჭრო სისტემა უმნიშვნელოვანესია გლობალიზაციის ყველა სარგებლის მისაღებად“.⁵ იგივე მიდგომა გაგრძელდა ვმო-ს გადანყვეტილებათა აღსრულების შესახებ ჩატარებულ მონიტერინგის კონფერენციაზეც, სადაც მონაწილეებმა აღნიშნეს, რომ სიღარიბის დაძლევა შესაძლებელია მხოლოდ სავაჭრო შესაძლებლობების ეფექტური გამოყენებით.⁶

ბრიუსელის დეკლარაცია, ასევე, საინტერესოა იმით, რომ ის განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს განვითარებად ქვეყნებს და მათ განწევრიანებას ვმო-ში, გამოკვეთს რა ამ ორგანიზაციის წამყვან როლს საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობების წარმართვასა და დოჰას განვითარების დღის წესრიგზე დაყრდნობით ვაჭრობისა და ეკონომიკური ზრდის გარდაქმნაში სიღარიბის დაძლევის სტრატეგიებად.⁷

² UN Charter, Article 55.

³ The United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 5 – 16 June 1972, available at: <http://www.un-documents.net/unchedec.htm>: Principle 8 – Economic and social development is essential for ensuring a favorable living and working environment for man and for creating conditions on earth that are necessary for the improvement of the quality of life.

⁴ Charter of economic rights and duties of states, Preamble, GA Res. 3281(xxix), UN GAOR, 29th Sess., Supp. No. 31 (1974) 50, stating that: The promotion by the entire international community of the economic and social progress of all countries, especially developing countries.

⁵ Brussels Declaration, Third United Nations Conference on the Least Developed Countries, Brussels, Belgium, 14-20 May 2001

⁶ Report of the International Conference on Financing for Development, Monterrey, Mexico, 18-22 March 2002, is available on < <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>>, accessed 14 March 2018, pp. 6, 7, 11.

⁷ Brussels Declaration, Third United Nations Conference on the Least Developed Countries, Brussels, Belgium, 14-20 May 2001

სიღარიბის აღმოფხვრის პოლიტიკასთან ვაჭრობის ბმის წა-
მმოჩენის კვალდაკვალ გაერომ იპოვა ახალი მიდგომა, რომელ-
მაც სხვა საკითხებს შორის, ვაჭრობა მომსახურების სფეროში
დააკავშირა დასაქმებასთან და გამოკვეთა თავისუფალი ვაჭრო-
ბის მნიშვნელობა ამ საკითხთან მიმართებით.⁸

მოვლენათა მსგავსი განვითარების ფონზე სიღარიბის აღმო-
ფხვრა მოითხოვს განვითარებულ და განვითარებად სახელმწი-
ფოთა საერთო, თუმცა განსხვავებულ პასუხისმგებლობათა გათ-
ვალისწინებას. აღნიშნული, ასევე, გათვალისწინებულია გაეროს
გენერალური ასამბლეის რეზოლუციაში,⁹ გაეროს წესდებაში, გა-
ეროს ათასწლეულის დეკლარაციაში¹⁰ და განვითარებადი სახე-
ლმწიფოების განსაკუთრებული საჭიროებების გათვალისწინება-
ზე¹¹ ფოკუსირებულ ნიუ დელის დეკლარაციაში,¹² ისევე, როგორც
1992 წლის ბიომრავალფეროვნების შესახებ კონვენციაში გამო-
კვეთენ, რომ სიღარიბის აღმოფხვრა განვითარებადი ქვეყნების

⁸ Programme of Action adopted at the International Conference of Population and Development, Cairo, 5-13 September 1994, is available on < https://www.unfpa.org/sites/default/files/event-pdf/PoA_en.pdf > accessed 15 June 2018, pp. 18-19.

⁹ Process of preparation of the Environmental Perspective to the Year 2000 and Beyond, Article 8. Para b., General Assembly, A/RES/38/161, 19December 1983, Meeting no. 102

¹⁰ Millennium Declaration and Agenda 21. https://sustainabledevelopment.un.org/content/dsd/dsd_aofw_nsds/nsds_index.shtml – Millennium Declaration further underlines the readiness to create an environment at the national and global levels conducive to development and to the elimination of poverty giving special emphasis to the implementation of strategies to ensure the chance for young people everywhere for finding decent and productive work.

¹¹ ILA New Delhi Declaration of Principles of International Law Relating to Sustainable Development, 2 April 2002, The 70th Conference of the International Law Association, held in New Delhi, India, 2–6 April 2002, Principle 3.

¹² ILA New Delhi Declaration of Principles of International Law Relating to Sustainable Development, 2 April 2002, The 70th Conference of the International Law Association, held in New Delhi, India, 2–6 April 2002, Principle 2. (as an obligation for states which are in a position to do so to assist states in achieving the goal of poverty eradication)

უმთავრესი პრიორიტეტია.¹³ იგივე პოზიციაა დაფიქსირებული მოსახლეობისა და განვითარების სამოქმედო გეგმის განსახილველად კაიროში მონვეული კონფერენციის შედეგებშიც, სადაც აღნიშნულია, რომ სახელმწიფოთა უმთავრესი ვალდებულებაა ცხოვრების სტანდარტების ზრდა და სიღარიბის აღმოფხვრა მდგრადი განვითარების მიზნებთან შესაბამისად მსოფლიო კეთილდღეობის უზრუნველყოფად,¹⁴ სახელმწიფოთა საერთო და განსხვავებული ვალდებულებების გათვალისწინებით ყველა ერისათვის სოციალური პროგრესის თანაბარი შესაძლებლობის შესაქმნელად.¹⁵

გაეროს სისტემაში საკმაოდ კარგად არის გამოკვეთილი მომსახურების სფეროში განვითარებადი სახელმწიფოების მიმართ განსხვავებული მოპყრობის ამოქმედების აუცილებლობა, რომელიც, სხვებს შორის, ასევე, მოიცავს ფიზიკურ პირთა დროებით მიგრაციას მომსახურების განევის მიზნით¹⁶ და ამ პროცესში ვმო-ს უფრო მეტად გააქტიურების მნიშვნელობას. ფართო კომპეტენციის მქონე გაეროს ადვილად შეუძლია ვმო-ს როლის მნიშვნელობის გამოკვეთა გლობალური ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფის საკითხში, მაგრამ, მის ფარგლებში არსებულ რთულ და მრავალწახნაგოვან მოლაპარაკებათა სისტემაზე და-

¹³ Convention on Biological Diversity, Rio de Janeiro, 5 June 1992, United Nations, Article, 20 para. 4, Available at: <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>

¹⁴ Programme of Action adopted at the International Conference of Population and Development, Cairo, 5-13 September 1994, is available on < https://www.unfpa.org/sites/default/files/event-pdf/PoA_en.pdf > accessed 15 June 2018, Principle 7.

¹⁵ Programme of Action adopted at the International Conference of Population and Development, Cairo, 5-13 September 1994, is available on < https://www.unfpa.org/sites/default/files/event-pdf/PoA_en.pdf > accessed 15 June 2018, Principle 15.

¹⁶ Report of the International Conference on Financing for Development, Monterrey, Mexico, 18-22 March 2002, is available on < <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>>, accessed 14 March 2018, P. 7; Monterrey Consensus of the international conference on Financing for Development, The final text of agreements and commitments adopted at the International Conference of Financing for Development, Monterrey, Mexico, 18-22 March 2002, P.11-12.

ფუნქციური გადაწყვეტილებათა მიღების მექანიზმიდან გამომდინარე, თავად ვმო სწორედ ამ მიმართულებით უფრო მეტად რთულ მდგომარეობაშია. აღნიშნული საკითხი უფრო ზუსტად მოცემულია ნაშრომის შემდეგ ნაწილში, რომელიც გამოკვეთს ვმო-ს ფარგლებში წარმართულ უმნიშვნელოვანეს მოლაპარაკებათა ეტაპების მსვლელობას, რომელთაც უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭებათ მსოფლიო ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობაში.

V. ვმო-ს ხედვა სიღარიბის აღოფხვრასთან დაკავშირებით

„ვმო არის ერთადერთი საერთაშორისო ორგანიზაცია, რომელიც აწესრიგებს ვაჭრობის წესებს მსოფლიო დონეზე“.¹ ვმო-ს დაარსების შემდეგ გაჩნდა საზოგადოებრივი მოლოდინი, რომ ორგანიზაციას ძალუძს „გააძლიეროს მსოფლიო ეკონომიკა და შექმნას უკეთესი პირობები მეტი ვაჭრობის, ინვესტიციების, დასაქმებისა და შემოსავლების გასაზრდელად მთელს მსოფლიოში“.² მაღალი მიზნებისა და მოლოდინების არსებობის მიუხედავად, კითხვა კითხვად რჩება. როგორ უნდა დაიძლიოს მსოფლიოში სიღარიბე და მოხდეს მეტი კეთილდღეობის უზრუნველყოფა დღევანდელ სამყაროში? აღნიშნულ კითხვაზე პასუხის გასაცემად ნაშრომის წინამდებარე ნაწილი მიმოიხილავს ვმო-ს ფარგლებში გამართულ იმ მინისტერიალის კონფერენციებს, რომელთაც განსაკუთრებული ყურადღება გაამახვილეს მომსახურებით ვაჭრობაზე.

დოჰას მინისტერიალის კონფერენციაზე აღინიშნა, რომ „საერთაშორისო ვაჭრობას შეუძლია უმნიშვნელოვანესი როლის შესრულება ეკონომიკური განვითარების ნახალისებისა და სიღარიბის აღმოფხვრის მიმართულებით“.³ ამ იდეით განმსჭვალულმა დოჰას მინისტერიალის კონფერენციის მონაწილეებმა შემდგომ აღნიშნეს, რომ მომსახურებით ვაჭრობის შესახებ მოლაპარაკებათა წარმოებას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ეკონომიკური

¹ Azevêdo Underlines Growing Importance of Services in Global Trade, 17 October 2017, is available on <https://www.wto.org/english/news_e/spra_e/spra193_e.htm> accessed 23 August 2018.

² Marrakesh Declaration 1994, https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/marrakesh_decl_e.htm

³ WTO doc. WT/MIN(01)/DEC/1.

ზრდის წასახალისებლად (განსაკუთრებით განვითარებადი სახელმწიფოებისთვის) და რომ წევრ სახელმწიფოთა მიერ წარმოდგენილი წინადადებების (მეტწილად ფიზიკურ პირთა გადაადგილების უზრუნველსაყოფად) გათვალისწინება აუცილებელია.⁴ დოჰას მინისტერიალის კონფერენციის მონაწილეებმა დაადასტურეს „წევრ სახელმწიფოთა უფლება GATS-ის ფარგლებში მომსახურების განევის ახალი რეგულაციების შემოტანის,“⁵ შესახებ. დოჰას მინისტერიალის მიდგომა დღემდე თითქმის უცვლელია. წევრ სახელმწიფოთა უფლება, რომ მომსახურებით ვაჭრობა დაარეგულირონ, შიდა სახელმწიფოებრივი ნორმებით უდიდეს პრობლემას წარმოშობს სავაჭრო მოლაპარაკებათა წარმოების პროცესში. აღნიშნული კარგად გამოჩნდა კანკუნის მინისტერიალის კონფერენციის შემაჯამებელ დოკუმენტებშიც, რომელშიც აღნიშნულია, რომ „მიუხედავად მოლაპარაკებების წარმოებისას არსებული საკონსულტაციო პროგრესისა წევრი სახელმწიფოები მაინც ვერ შეთანხმდნენ ე.წ. „სინგაპურის“ საკითხებზე.“⁶ წევრ სახელმწიფოთა უფლება მომსახურებით ვაჭრობის მონესრიგებასა და ამ პროცესში განვითარებადი სახელმწიფოების განსაკუთრებული საჭიროებების გათვალისწინებასთან დაკავშირებით, იგივე პოზიცია დაფიქსირდა ასევე ჰონ კონგის მინისტერიალის კონფერენციაზეც.⁷

2011 წლის ჟენევის მინისტერიალის კონფერენციამ GATS-ზე მითითებით განსაკუთრებული ყურადღება დაუთმო განვითარებადი სახელმწიფოებიდან მომავალი მომსახურებისა და მომსახურების გამწვანება მიმართ პრეფერენციული მოპყრობის რეჟიმის ამოქმედებას განსაკუთრებით მათი საექსპორტო ინტერესის სფეროში შემავალი მომსახურებისათვის ბაზრის გახსნის მიმართულებით (აღნიშნული პრეფერენციული რეჟიმი თანაბრად ეხებოდა ორივეს ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს).⁸ საინტერე-

⁴ *ibid.* para 15.

⁵ *ibid.* para 7.

⁶ Fifth Ministerial Conference, Day 5 Ends without Consensus, 14 September 2003, is available on <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min03_e/min03_e.htm> accessed 23 August 2018.

⁷ WTO doc. WT/MIN(05)/DEC para. 25.

⁸ WTO doc. WT/L/847.

სოა, რომ ჟენევის მოლაპარაკებების შედეგად შეთანხმებული პრეფერენციების სისტემა არ გამოუყენებია არც ერთ სახელმწიფოს, რის გამოც ბალის 2013 წლის მინისტრიალის კონფერენციაზე აღნიშნული რეჟიმის ამოქმედების უზრუნველსაყოფად⁹ განსაზღვრულ იქნა ახალი ვადა, რასაც წესით უნდა წაეხალისებინა ნევრი სახელმწიფოები.¹⁰

ნაირობის მინისტრიალის კონფერენციაზე გადაწყდა რა, რომ მომსახურებით ვაჭრობის შესახებ მოლაპარაკებათა წარმოებისას უმთავრეს პრიორიტეტად ქცეულიყო განვითარებადი სახელმწიფოების ინტერესები¹¹ და იმის გათვალისწინებით, რომ საშელავათო სისტემის ამოქმედების მხრივ, 2011 წლიდან მოყოლებული არსებითი პროგრესი არ შეინიშნებოდა, გადაწყვეტილება იქნა მიღებული შეღავათიანი მოპყრობის რეჟიმის ვადის 2030 წლამდე გაგრძელების შესახებ.¹²

ბუენოს აირესის მინისტრიალის კონფერენციამ სილარიბის აღმოფხვრაში ვაჭრობის როლის გამოკვეთასთან ერთად,¹³ ნათელი გახადა სავაჭრო მოლაპარაკებებში განსაკუთრებით მრავალრიცხოვან მონაწილეთა დაინტერესების ფაქტი. კონფერენციის მსვლელობისას აფრიკულ სახელმწიფოთა ჯგუფმა თავისი პოზიცია გამოთქვა მომსახურებით ვაჭრობის სფეროში არსებული მოლაპარაკებების გარშემო და ყურადღება გაამახვილა იმაზე, რომ ამ პროცესში განვითარებადი სახელმწიფოების ინტერესების გათვალისწინება აუცილებელია განსაკუთრებით ფიზიკურ პირთა დროებითი მიგრაციის მიმართულებით.¹⁴ სილარიბის აღმოფხვრა სოციალური და ეკონომიკური ტრანსფორმაციის გზით გათვალისწინებულია აფრიკულ სახელმწიფოთა 2063 დღის წესრიგის ფარგლებში და, შესაბამისად, ისინი ითხოვენ, რომ ვმო-ს შესაბამისი რეგულაციებით გათვალისწინებული ყველა

⁹ WTO doc. WT/MIN(13)/DEC.

¹⁰ WTO doc. WT/MIN(13)/43 WT/L/918.

¹¹ WTO doc. WT/MIN(15)/DEC para. 24.

¹² WTO doc. WT/MIN(15)/48 WT/L/982.

¹³ WTO doc. WT/MIN(17)/55/Rev.1.

¹⁴ WTO doc. WT/MIN(17)/8, JOB/GC/166 JOB/TNC/68, JOB/SERV/274.

პრივილეგია და პრეფერენცია სრულად გავრცელდეს მათზე.¹⁵ აფრიკის უმთავრესი არგუმენტები ეფუძნებოდა იმ ფაქტს, რომ „46 აფრიკული სახელმწიფოს მოსახლეობის 54% ჯერ კიდევ სიღარიბეში ცხოვრობს,“¹⁶ მიიჩნევს რა ვაჭრობას ხსნის უმთავრეს მექანიზმად. აღნიშნულ პოზიციას ასევე ამყარებს ინდოეთისა და მისი თანასპონსორების ინიციატივა მომსახურებით ვაჭრობის გამარტივების შესახებ ახალი ხელშეკრულების ტექსტზე სამუშაოდ მოლაპარაკებების დასაწყებად ვმო-ს წევრი განვითარებადი სახელმწიფოებისათვის მე-4 რეჟიმის შეღავათების ამოქმედების უზრუნველსაყოფად.¹⁷

ბუენოს აირესის მინისტრიალის კონფერენციამ ცალსახად გამოკვეთა, რომ სავაჭრო მოლაპარაკებებს ყოველდღიურად ემატება უფრო და უფრო მეტი მონაწილე, რაც, საბოლოოდ, ძალიან ართულებს გადანყვეტილებათა მიღების პროცესს. როგორც ვმო-ს გენერალურმა დირექტორმა აღნიშნა, „მრავალმხრივი სავაჭრო მოლაპარაკებები არ ნიშნავს იმას, რომ ჩვენ ვიღებთ იმას, რაც გვსურს, არამედ მრავალმხრივი სავაჭრო მოლაპარაკებები ნიშნავს, რომ ჩვენ ვიღებთ იმას, რისი მიღებაც არის შესაძლებელი“.¹⁸

მომსახურებით ვაჭრობის სფეროში არსებული მოლაპარაკებები და წევრ სახელმწიფოთა მცდელობა, მიიღწეს ეკონომიკური ზრდის ნახალისება, აუცილებელს ხდის შრომითი უფლებების დაცვის მნიშვნელობის წამოწევას, რასაც ეთმობა ნაშრომის შემდეგი ნაწილი.

¹⁵ *ibid.*

¹⁶ WTO doc. WT/MIN(17)/11, JOB/GC/167 JOB/TNC/69, JOB/AG/133 JOB/DEV/50, JOB/DS/24 JOB/IP/28, JOB/MA/133 JOB/RL/10, JOB/SERV/275 JOB/TE/48.

¹⁷ WTO doc. WT/MIN(17)/19, JOB/GC/168 JOB/TNC/70, JOB/SERV/276, WT/MIN(17)/7; WT/GC/190.

¹⁸ WTO doc. WT/MIN(17)/74.

VI. შრომისა და ვაჭრობის ურთიერთმიმართების მიმოხილვა სიღარიბის აღმოფხვრის პერსპექტივიდან

„ვმო-ს შეთანხმებებისა და შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის სტანდარტების განხილვა შეუძლებელია ერთმანეთისგან იზოლირებულად, რადგან ქვეყნებმა უნდა შეასრულონ მათზე დაკისრებული ყველა საერთაშორისო ვალდებულება“.¹ აღნიშნული საინტერესოა დოჰას განვითარების დღის წესრიგის გადასახედიდანაც, რომელიც ხაზს უსვამს „სინგაპურის მინისტერიალის კონფერენციის შედეგებისადმი ერთგულებას საერთაშორისოდ აღიარებული შრომითი სტანდარტებისა და გლობალიზაციის სოციალური მიმართულების აღიარებისთვის შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციაში მიმდინარე საქმიანობის შესახებ“.²

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის პრეამბულა აღნიშნავს, რომ სოციალური უსამართლობა არღვევს ჰარმონიასა და სტაბილურობას მსოფლიოში და გამოკვეთს კავშირს საყოველთაო მშვიდობასა და სოციალურ სამართლიანობას შორის.³ იგივე აზრია გაცხადებული ფილადელფიის დეკლარაციაშიც. დეკლარაციის ტექსტში აღნიშნულია: „სიღარიბე, საიდანაც არ უნდა

¹ The WTO and International Labour Organization, is available on <https://www.wto.org/english/thewto_e/coher_e/wto_ilo_e.htm> accessed 23 August 2018; Steve Charnovitz, “The (Neglected) Employment Dimension of the World Trade Organization”, (2006) NO. 131, George Washington University Law School, p. 1.

² WTO doc. WT/MIN(01)/DEC/1, para 8.

³ ILO Constitution, Preamble, http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:62:0::NO:62:P62_LIST_ENTRIE_ID:2453907:NO#declaration

მომდინარეობდეს ის, წარმოადგენს საფრთხეს კეთილდღეობისათვის მსოფლიოს ნებისმიერ წერტილში“.⁴ ამასთან დაკავშირებით საინტერესოა, ასევე, ვმო-ს ყოფილი გენერალური დირექტორის მაიკ მურის სიტყვები, კერძოდ: „სილარიბე ნებისმიერი ფორმით წარმოადგენს უდიდეს საფრთხეს მშვიდობის, დემოკრატიის, ადამიანის უფლებებისა და გარემოს დაცვის წინააღმდეგ, მაგრამ ის შეიძლება დაძლეულ იქნას და ჩვენ გვაქვს მექანიზმები ამის გასაკეთებლად. ერთ-ერთი ასეთი მექანიზმი არის ვაჭრობის ლიბერალიზაცია“.⁵ აშკარაა, რომ ოფიციალურად და არა ფორმალურად შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია და ვმო თანხმდებიან სილარიბის აღმოფხვრის მნიშვნელოვან კომპონენტებზე, თუმცა ვმო-ს პრაქტიკა სულ სხვა მიმართულებით ვითარდება.

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის კონფერენციამ კიდევ ერთხელ გაუსვა ხაზი, რომ ხანგრძლივვადიანი მშვიდობის უზრუნველყოფა შესაძლებელია მხოლოდ სოციალური სამართლიანობით და იმისათვის, რომ თავიდან იქნას აცილებული ამ ფუნდამენტური ობიექტის ხელყოფა, ნებისმიერი ეკონომიკური და ფინანსური საზომი, რომელიც განერილია ეროვნულ და საერთაშორისო პოლიტიკაში, „უნდა შეფასდეს ამ გადასახედიდან“.⁶

სოციალური სამართლიანობის შესახებ შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის კონფერენციაზე მიღებული დეკლარაცია გამოკვეთს სოციალური უსაფრთხოებისა და შრომის დაცვის მნიშვნელობას სოციალური და ეკონომიკური ცვლილებებით გა-

⁴ Declaration concerning the aims and purposes of the International Labour Organisation (DECLARATION OF PHILADELPHIA), is available on <http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:62:0::NO:62:P62_LIST_ENTRIE_ID:2453907:NO#-declaration> accessed 23 August 2018, Art. I.

⁵ Democracy, development and the WTO, Statement by Mike Moore, is available on <https://www.wto.org/english/news_e/spmm_e/spmm82_e.htm>, accessed 23 August 2018; also cit. in: Report of the International Conference on Financing for Development, Monterrey, Mexico, 18-22 March 2002, is available on <<http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>>, accessed 14 March 2018, P. 89.

⁶ Declaration concerning the aims and purposes of the International Labour Organisation (DECLARATION OF PHILADELPHIA), is available on <http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:62:0::NO:62:P62_LIST_ENTRIE_ID:2453907:NO#-declaration>, accessed 23 August 2018, Art. II.

მონვეული პროცესების მიმდინარეობისას,⁷ ხოლო მისი დანართი ფოკუსირდება სიღარიბის აღმოფხვრასა და მდგრად განვითარებაზე გლობალურ ეკონომიკაში.⁸

ამ გადასახედიდან საინტერესოა ვმო-ს პოზიცია, კერძოდ, ის აღიარებს, რომ წევრ სახელმწიფოთა შორის არსებული ურთიერთობები ვაჭრობისა და ეკონომიკის განვითარების მიმართულე-ბით უნდა ფოკუსირდებოდეს „ცხოვრების სტანდარტების ამა-ღლებაზე, დასაქმებულობის უზრუნველყოფასა და საქონლითა და მომსახურებით ვაჭრობის წარმართვაზე ისე, რომ გათვალისწინებულ იქნას მდგრადი განვითარების მიზნები“.⁹ მარაკემის შეთანხმება დამატებით გამოკვეთს განვითარებადი სახელმწი-ფოების ინტერესების გათვალისწინების აუცილებლობას ეკონო-მიკური ზრდის ხელშემწყობი მექანიზმების შემუშავებისას.¹⁰ ანა-ლოგიური პოზიციაა გაცხადებული GATS-ის ტექსტშიც, კერძოდ, „განვითარებადი სახელმწიფოების გაზრდილი მონაწილეობის ხელშეწყობა მომსახურებით ვაჭრობის სფეროში, მათივე მომსა-ხურებითი ექსპორტის გასაზრდელად, რაც სხვათა შორის, ასევე, მოიცავს შიდა მომსახურებითი შესაძლებლობების გაძლიერება-სა და მათი ეფექტურობისა და შეჯიბრებითობის ამაღლებას“.¹¹

გაეროს, შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციისა და ვმო-ს პოზიციების ანალიზის ფონზე იბადება კითხვა, თუ როგორ შეძ-ლებს ვმო სიღარიბის დაძლევის მომსახურებით ვაჭრობის გაფა-რთობისა და ამ პროცესში განვითარებადი სახელმწიფოების მონაწილეობის გაზრდით, მაშინ, როდესაც მისსავე სისტემაში არსებობს აქტიური წინააღმდეგობა სოციალური მუხლის ორგა-ნიზაციის ყოველდღიურ დღის წესრიგში შემოტანასთან დაკავში-

⁷ Declaration on Social Justice for fair Globalization, Art. I. Adopted by the International Labour Conference at its Ninety-seventh Session, Geneva, 10 June 2008.

⁸ Annex follow-up to the Declaration Social Justice for fair Globalization, Art. II.D. Adopted by the International Labour Conference at its Ninety-seventh Session, Geneva, 10 June 2008. See also: ILO Convention No. 183 Convention concerning the Revision of the Maternity Protection Convention (Revised), 1952, Art. 7. ILO Constitution, Art. 19. Para 3.

⁹ Marrakesh Agreement, Preamble.

¹⁰ Marrakesh Agreement, Preamble.

¹¹ GATS, Preamble.

რებით, განსაკუთრებით კი, GATS-ის სამოქმედო არეალთან მიმართებით, მიუხედავად იმისა, რომ თავად მარაკემის შეთანხმება, რომლის დანართიც არის GATS-ი, მოწოდებულია დასაქმების უზრუნველყოფისა და ცხოვრების დონის ასამაღლებლად.

საყოველთაოდ აღიარებული რეალობიდან გამომდინარე, ვმომართვები ვაჭრობაზე ორიენტირებული ორგანიზაცია და, შესაბამისად, ვაჭრობასთან დაკავშირებული ნებისმიერი საკითხი ხვდება მისი კომპეტენციის სფეროში. მიუხედავად იმისა, რომ ორგანიზაციას აქვს სავალდებულო იურისდიქცია და საკმარისი მექანიზმები მის მიერვე დადგენილი ნორმების აღსრულებისთვის,¹² კითხვა რჩება კითხვად: არის კი ორგანიზაცია მზად, რომ მის ისედაც რთულ, მგრძობიარე და დელიკატურ სავაჭრო მოლაპარაკებებზე დაფუძნებულ დღის წესრიგს დაუმატოს ახალი „თავის ტკივილი“?¹³ როგორც თავად ორგანიზაციის პრაქტიკა მეტყველებს, განსაკუთრებით სინგაპურის 1996 წლის მინისტერიალის კონფერენციის შედეგებით ცხადი ხდება ორგანიზაციის პოზიცია, რომ „შრომასთან დაკავშირებული საკითხები მიეკუთვნება შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის და არა ვმო-ს კომპეტენციის სფეროს და, შესაბამისად, საკითხები, რომლებიც აკავშირებს შრომას და ვაჭრობას ერთმანეთთან, ხვდება შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის დღის წესრიგში“.¹⁴

შრომითი უფლებების და, კერძოდ, სოციალური მუხლის ვმო-ს დღის წესრიგში შეყვანის იდეა გაჩნდა ასევე სიეტლის მინისტერიალის კონფერენციაზე 1999 წელს, რომლის მიმდინარეობისას ვმო-ს წევრი სახელმწიფოები განიხილავდნენ შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციისა და ვმო-ს ერთობლივი სამუშაო ფორუმის შექმნის საკითხებს განვითარების, სოციალური და გა-

¹² For more information about the *erga omnes* nature of WTO Law please see: The WTO Sanctions Regime and International Constitutional Political Economy – Comments on the Paper ‘The Case against Reforming the WTO’s Sanctions Regime’ by Jide Nzelibe – *Christian Tietje*, p.4 – “one may argue that at least the core obligations of WTO law constitute obligations *erga omnes*”.

¹³ Nino Parsadanishvili, ‘Poverty Eradication – Controversies between UN and WTO’ (2018) vol. 4 Check Yearbook of Public and Private International Law, at p. 344.

¹⁴ Bronstein, *International and Comparative Labour Law* (ILO 2009) p. 95; WTO doc. WT/MIN(96)/DEC.

რემოს დაცვითი თემების გარშემო დისკუსიის წარსამართავად, რათა უკეთ მომხდარიყო გლობალიზაციის მოთხოვნებთან შესაბამისობაში ყოფნა, მაგრამ ვმო-ს ზოგიერთი წევრი სახელმწიფოს, განსაკუთრებით სამხრეთული სახელმწიფოების, მხრიდან მომავალი წინააღმდეგობების გათვალისწინებით აღნიშნულ საკითხზე არ იქნა მიღებული მინისტრიალის კონფერენციის დეკლარაცია და, შესაბამისად, სამუშაო ჯგუფის შექმნის საკითხი გაურკვეველი დარჩა.¹⁵

ერთი შეხედვით, გასაკვირი არაფერია, რომ სოციალური მუხლის და განსაკუთრებით შრომითი უფლებების თემა მთლიანად იქნა დელეგირებული სპეციალური კომპეტენციის მქონე შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციისთვის, მაგრამ ეს ყველაფერი ბადებს უმთავრეს კითხვას, თუ რამდენად არის შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია უნარიანი, რომ სახელმწიფოებს შეასრულებინოს შრომითი სტანდარტებიდან გამომდინარე არსებული და ნაკისრი ვალდებულებები? შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის ფარგლებში მიღებული კონვენციების წევრ სახელმწიფოთა მხრიდან რატიფიცირების არასავალდებულოობა და ორგანიზაციის საზედამხედველო ორგანოს რეკომენდაციების სისუსტე ცხადად წარმოაჩენს იმის აუცილებლობას, რომ შრომის სტანდარტები გათვალისწინებულ იქნას ეკონომიკურ შეთანხმებებში,¹⁶ რაც, როგორც ვმო-ს მაგალითზეც კარგად გამოჩნდა, ჯერ კიდევ წარუმატებელ მცდელობად რჩება.

აღნიშნული საკითხის მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ნაშრომის შემდეგი თავი ეთმობა კავშირს შრომისა და მომსახურების განმარტებებს შორის და წარმოაჩენს განსხვავებულ მიდგომას შრომის სტანდარტების მსოფლიო სავაჭრო სისტემაში არსებობა-არარსებობის გადასახედვად.

¹⁵ International Trade and Core Labour Standards, Policy Brief, October 2000, is available on <<http://www.oecd.org/tad/1917944.pdf>> accessed 20 February 2015.

¹⁶ Daoudi M.S. and Dajani M.S., *Economic Sanctions: Ideals and Experience*, (London) Routledge and Kegan Paul, 1983, cit.: Servais Jean-Michel, *International Labour Law*, 3rd ed. p. 37.

1. შრომითი უფლებები GATS-ის სისტემაში

თავად ის ფაქტი, რომ **GATS**-ი (მე-4 რეჟიმი) ითვალისწინებს ფიზიკურ პირთა დროებითი მიგრაციის შესაძლებლობას მომსახურებით ვაჭრობის მიზნებისათვის და საკუთარ იურისდიქციას ავრცელებს, უდავოდ მნიშვნელოვანია ვმო-ს წევრ სახელმწიფოთა ეკონომიკური ზრდის წასახალისებლად და განვითარებადი სახელმწიფოების ეკონომიკური სარგებლის უზრუნველსაყოფად. ამ შემთხვევაში განსაკუთრებული ინტერესის სფეროს წარმოადგენს ის, რომ არც ვმო-ს ტერმინთა განმარტებითი ლექსიკონი და არც თავად **GATS**-ი არ განმარტავენ, თუ რა არის მომსახურება.

GATS-ის შესაბამისად, ის ვრცელდება ნებისმიერ მომსახურებაზე, გარდა სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას განეული მომსახურებისა და ისეთი მომსახურებისა, რომელიც კომერციულ მოგებასა და სხვა მომწოდებლებთან შეჯიბრებითობას ეფუძნება.¹⁷ რაც შეეხება **GATS**-ით გათვალისწინებულ მეორე გამონაკლისს, ეს არის მომსახურება, რომელიც უკავშირდება საჭაერო გადაზიდვების დროს წარმოშობილ უფლებებს და მომსახურებას, რომელიც უშუალოდ გამომდინარეობს ასეთი უფლებებიდან, როგორც ეს მითითებულია საჭაერო სატრანსპორტო მომსახურების შესახებ ხელშეკრულებაში.¹⁸

GATS-ის ტექსტში მომსახურებასთან მიმართებით ასეთი ზოგადი ფორმულირება უფრო მეტ შესაძლებლობას იძლევა იმ არგუმენტების მოსაძიებლად, რომლებიც მომსახურებასა და შრომას შორის არსებულ კავშირებს ადასტურებენ.

უმთავრესი მიზეზი იმისა, რომ წინამდებარე ნაშრომი ფოკუსირდება მომსახურებასა და შრომას შორის განმარტებითი

¹⁷ GATS, Art. 1.3 (b,c).

¹⁸ 'The General Agreement on Trade in Services (GATS): objectives, coverage and disciplines' <http://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/gatsqa_e.htm>, accessed 17.02.2015; For the examples of services meant under GATS see also: Lester, S., Mercurio, B., Davies A., Leitner K., (2008) *World Trade Law Text Materials and Commentary*, p. 602. General Agreement of Trade in Services (15 April 1994), (entered into force 1 January 1995), Art. 1:3(b) <https://www.law.ox.ac.uk/sites/files/oxlaw/oscola_2006.pdf>.

მსგავსების ძიებაზე, ის არის, რომ ამ ორ ცნებას ბევრი საერთო მახასიათებელი აქვს.

როგორც აღინიშნა, ვმო-ს ტერმინთა განმარტებითი ლექსიკონის დღეს არსებულ ვარიანტში არ არსებობს მომსახურების განმარტება, მაგრამ ლექსიკონის ტექსტის იმ სამუშაო ვარიანტში, რომელიც ურუგვაის რაუნდის სავაჭრო მოლაპარაკებათა მონაწილე სახელმწიფოთა პოზიციას გამოხატავს, მომსახურების განმარტებასთან დაკავშირებით ვკითხულობთ: „მომსახურებით საერთაშორისო ვაჭრობა არის ნებისმიერი მომსახურება ან შრომითი საქმიანობა საერთაშორისო დონეზე იმ მიზნით, რომ დააკმაყოფილოს მიმღების/მომხმარებლის მოთხოვნები“.¹⁹

ამავე ლექსიკონის შესაბამისად, მომსახურებით ვაჭრობა ნიშნავს საერთაშორისო ვაჭრობას, რომელიც საჭიროებს ბაზართან ეფექტურ ნვდომას, რაც, სხვათა შორის, ასევე, გამოიხატება ფიზიკურ პირთა დროებით მიგრაციაში.²⁰

წინამდებარე ნაშრომის მიზნებისათვის ასევე მნიშვნელოვანია ბლოკის სამართლის ლექსიკონის შესაბამისი განმარტების ნახვა, კერძოდ: „მომსახურება ნიშნავს ადამიანური ძალისხმევის განწვევას შრომით ან რჩევით“.²¹

ამ მსჯელობის გასაგრძელებლად საინტერესოა შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ შემოთავაზებული განმარტების გაანალიზებაც, კერძოდ: დასაქმებულ ადამიანად ითვლება პირი, რომელიც იმყოფება სახელფასო ან თვითდასაქმების პირობებში და რომელიც, სხვათა შორის, ასევე ახორციელებს მომსახურებას სანარმოსა და ბიზნესსექტორისათვის სამუშაო ადგილას ან მისგან მოშორებით.²²

¹⁹ Multilateral Trade Negotiations – Uruguay Round, Draft Glossary of Terms, Group of Negotiations on Services, 8 July 1988, MTN. GNS/W/43, is available on <http://www.wto.org/gatt_docs/English/SULPDF/92050117.pdf> accessed 17/02/2015.

²⁰ Ibid.

²¹ Garner Bryan A. Black's Law Dictionary, 8th edition, for the definition of labour please see the p. 890, for the definition of service please see p. 1399.

²² International Labour Organization (ILO) Resolutions Concerning Economically Active Population, Employment, Unemployment and Underemployment Adopted by the 13th International Conference of Labour Statisticians, October 1982, para. 9, is available on <<https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=778>> accessed 16.02.2015.

იგივე აზრია დაფიქსირებული უცხოელთა დასაქმებისა და სამსახურის შესახებ მონტენეგროს კანონში, სადაც აღნიშნულია, რომ: „მუშაობა ნიშნავს მომსახურების განევას ან შრომის სხვა ფორმებს, რომელიც ხორციელდება შრომითი ხელშეკრულების საფუძველზე“.²³

როგორც შესაბამისი წყაროების ანალიზიდან ირკვევა, თეორიული განსხვავება მომსახურებასა და შრომას შორის არ არსებობს, მიუხედავად იმისა, რომ **GATS**-ი განასხვავებს ამ ორ მოცემულობას ერთმანეთისგან და აღნიშნავს, რომ შეთანხმება არ ვრცელდება ფიზიკურ პირთა დაშვებაზე ნევრ სახელნიფოთა შრომით ბაზარზე, ისევე, როგორც მოქალაქეობის, ცხოვრებისა და ხანგრძლივ ვადიანი დასაქმების შესაძლებლობებზე.²⁴

მიუხედავად იმისა, რომ **GATS**-ი განასხვავებს მომსახურებას და შრომას, ერთი რამ ცხადი ხდება – ვმო-ს ფარგლებში სახელმწიფოთაშორისი მოლაპარაკებების შემდგომი წარმართვა/განვითარების პირობებში აქტიური დისკუსია ამ მიმართულებით კვლავ გაგრძელდება და ადრე თუ გვიან ვმო-ს დავების განმხილველ ორგანოს მოუწევს აღნიშნულ საკითხზე გადაწყვეტილების მიღება. აღნიშნული, ასევე, გამომდინარეობს სახელშეკრულებო ტექსტების განმარტების პრაქტიკიდან, რომელიც მიუთითებს, რომ ტერმინის მნიშვნელობა დროთა განმავლობაში იცვლება და თუ მას ის მნიშვნელობა არ აქვს, რაც ხელშეკრულების დადების მომენტში გააჩნდა, განმარტება უნდა მოხდეს იმ მნიშვნელობის გათვალისწინებით, რაც ტერმინის შექმნილი აქვს მისი გამოყენების მომენტისათვის.²⁵ აღნიშნული განსაკუთრებით კარგად ჩანს

²³ Law on Employment and Work of Aliens, Proposal, Montenegro, Article 5, is available on <https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/cgr_e/WTACCGR27A3_LEG_8.pdf>, accessed 25 May 2018.

²⁴ GATS, Annex on Movement of Natural Persons Supplying Services Under the Agreement <http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/26-gats_01_e.htm> accessed 16.02.2015; See also: Ghosh, B. “Managing Migration: Whither the Missing Regime? How Relevant is Trade Law to Such a Regime?”, (2007) Vol. 101, Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law), p. 305.

²⁵ *Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua)*, Judgment, I.C.J. Reports 2009, pp. 242, para. 64.

გრძელვადიანი მოქმედების ხელშეკრულებების შემთხვევაში,²⁶ ისეთების, როგორც არის **GATS**-ი. ამგვარი მსჯელობის მართებულობას ადასტურებს, ასევე, ინდოეთსა და აშშ-ს შორის არსებული დავა დროებითი სამუშაო ვიზის საკითხთან დაკავშირებით.²⁷ მართალია, აღნიშნულ საქმეში უფრო ტექნიკური დეტალები წარმოჩინდა სადავო საკითხების განხილვის მიზნებისათვის, მაგრამ ეს ამკარად მიუთითებს, რომ ვმო-ს წევრ სახელმწიფოებში უკვე არსებობს ინტერესი დროებითი მიგრაციის ორგანიზაციის სისტემაშივე არსებული მექანიზმების გამოსაყენებლად.

მიგრაციის მართვაში ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის როლის უკეთ გასაგებად, ასევე, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სოციალური საკითხებისადმი ვმო-ის წევრ სახელმწიფოთა დამოკიდებულების ანალიზს. სწორედ ამ მიზნებისთვის წინამდებარე ნაშრომი მიმოიხილავს საერთაშორისო სავაჭრო მოლაპარაკებათა სხვადასხვა რაუნდს და ვმო-ის მინისტერიალის კონფერენციებზე დაფიქსირებულ გადაწყვეტილებებს სოციალური საკითხების, კერძოდ კი, შრომითი უფლებების, მსოფლიო სავაჭრო სისტემით მოწესრიგებულ სფეროებში ასახვა-არასახვის მიმართულებით, ისევე, როგორც შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციისა და ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის იურისდიქციათა თანხვედრისა და შრომითი უფლებების დაცვის კუთხით გლობალურ დონეზე არსებულ სტანდარტებს.

სპეციალურ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრების შესაბამისად, უფრო თავისუფალი ვაჭრობით წარმოებული ეკონომიკური ზრდა საუკეთესო გზაა შრომითი პირობების გასაუმჯობესებლად, განსაკუთრებით, ღარიბ ქვეყნებში.²⁸ ქვეყნები, სადაც ძირითადი შრომითი სტანდარტები დაცული არ არის, უფრო ნაკლებ გლობალურ ინვესტიციებს იღებენ.²⁹ ვაჭრობასა და შრომას

²⁶ *ibid.* p. 243, para. 66; see also: (*Aegean Sea Continental Shelf (Greece v. Turkey), Judgment, I.C.J. Reports 1978*, p. 32, para. 77.)

²⁷ WTO doc. WT/DS503/1 S/L/410, p.1.

²⁸ Blanpain, Bisom-Rapp, Corbett, Josephs, Zimmer, *The Global Workplace International and Comparative Employment Law: Cases and Materials*, (Cambridge University Press 2012), p. 61.

²⁹ OECD – *International Trade and Core Labour Standards*, PolicyBrief, October 2000, available: <http://www.oecd.org/tad/1917944.pdf>, Last visited: 20 February 2015, იხილეთ ასევე: *supra* note 97, p. 59.

შორის არსებული აშკარა კავშირი კიდევ უფრო აძლიერებს მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ მოხდეს უფრო ეფექტური მექანიზმების ამოქმედება და ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის ფარგლებში არსებული ყველა საშუალების გამოყენება, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს შრომითი უფლებების დაცვა, რის გარშემოც დისკუსიები აშკარად სამომავლოდაც გაგრძელდება იმ იმედით, რომ მსოფლიო სავაჭრო სისტემა უფრო მეტად გახდება ადამიანის უფლებათა დაცვაზე ორიენტირებული. კითხვა კი კითხვად რჩება – თუ მომსახურება და შრომა ურთიერთდაკავშირებულ ცნებათა ერთობლიობაა, მაშინ ამდენი დისკუსია სოციალური უფლებების ვმო-ის ქოლგის ქვეშ გასაერთიანებლად რა საჭიროა, ეს ხომ აუცილებლად გულისხმობს იმას, რომ ვმო-ის უკვე აქვს ვალდებულება, საკუთარ იურისდიქციას დაუქვემდებაროს სოციალური უფლებები? ამ კითხვაზე მხოლოდ ერთი პასუხი არსებობს: არსებული რეალობა თითქოს განგებ არის შეუმჩნეველად დატოვებული, რისი მიზეზიც გამომდინარეობს იქიდან, რომ ვმო-ის წევრ სახელმწიფოებს ეშინიათ რაღაცის, ან იმიტომ, რომ მათ სურთ ამ ორგანიზაციის შენარჩუნება მხოლოდ შემოსავლებისა და გასავლების, ყიდვისა და გაყიდვის საჭირობორტო საკითხების განსახილველად და არანაირი სურვილი არ აქვთ, ადამიანის უფლებათა განხილვით დაიმატონ ყოველდღიური თავის ტკივილი. საგულისხმოა, რომ ვმო თავად სახელმწიფოებმა შექმნეს, რათა საერთაშორისო სამართლის ვაჭრობაზე ორიენტირებული დარგი ექციათ ეფექტურ, სტაბილურ და განჭვრეტად დარგად, რამაც, წესით, უნდა მოაწესრიგოს საერთაშორისო თანამეგობრობის წინაშე არსებული უმთავრესი გამოწვევები. გამოთქმული მოსაზრების შესაბამისად, ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაცია უნდა იყენებდეს სავაჭრო სანქციებს, რათა დაიცვას უმთავრესი შრომითი სტანდარტები მსოფლიოს მასშტაბით.³⁰ ყოველთვის ადვილია იმის თქმა, თუ რა უნდა გაკეთდეს, მაგრამ აღსრულების პროცესი არცთუ ისე მარტივად მიმდინარეობს – ბევრია დამოკიდებული ძალთა შორის ბალანსსა და რეალურ შესაძლებლობებზე, რათა უფრო ძლიერებმა მოითხოვონ შესაბამისი სამართლებრივი სტანდარტების იმპლემენტაცია.³¹ ვაჭრობის მსოფლიო

³⁰ Statement by President Bill Clinton during the Seattle Ministerial Conference 1999, cit.: supra note 97, p. 60.

³¹ Servais Jean-Michel, *International Labour Law*, (Kluwer Law International 2011) p. 36.

ორგანიზაციაში, სადაც სახელმწიფოთა თანასწორუფლებიანობა გარანტირებულია სადამფუძნებლო დოკუმენტებით განმტკიცებული და კარგად ჩამოყალიბებული სისტემის ფუნქციონირებით, კიდევ უფრო რთულია სოციალურ საკითხებზე კონსენსუსის მიღწევა და წევრ სახელმწიფოთა ერთხმად დარწმუნება იმაში, რომ ვაჭრობაში მეტი თავისუფლების შეტანითა და თითოეულ მათგანში შრომის სტანდარტების ამაღლებით უფრო მეტად მოხდება მდგრადი ეკონომიკური განვითარების პროცესის ხელშეწყობა, თუმცა თავად ის ფაქტი, რომ სახელმწიფოები ჯერ კიდევ ცდილობენ სოციალური სტანდარტების შესახებ დისკუსიების წარმოებას, შესაძლებელია, შეფასდეს დადებით მოვლენად იმ მიმართულებით, რომ ადრე თუ გვიან სახელმწიფოთა საერთაშორისო თანამეგობრობა მიაღწევს კონსენსუსს და ჩამოაყალიბებს ერთიან მიდგომას ვაჭრობასთან დაკავშირებული ადამიანის უფლებების დაცვის მიმართულებით.

თუ ვმომართვართ მონოდებულია, რომ ხელი შეუწყოს მისი წევრი განვითარებადი სახელმწიფოების ეკონომიკურ ზრდას და თუ ის ცდილობს, რომ არ იყოს იზოლაციაში საერთაშორისო სამართლისაგან, მაშინ სიღარიბის აღმოსაფხვრელად ყველაზე ეფექტური გზა არის ვაჭრობის ლიბერალიზაცია მომსახურების სფეროში, რაც თავისთავად შექმნის შესაძლებლობას ცხოვრების სტანდარტის ასამაღლებლად და დოჰას განვითარების დღის წესრიგის შესასრულებლად.³² ამგვარი მიდგომა, ასევე, შესაბამისობაში იქნება იოჰანესბურგის დეკლარაციასთან, რომელიც ხაზს უსვამს, რომ „დამოუკიდებელი და საყოველთაოდ მისაღები კომპონენტი მდგრადი განვითარების მისაღწევად არის აქტიური მოქმედება განვითარებისა და სოციალური კეთილდღეობის უზრუნველსაყოფად, ადგილობრივ, ეროვნულ და გლობალურ დონეებზე“.³³

³² WTO doc. WT/MIN(01)/DEC/1 para 6.

³³ Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development (Report of the World Summit on Sustainable Development, Johannesburg, South Africa, 26 August-4 September 2002 (United Nations publication), is available on <http://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/WSSD_PlanImpl.pdf>, accessed 24 June 2018, p.1.

ნაშრომის შემდეგი ნაწილი ფოკუსირდება მომსახურების გაწევის მიზნებისათვის **GATS**-ის მეოთხე რეჟიმით დადგენილ, ფიზიკურ პირთა დროებითი მიგრაციის არსებით კომპონენტებზე ბუენოს აირესის 2017 წლის მინისტრიალის კონფერენციის შედეგების გათვალისწინებით. საგულისხმოა, რომ ბუენოს აირესის მინისტრიალის კონფერენცია განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს ვმო-ს წევრი სახელმწიფოების მიერ ორგანიზაციის წევრი განვითარებადი სახელმწიფოებისათვის უფრო მეტი შესაძლებლობის შეთავაზების აუცილებლობაზე³⁴.

---

³⁴ WTO doc. WT/MIN(17)/55/Rev.1, para 10.

VII. დროებითი და ცირკულარული მიგრაცია სიღარიბის აღმოფხვრისა და ადამიანის უსაფრთხოების გადასახედიდან

სიღარიბის აღმოფხვრა და ადამიანის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა მჭიდრო კავშირშია ადამიანთა საზღვრებს შორისი მობილობის შეუქცევად პროცესთან. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ სხვა ფაქტორებს შორის, განვითარებადი ქვეყნებიდან მომავალი მიგრანტთა გაზრდილი ნაკადების მთავარი მამოძრავებელი მიზეზია წარმოშობის ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური არასტაბილურობა და სიღარიბე, რაც ადამიანს აკარგვინებს ელემენტარული უსაფრთხოების განცდას და აიძულებს, ხსნა ეძებოს სხვა ქვეყანაში, რაც, საბოლოოდ, საფრთხეს უქმნის როგორც გლობალურ ეკონომიკურ ზრდას, ისევე უსაფრთხოების უზრუნველყოფას მთელ მსოფლიოში და ერთიორად ართულებს სახელმწიფოთაშორის ურთიერთობებს განსაკუთრებით სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისა და მიგრაციის რეგულირებადი სხვა მგრძნობიარე საკითხებიდან გამომდინარე.

ცხადია, რომ „მიგრაციის მართვა არის სახელმწიფოთა პოლიტიკური ნების გამოხატულება – სამართლებრივი ნორმებით მართონ ადამიანთა მობილობის შეუქცევადი პროცესი“.¹ საინტერესოა, რამდენად არის შესაძლებელი, რომ მოხდეს სახელმწი-

¹ ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, (თბ. 2015), გვ. 51;

ფოთა დაყოლიება, გახსნან საკუთარი ტერიტორიული საზღვრები მიგრანტებისათვის თუნდაც დროებითი ან ცირკულარული მიგრაციის განხორციელების მიზნებისათვის, რათა თავიდან იქნას აცილებული წარმოშობის ქვეყნებიდან ხანგრძლივადიანი ემიგრაცია.

„საერთაშორისო სამართალში არ არსებობს ნორმა, რომელიც აიძულებს სახელმწიფოს საზღვრების გახსნასა და უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა საკუთარ ტერიტორიაზე დაშვებას, თუმცა ამის პარალელურად შესაძლებელია, არსებობდეს სისტემა, რომელიც უნდა იქნეს გამოყენებული, რათა სახელმწიფოებმა საზღვრების მეტი გახსნილობით დააგროვონ ეკონომიკური დოვლათი. ასეთ სისტემად კი უცილობლად საერთაშორისო სავაჭრო სისტემა უნდა იქნეს მიჩნეული“.²

„შესაძლოა, კავშირმა ვაჭრობასა და მიგრაციას შორის გამოასწოროს არსებული მდგომარეობა და სახელმწიფოთაშორისი ეკონომიკური ურთიერთობები იქცეს იმ ძირითად ბერკეტად, რომელიც მოაწესრიგებს მიგრაციის მართვის ქაოსურ პროცესს, რადგანაც ამით შესაძლებელი გახდება მიგრაციის სფეროს მიმავრება საერთაშორისო სამართლის ერთ-ერთი ყველაზე უფრო ეფექტური დარგისათვის, რომელიც თავის გამოხატულებას პოულობს ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის სისტემაში. ვაჭრობასა და მიგრაციას შორის არსებული ამკარა კავშირი, რომლის ფესვებიც საერთაშორისო ხელშეკრულებების ისტორიულ წარსულში უნდა ვეძებოთ, კიდევ ერთი დადასტურებაა აღნიშნული მსჯელობის სისწორის მიმართულებით. დღეისათვის სრული სახით შემორჩენილი უძველესი საერთაშორისო ხელშეკრულება არის ელბასა და ასურეთის მეფეებს შორის დადებული ხელშეკრულება მეგობრობასა და ვაჭრობაზე. აღნიშნული ხელშეკრულების ხელმოწერა მოხდა ქრისტესშობამდე მესამე საუკუნის შუა ხანებში“.³ ეს ფაქტი იძლევა ოპტიმიზმის საფუძველს, რომ სახელმწიფოთაშორის ურთიერთობებში ეკონომიკური განვი-

² ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 51-54;

³ K-H Ziegler, *Völkerrechtsgeschichte* (2nd edn 2007) § 2 II 1, p. 1.

თარების მნიშვნელობას ძალუძს მიგრაციის მართვის პროცესის მონესრიგება.

ის ფაქტი, რომ ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაცია მიჩნეულია საერთაშორისო დონეზე მოქმედ ერთ-ერთ ყველაზე უფრო ეფექტურ საერთაშორისო ორგანიზაციად, გამომდინარე მისი დავების განხილვის სისტემის სავალდებულო იურისდიქციიდან და მბოჭავი ძალის მქონე სადამფუძნებლო ხელშეკრულებებიდან, იძლევა იმის პრეზუმფციის საშუალებას, რომ შესაძლებელია, უკვე არსებულმა და კარგად განვითარებულმა სავაჭრო სისტემამ ბოლო მოუღოს მოუნესრიგებელ და ყბადალებულ მიგრაციის ქაოსურ პროცესს.

ერთი რამ ცხადია: ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის ფარგლებში წარმართულ სახელმწიფოთაშორის სავაჭრო ურთიერთობებში GATS-ი არის ერთ-ერთი მხრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომელიც აწესრიგებს ფიზიკურ პირთა დროებით მიგრაციას მომსახურების განევის მიზნით, რაც, ერთი მხრივ, ნებას რთავს ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის წევრ სახელმწიფოთა მოქალაქეებს, გადაადგილდნენ ორგანიზაციის ტერიტორიულ საზღვრებში (სავაჭრო მოლაპარაკებებით დადგენილ ფარგლებში), ხოლო, მეორე მხრივ, უზღუდავს არაწევრი სახელმწიფოების მოქალაქეებს გადაადგილების ამგვარ თავისუფლებას.

ის ფაქტი, რომ ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაცია დაინტერესდა ფიზიკურ პირთა მიგრაციის ასპექტებით, იძლევა იმის პრეზუმფციის შესაძლებლობას, რომ სავაჭრო ურთიერთობების განვითარებასთან ერთად ამ ორგანიზაციის მიდგომა მიგრაციის პროცესების მართვისადმი უფრო გამყარდება და მიგრაციის მართვის მრავალნახნაგოვანი და გამონევევებით აღსავსე პროცესი ერთხელ და სამუდამოდ მონესრიგდება სამართლის ჩარჩოებში მოქცეული სახელმწიფოთა ეკონომიკური განვითარების სურვილის ხარჯზე.⁴

⁴ ნ. ფარსადანიშვილი, "საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით", სადოქტორო დისერტაცია, (თბ. 2015), გვ. 51-54.

GATS-ის პირველი მუხლით განსაზღვრული ფიზიკური პირის დროებითი გამგზავრებით განეული მომსახურების მახასიათებლებისა და შრომით მიგრაციასთან მისი განსხვავება-მსგავსების დადგენის კვალდაკვალ, ასევე, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება დროებითი გამგზავრების ვადების განსაზღვრას, რათა დადგინდეს უფლების მოცულობა და განისაზღვროს – სახელმწიფოს ტერიტორიაზე რამდენი ხნით დარჩენა ითვლება სამართლებრივ ნორმებთან შესაბამისად. ამ მიმართულებით გაანალიზებულია საერთაშორისო პრაქტიკა და ცირკულარულ მიგრაციასთან დაკავშირებული მთელი რიგი ასპექტები.⁵

GATS-ის ნორმებით რეგულირებადი მიგრაციის მართვის საკითხებისა და მიგრაციის მართვის თვალსაზრისით არსებული საერთაშორისო სახელშეკრულებო ბაზის ანალიზთან ერთად ნაშრომი მიმოიხილავს მომსახურებით ვაჭრობის მარეგულირებელი მრავალმხრივი პრინციპებისა და წესების ჩარჩოს, რომელიც მიმართულია იმისაკენ, რომ მომსახურებით ვაჭრობა განვიითარდეს გამჭვირვალეობისა და პროგრესული ლიბერალიზაციის პირობებში, რათა მოხდეს წევრ სახელმწიფოთა ეკონომიკური ზრდის წახალისება და განვითარებადი სახელმწიფოების განვითარებისათვის ხელშეწყობა, მათ შორის, მათი შიდა მომსახურებითი შესაძლებლობების გაძლიერება და კონკურენტუნარიანობის ამაღლება. GATS-ის წევრი სახელმწიფოები განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობენ ყველაზე ნაკლებად განვითარებულ სახელმწიფოებს მათში არსებული განსაკუთრებული ეკონომიკური მდგომარეობისა და სავაჭრო თუ ფინანსური საჭიროებების გათვალისწინებით, რადგანაც მომსახურების თავისუფლება არსებითი მნიშვნელობის მატარებელია სოციალური განვითარების, სიღარიბესთან ბრძოლის, კეთილდღეობის ხელშეწყობის, ძირითად მომსახურების სახეებთან ხელმისაწვდომობისა და მდგრადი განვითარების მიმართულებით.⁶

ფიზიკურ პირთა დროებითი მიგრაცია ანუ GATS-ის მე-4 რეჟიმი არის სარგებლის მომტანი როგორც გამგზავნი, ასევე, მიმღები სახელმწიფოებისათვის და სწორედ ამიტომ ამ რეჟიმის ამოქმე-

⁵ Ibid.

⁶ ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 49.

დებისას შეძლებისდაგვარად მაქსიმალურად უნდა იქნას გათვალისწინებული განვითარებადი სახელმწიფოების მოთხოვნები.⁷

GATS-ის მე-4 რეჟიმით გათვალისწინებული ფიზიკურ პირთა დროებითი მიგრაციის შესაძლებლობა აქტიურად განიხილებოდა ვმო-ში წლების განმავლობაში. ყველაზე მნიშვნელოვანი მინისტერიალის კონფერენციები ამ მიმართულებით არის ჰონ კონგის⁸, ჟენევის⁹, ნაირობის¹⁰ და ბუენოს აირესის¹¹ მინისტერიალის კონფერენციები. მომსახურებით ვაჭრობის სფეროს მნიშვნელობის ზრდამ ვმო-ს სისტემაში გამოიწვია დისკუსიების დაწყება ახალი საერთაშორისო ხელშეკრულების ტექსტზე – მომსახურებით ვაჭრობის ხელშეწყობის შესახებ. ეს ახალი ინიციატივა ნამდვილად არ არის ადვილად განსახორციელებელი,¹² რის განხილვასაც დაეთმოა ნაშრომის წინამდებარე თავი, მაგრამ იქამდე მნიშვნელოვანია მე-4 რეჟიმის შეფასება დროებითი მიგრაციის გადასახედიდან.

ვმო-ს ნევრ სახელმწიფოში მომსახურების განვეის მიზნებისათვის ფიზიკურ პირთა მიგრაციის საკითხი დაკავშირებულია დროის პერიოდთან. მომსახურების განვეის მიზნებისათვის ფიზიკურ პირთა გადაადგილების შესახებ GATS-ის დანართში მოცემული ფორმულირება, რომ „ხელშეკრულება არ ანესრიგებს ურთიერთობებს ფიზიკურ პირთა მიერ ნევრ სახელმწიფოში დასაქმების ბაზარზე წვდომის მოპოვებასა და მოქალაქეობის მიღების, მუდმივი ბინადრობისა და დასაქმების შესახებ“¹³, იძლევა და-

⁷ WTO doc. TN/S/13.

⁸ WTO doc. WT/MIN(05)/DEC.

⁹ WTO doc. WT/L/847.

¹⁰ WTO doc. WT/MIN(15)/48 WT/L/982.

¹¹ WTO doc. WT/MIN(17)/7/Rev.2 WT/GC/190/Rev.2, WT/MIN(17)/8, JOB/GC/166 JOB/TNC/68, JOB/SERV/274, WT/MIN(17)/19, JOB/GC/168 JOB/TNC/70, JOB/SERV/276, (WT/MIN(17)/7; WT/GC/190), WT/MIN(17)/20, WT/MIN(17)/11, JOB/GC/167 JOB/TNC/69, JOB/AG/133 JOB/DEV/50, JOB/DS/24 JOB/IP/28, JOB/MA/133 JOB/RL/10, JOB/SERV/275 JOB/TE/48.

¹² Azevêdo Underlines Growing Importance of Services in Global Trade, 17 October 2017, is available on <https://www.wto.org/english/news_e/spra_e/spra193_e.htm> accessed 23 August 2018.

¹³ GATS Annex on Movement of Natural Persons Supplying Services under the Agreement, para. 2.

სკენის გამოტანის შესაძლებლობას, რომ ფიზიკურ პირთა ყოფნა წევრი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე დროებითი უნდა იყოს.¹⁴ მნიშვნელოვანი ამ მოცემულობაში ის არის, რომ ვმომეცხევა წევრ სახელმწიფოთა ვალდებულებების სქემებს, რომლებიც აუცილებლად გამომდინარეობს მათივე ეროვნული კანონმდებლობიდან და უცხოელთა ტერიტორიაზე შემომვების მომწესრიგებელი ეროვნული სტრატეგიიდან.¹⁵ აღნიშნული გამომდინარეობს სახელმწიფოთა უფლებიდან, მიიღონ კანონები, რომლებიც აწესრიგებს უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა სახელმწიფო ტერიტორიაზე შემომვებას და მათი დარჩენის პირობებს,¹⁶ როდესაც ეს აუცილებელია სახელმწიფო ინტერესების დასაცავად.¹⁷ მიგრანტ მუშაკთა და მათი ოჯახის წევრების უფლებების დაცვის შესახებ საერთაშორისო კონვენცია ხაზს უსვამს, რომ: „არაფერმა არ შეიძლება ხელი შეუშალოს სახელმწიფოს იმ უფლების განხორციელებაში, რაც მას აძლევს შესაძლებლობას, დაადგინოს მიგრანტი მუშაკებისა და მათი ოჯახის წევრების დაშვების კრიტერიუმები“.¹⁸

¹⁴ The issue of temporariness also was put under the consideration of the council for Trade in Services and in particular its sub committee on services concerning measures relating to the entry and stay of natural persons dealing with the distinction between temporary and permanent residency as well as employment. The Subcommittee concluded that the commitments set out in the individual countries' schedules were sufficiently clear, so that there was no need for further multilateral work on this issue, for more information please see: *WTO Analytical Index: 'General Agreement on Trade in Services' is available on <http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/analytic_index_e/gats_03_e.htm#fn-text341> accessed 20/11/2015.*

¹⁵ Please see: Schedules of commitments and lists of Article II exemptions, available at: < https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/serv_commitments_e.htm >

¹⁶ UN Doc A/RES/40/144.

¹⁷ Convention concerning Migrations in Abusive Conditions and the Promotion of Equality of Opportunity and Treatment of Migrant Workers (adopted 24 Jun 1975, entry into force 09 December 1978) ILO Doc. C143, Art. 14; see also: Convention concerning Migration for Employment (adopted 01 Jul 1949, entry into force 22 January 1952) ILO Doc. C097, Art. 10.

¹⁸ International Convention of the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, (adopted 18 December 1990, entry into force 1 July 2003), UN Doc A/RES/45/158 Art.79.

„GATS-ის პირველი მუხლის შესაბამისად, ე. წ. მეოთხე რეჟიმის მომსახურებაა სახეზე, მაშინ, როდესაც ფიზიკური პირი მომხმარებლის ტერიტორიაზე დროებითი გამგზავრებით აწვდის მომხმარებელს (ადვოკატი, თარჯიმანი, ლექტორი და ა.შ.) მომსახურებას. საინტერესოა, რომ, მიუხედავად თავად მომსახურების განმარტებისა, GATS-ი არ განმარტავს. თუ რას ნიშნავს დროებითი გამგზავრება. ამ საკითხის დადგენა კი არსებითი მნიშვნელობის არის იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ დადგინდეს უფლების მოცულობა და განისაზღვროს, სახელმწიფოს ტერიტორიაზე რამდენი ხნით დარჩენა ითვლება სამართლებრივ ნორმებთან შესაბამისად. რადგანაც ამ კითხვაზე GATS-ის ფარგლებში პასუხი არ მოიძებნება, სასურველია, გათვალისწინებულ იქნეს საერთაშორისო პრაქტიკა ამ მიმართულებით“.¹⁹

GATS-ის ფარგლებში მიგრაციის მოსაწესრიგებლად დამატებით ბარიერს წარმოადგენს თავად ის ფაქტი, რომ თითოეულ სახელმწიფოს თავისი აღქმა აქვს, თუ რას ნიშნავს სიტყვა დროებითი, რაც შეიძლება მერყეობდეს რამდენიმე თვიდან 5 წელიწადამდე.²⁰ თუ სახელმწიფოთა საერთაშორისო თანამეგობრობა თანხმდება იმაზე, რომ ვაჭრობას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს სიღარიბის დასაძლევად და ეკონომიკური ზრდის წასახალისებლად, მაშინ აუცილებელია, რომ მოხდეს ტერმინ დროებითის ერთიან აღქმაზე შეჯერება ამ მიდგომის პრაქტიკაში დასაწერგად. სხვადასხვა კატეგორიის მიგრანტთა არსებობა (დროებითი მიგრანტი მუშაკები,²¹ მოკლევადიანი მიგრანტები,²² ტრანსიენტები²³, მიგრანტი მუშაკები,²⁴ საპროექტო მუშაკები,²⁵ თვითდასაქმებუ-

¹⁹ Nino Parsadanishvili, 'Poverty Eradication – Controversies between UN and WTO' (2018) vol. 4 Check Yearbook of Public and Private International Law, at p. 348.

²⁰ Abella, Manolo (2006) 'Policies and Best Practices for Management of Temporary Migration', Paper presented at the International Symposium on International Migration and Development, UN Population Division, Turin, 28-30 June 2006; See also for example: Portugal: Act No. 23/2007.

²¹ International Migration Law, Glossary on Migration, (2004) IOM, 2004

²² *Ibid.*

²³ *ibid.*

²⁴ International Convention of the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, (adopted 18 December 1990, entry into force 1 July 2003), UN Doc A/RES/45/158 Art. 2(1).

²⁵ *Ibid.*, art.2(2).

ლი მუშაკები,²⁶ ცირკულარული მიგრანტები²⁷) კიდევ უფრო მეტ მნიშვნელობას ანიჭებს აღნიშნულ საკითხს. ნაშრომის მიზნები-სათვის უპრიანია მოკლედ განვმარტოთ თითოეული მათგანი.²⁸

დროებითი მიგრანტი მუშაკი – პირი, რომელიც არის მუშაობის სფეროში დახელოვნებული, არასრულყოფილად დახელოვნებული ან დაუხელოვნებელი და რომელიც ადგილსამყოფელ სახელმწიფოში ატარებს მასთან ან კომპანიასთან გაფორმებული ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ დროის პერიოდს.²⁹

მოკლევადიანი მიგრანტი – ესაა პირი, რომელიც მიემგზავრება დანიშნულების ქვეყანაში, სულ მცირე, სამი თვით, მაგრამ წელიწადზე ნაკლები დროით. მოკლევადიანი მიგრანტად არ იწოდება ის პირი, ვინც დანიშნულების ქვეყანაში მიემგზავრება დასასვენებლად, სამუშაო თუ სამედიცინო მომსახურების მისაღებად.³⁰

გრძელვადიანი მიგრანტი – არის პირი, რომელიც დანიშნულების ქვეყანაში მიემგზავრება, სულ მცირე, ერთი წლის ვადით

²⁶ International Migration Law, Glossary on Migration, (2004) IOM, 2004.

²⁷ EMN Glossary & Thesaurus, is available on <<http://ec.europa.eu/>> accessed 24.02.2015; Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on circular migration and mobility partnerships between the European Union and third countries (COM (2007) 248), is available on <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0248:EN:NOT>>, Cit.: European Migration Network, “Temporary and Circular Migration: empirical evidence, current policy practice and future options in EU Member States”, September 2011, is available on <https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/circular-migration/0a_emn_synthesis_report_temporary_circular_migration_final_sept_2011_en.pdf>, accessed 24 February 2015, p. 14; Graeme, H. – What we know about Circular Migration and Enhanced Mobility, (2013) Policy Brief, Migration Policy Institute, No. 7; Bimal Ghosh (2007), “Managing Migration: Whither the Missing Regime? How Relevant is Trade Law to Such a Regime?”, (2007) vol. 101 Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law), p.304.

²⁸ ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 54

²⁹ *ibid.*

³⁰ *ibid.*

ისე, რომ წარმოშობის ქვეყნისათვის ის ითვლება გრძელვადიან ემიგრანტად, ხოლო დანიშნულების ქვეყნისათვის გრძელვადიან იმიგრანტად.³¹

ტრანსიენტები – პროფესიონალი ან დახელოვნებული მუშაკები, რომლებიც გადადიან ერთი ადგილიდან მეორეში, ხშირად როგორც საერთაშორისო კომპანიების თანამშრომლები.³²

მიგრანტი მუშაკი – პირი, რომელიც უნდა დასაქმდეს, დასაქმებული ან მუშაობდა ანაზღაურებად სამუშაოზე სახელმწიფოში, რომლის მოქალაქეც არ არის ის.³³

პროექტის თანამშრომელი – მიგრანტი მუშაკი, რომელიც დანიშნულების ქვეყანაში მუშაობს მხოლოდ მისი დამსაქმებლის მიერ განხორციელებული პროექტის ფარგლებში.³⁴

თვითდასაქმებული მუშაკი – მიგრანტი მუშაკი, რომელიც დაკავებულია ანაზღაურებადი საქმიანობით, ძირითადად, მარტო ან მისი ოჯახის წევრებთან ერთად. თვითდასაქმებული ასევე ყველა ის მიგრანტი, რომელიც ასეთად არის აღიარებული დანიშნულების ქვეყნის კანონმდებლობისა თუ სხვა საერთაშორისო შეთანხმების შესაბამისად.³⁵

საერთაშორისო ექსპერტები სამართლიანად აღნიშნავენ: ცირკულარული მიგრაცია განვითარების ერთ-ერთ განმსაზღვრელ ფაქტორად რომ იქცეს, აუცილებელია ცირკულარულობის ჯეროვნად მართვა და სწორად წარმართვა. მნიშვნელოვანია, რომ დანიშნულებისა და წარმოშობის სახელმწიფოებმა შექმნან ისეთი შეჯერებული სისტემა, რომელიც სასარგებლო იქნება როგორც დანიშნულების, ასევე წარმოშობის სახელმწიფოებისათვის და თავად მიგრანტებისათვის.³⁶

³¹ *ibid.*

³² *ibid.*

³³ International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, 1990, Art. 2(1), 18.12.1990 <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmw.htm>, ნანახია: 14/02/2014.

³⁴ *ibid.*, art. 2(2).

³⁵ *ibid.*

³⁶ Graeme, H. 'What we know about Circular Migration and Enhanced Mobility', Policy Brief, Migration Policy Institute, No. 7, (2013). ნ. ფარსადანიშვილი,

ცირკულარული მიგრაცია³⁷ ადამიანთა მობილობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ტიპია. თანამედროვე სამყაროში მისი მნიშვნელობის ზრდა განპირობებულია, ძირითადად, ორი უმთავრესი მიზეზით: 1) გადაადგილების თანამედროვე მექანიზმები იძლევა „ორ სახლს შორის“ ცირკულირების შესაძლებლობას და 2) კომუნიკაციის თანამედროვე საშუალებებით შესაძლებელია ორივე სახლთან ბმის შენარჩუნება. მას, გარკვეულწილად, ეწოდება „პოზიტიური ცირკულირება“, შემთხვევა, როდესაც პიროვნებები იღებენ გადაწყვეტილებას, არსებითად სასარგებლო საქმე გააკეთონ ერთზე მეტი ქვეყნისათვის.³⁸

ცირკულარულ მიგრაციაზე საუბრისას არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება ასევე თავად ტერმინის განმარტებას, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ცირკულარული მიგრაციის განმარტებისას არ არსებობს ერთიანი მიდგომა. ცირკულარული მიგრაცია განსხვავებულად განიმარტება, როგორც საერთაშორისო ორგანიზაციების, ასევე თავად სახელმწიფოების მიერ. საინტერესოა, რომ ევროპული მიგრაციის კავშირის მიერ შემუშავებული ლექსიკონის შესაბამისად, დროებითი მიგრაცია განიმარტება როგორც: „მიგრაცია სპეციფიკური მოტივით და/ან მიზნით, იმ განზრახვით, რომ შემდეგ მოხდება წარმოშობის ქვეყანაში დაბრუნება ან სხვა მიმართულებით გამგზავრება“.³⁹ რაც შეეხება უშუალოდ ცირკულარულ მიგრაციას, ზემოხსენებული ლექსიკონი მას განმარტავს, როგორც: „ერთი და იმავე პირის მიგრაციას ორ ან მეტ სახელმწიფოში“.⁴⁰

„საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 51.

³⁷ დამტებითი ინფორმაციისთვის ასევე იხ. დისერტაცია: ნ. ფარსადა-ნიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 51.

³⁸ Dovelyn, R. A. Newland, K. *‘Circular Migration and Development Trends, Policy, Routes and Ways Forward’* (Washington DC. Migration Policy Institute, 2007).

³⁹ EMN Glossary, <http://www.emn.europa.eu>, ნანახია: 15.04.2014.

⁴⁰ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on circular migration and mobility partnerships between the Europe-

ევროკავშირში ცირკულარულ მიგრაციასთან დაკავშირებით მიგრანტების ორი ტიპი გამოიყოფა, კერძოდ: მესამე სახელმწიფოს მოქალაქეები, რომლებიც დასახლდნენ ევროკავშირში და აქვთ შესაძლებლობა, საქმიანობა აწარმოონ წარმოშობის ქვეყანაში ისე, რომ დარჩნენ ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოს რეზიდენტებად. მაგალითად, ამ კატეგორიის პირებში მოიაზრებიან ბიზნესმენები, რომელთაც სურთ საკუთარი წარმოშობის ქვეყანაში ბიზნესის წამოწყება ან ექიმები, პროფესორები და სხვა პროფესიონალები, რომელთაც სურვილი აქვთ, დაეხმარონ წარმოშობის ქვეყანას იმით, რომ საკუთარი პროფესიული საქმიანობის ნაწილი აწარმოონ წარმოშობის ქვეყანაში.⁴¹

კიდევ უფრო საინტერესოა მესამე სახელმწიფოს რეზიდენტი პირების ცირკულარული მიგრაცია ევროკავშირში: მესამე სახელმწიფოს რეზიდენტებს ცირკულარული მიგრაცია აძლევს იმის შესაძლებლობას, რომ დროებით გაემგზავრონ ევროკავშირში სამუშაოდ, სასწავლებლად, პროფესიული დახელოვნებისთვის იმ პირობით, რომ მათთვის ევროკავშირში ყოფნის უფლების პერიოდის ამოწურვის შემდეგ ისინი დაბრუნდებიან წარმოშობის ქვეყანაში და იქ გააგრძელებენ თავის ჩვეულ მოღვაწეობას. ცირკულარული მიგრაცია, გარკვეულწილად, პრივილეგიურულ მდგომარეობაში აყენებს მიგრანტებს, რაც თავის თავში მოიცავს, ასევე, მაგალითად, ქვეყანაში ხელახალი შეშვების პროცედურების გამარტივებას. ეს კატეგორია მოიცავს მიგრანტთა ფართო სპექტრს, მათ შორის:

მესამე სახელმწიფოს მოქალაქეებს, რომელთაც სურთ, დროებით იმუშაონ (სეზონური სამუშაოები) ან ისწავლონ ევროკავშირში წარმოშობის ქვეყანაში დაბრუნებამდე, ან ისეთი მოქალაქეები, რომელთაც ევროკავშირში სწავლის შემდეგ სურთ ადგილზე დასაქმება იმ პროფესიული გამოცდილების დაგრო-

---

an Union and third countries (COM (2007) 248), available from: < <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0248:EN:NOT>>, ციტი.: European Migration Network, “Temporary and Circular Migration: empirical evidence, current policy practice and future options in EU Member States”, September 2011, p. 14.

⁴¹ European Migration Network, “Temporary and Circular Migration: empirical evidence, current policy practice and future options in EU Member States”, September 2011, p. 14.

ვების მიზნით, რომლის დაგროვებაც გაუჭირდებათ წარმოშობის ქვეყნებში; ასევე, მესამე სახელმწიფოს მკვლევრებს ევროკავშირში კვლევითი პროექტის შესასრულებლად, მოქალაქეებს, რომელთაც სურთ კულტურის, განათლებისა და ახალგაზრდულ საკითხებში თანამშრომლობა, ისევე, როგორც მოხალისებრივ საქმიანობაში ჩართვა ანაზღაურების გარეშე.⁴²

ამ განმარტებათა შესაბამისად, დგინდება, რომ დროებითი მიგრაცია უფრო მეტად მიესადაგება ერთჯერად გადაადგილებას და ევროკავშირში განსაზღვრული ვადით ყოფნას, მაშინ, როდესაც ცირკულარული მიგრაცია გულისხმობს განმეორებით მოქმედებას და საზღვრის მრავალჯერადად კვეთას. იმის მიხედვით, ნევრ სახელმწიფოს თუ როგორი განმარტება აქვს დამკვიდრებულ, დროებითი და ცირკულარული მიგრაცია შესაძლოა მოიცავდეს, როგორც დროის მინიმუმ, ასევე მაქსიმუმ ხანგრძლივობას.⁴³

საინტერესოა, რომ სახელმწიფოებს განსხვავებული მიდგომა აქვთ, როგორც ცირკულარული მიგრაციის, ასევე დროებითი მიგრაციის ვადებსა და პირობებთან დაკავშირებით. მაგალითად:

ფინეთში დროებით ყოფნად მოიაზრება დროის პერიოდი – რამდენიმე თვიდან 2 წლამდე;

საფრანგეთში – დროებითი მიგრანტი არის პირი, რომელიც მიემგზავრება თავისი ჩვეული რეზიდენტობის ქვეყნიდან დამოუკიდებელ სახელმწიფოში, სულ მცირე, სამი თვით, მაგრამ ერთ წელზე (12 თვეზე) ნაკლები დროით, მხოლოდ იმ პირობით, რომ საზღვრის კვეთა არ არის დაკავშირებული რეკრეაციულ, დასვენების, მეგობრებისა და ნათესავების მონახულების, საქმიან, სამედიცინო მიზნებსა თუ რელიგიურ პილიგრიმობასთან;

ლატვიაში დროებითი მიგრაცია განიმარტება საიმიგრაციო კანონის შესაბამისად, როგორც დროებითი რეზიდენტობის დოკუმენტი და აძლევს უცხოელს უფლებას, გარკვეული დროით

⁴² *Ibid.*, გვ. 15.

⁴³ *Ibid.*, სხვადასხვა სახელმწიფოში ცირკულარული და დროებითი მიგრაციის მარეგულირებელ ნორმებთან დაკავშირებით იხ., ასევე: Manolo, A. (2006) 'Policies and Best Practices for Management of Temporary Migration', Paper presented at the International Symposium on International Migration and Development, UN Population Division, Turin, 28-30 June.

იცხოვროს ლატვიაში. პირი ითვლება დროებით მიგრანტად იქამდე, სანამ ის არ მიიღებს მუდმივი რეზიდენტობის უფლებას;

ლიტვაში, მაგალითად, დროებითი მიგრაცია წესრიგდება უცხოელთა აქტით, რომლის შესაბამისად, არსებობს ორი სახის დროებითი მიგრაცია: საზღვრის კვეთა მოკლე ვადით და საზღვრის კვეთა დროებითი რეზიდენტობის მოპოვების მიზნით, მაქსიმუმ 5 წლის ვადით.⁴⁴

ლუქსემბურგში დროებითი მიგრაციის სამართლებრივი ასპექტები წესრიგდება 2008 წლის 29 აგვისტოს კანონით იმიგრაციისა და პირთა თავისუფალი გადაადგილების შესახებ. ამ აქტის მიხედვით, დროებითია ყველა მიგრანტი (უცხო ქვეყანაში დაბადებული მესამე სახელმწიფოს მოქალაქე), რომელიც არ არის უფლებამოსილი გრძელვადიანი რეზიდენტის სტატუსის (*statut de resident de longue durée*) მოპოვებისათვის, ანუ, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ესაა უცხო ქვეყანაში დაბადებული უცხო ქვეყნის მოქალაქე, ვისი სამართლებრივი სტატუსიც არის დროებითი, მიუხედავად დროის იმ მონაკვეთისა, რაც მან დაჰყო ქვეყანაში;

ნიდერლანდებში უცხოელთა აქტი განასხვავებს დროებით ბინადრობასა და სამუდამო ცხოვრების უფლებას ერთმანეთისაგან. დროებითი ბინადრობის ნებართვა გაიცემა ერთი წლის ვადით და შესაძლებელია, გაგრძელდეს ყოველწლიურად, ხუთი წლის განმავლობაში. ამ ვადის ამოწურვის შემდეგ ავტომატურად წარმოიშობა ქვეყნის დატოვების ვალდებულება;⁴⁵

პორტუგალიაში დროებითი მიგრაცია იყოფა ორ კატეგორიად: 1) დროებითი კონტრაქტზე დამყარებული შრომითი მიგრაცია და 2) დროებითი მიგრაცია სასწავლო მიზნებისათვის. იმიგრაციის შესახებ კანონის შესაბამისად, დროებითი მიგრაცია განისაზღვრება 6 თვის ვადით, რომლის ამოწურვის შემდეგ მიგრანტი უნდა დაბრუნდეს წარმოშობის ქვეყანაში;⁴⁶

⁴⁴ ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 54.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Portugal: Act No. 23/2007 of 2007, Legal framework of entry, permanence, exit and removal of foreigners into and out of national territory [Portugal], 4 July

ნაშრომში მოცემული ინფორმაცია ცირკულარული და დროებითი მიგრაციის შესახებ, ერთი მხრივ, გამოკვეთს იმ განსხვავებებს, რაც არსებობს სახელმწიფოებს შორის ადამიანთა მობილობის ვადებთან დაკავშირებით და, მეორე მხრივ, კიდევ უფრო ნათელს ხდის იმას, თუ როგორი მნიშვნელოვანი როლი შეიძლება შეასრულოს ვმო-ს ფარგლებში მომსახურებით ვაჭრობის გამართვივებამ და GATS-ის მე-4 რეჟიმის ამოქმედებამ ორგანიზაციის წევრი განვითარებადი სახელმწიფოების ინტერესების დასაცავად, რადგან ვმო-ის ფარგლებში არსებული ზოგადი სტანდარტი წევრ სახელმწიფოთა ფარგლებში დროებითი მიგრაციის შესაძლებლობის გააქტიურებით წარმოადგენს საუკეთესო გზას სიღარიბის აღმოსაფხვრელად და ადამიანის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად გლობალური ეკონომიკური ზრდის წახალისების მიზნებისათვის.

ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ შესაძლებელია GATS-ის, როგორც ეფექტური მექანიზმის, გამოყენება მიგრაციასთან დაკავშირებული საკითხების მოსაწესრიგებლად ისე, რომ საფრთხე არ შეექმნას სუვერენიტეტისა და სახელმწიფო უსაფრთხოების კონცეფციებს. თავად ის ფაქტი, რომ გაეროს მსოფლიოს სამიტის შედეგები საერთაშორისო ვაჭრობას განვითარების მამოძრავებელ მექანიზმს უწოდებს,⁴⁷ კიდევ უფრო მეტად მკაფიოდ აჩენს ვმო-ს ეფექტურობას და იმას, რომ გლობალური ეკონომიკური ზრდისა და სიღარიბის აღმოფხვრის უზრუნველყოფა წარმოუდგენელია ვმო-ს გარეშე. სიღარიბის აღმოფხვრის მიმართულეებით ვაჭრობის ლიბერალიზაციის აუცილებლობაზე მეტყველებს, ასევე, ისიც, რომ ვმო-ს წევრი სახელმწიფოები სულ უფრო მეტად ცდილობენ განვითარებადი სახელმწიფოების ინტერესებისათვის ყურადღების დათმობას.⁴⁸ მიმღებ და გამგზავნ სახელ-

---

2007, ხელმისაწვდომია: <http://www.refworld.org/docid/48e4910b2.html> , ბოლოს ნანახია 2015 წლის 3 იანვარს. იხ., ასევე: ნ. ფარსადანიშვილი, „საერთაშორისო და შიდა სამართლის თანაფარდობა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის პრეცედენტული სამართლის მიხედვით“, სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 2015, გვ. 54.

⁴⁷ UN Doc A/RES/60/1.

⁴⁸ Members Move to Enact Bali Decision on LDC Services Waiver, is available on < https://www.wto.org/english/news_e/news15_e/serv_05feb15_e.htm > accessed 23 August 2018; Oonagh Sands *Temporary Movement of Labour Fuels*

მნიფოთა შორის უფრო მეტი თანამშრომლობისა და დიალოგის წასახალისებლად და იმის წარმოსაჩენად, რომ დროებით მიგრაციას ორივე მხარისათვის შეუძლია სარგებლის მოტანა,⁴⁹ აუცილებელია ვმო/GATS-ის სისტემაში რეფორმების გატარება, რათა უზრუნველყოფილ იქნას ფიზიკურ პირთა დროებითი მიგრაცია თუნდაც გარდამავალი პერიოდისათვის. ძალიან საინტერესოა მომსახურებით ვაჭრობის ხელშეწყობის შესახებ ახალი ხელშეკრულების ტექსტის მისაღებად კონსულტაციების დასაწყებად ინდოეთის მიერ გაკეთებული შემოთავაზება, მაგრამ ბუენოს აირესის 2017 წლის მინისტრიალის კონფერენციაზე გამართულმა სავაჭრო მოლაპარაკებების პროგრესის გარეშე ჩავლამ წარმოაჩინა, რომ ამ იდეას ამ ეტაპისთვის წარმატება არ უნერია. ძალიან საინტერესოა ინდოეთის შემოთავაზება, დაიწყოს კონსულტაციები მომსახურებით ვაჭრობის ხელშეწყობის შესახებ ახალი ხელშეკრულების ტექსტის მისაღებად, მაგრამ ბუენოს აირესის 2017 წლის მინისტრიალის კონფერენციაზე გამართულმა სავაჭრო მოლაპარაკებების პროგრესის გარეშე ჩავლამ წარმოაჩინა, რომ ამ იდეას ამ ეტაპისთვის წარმატება არ უნერია. ჩვენი აზრით, ვმო-ს ნევრებს შეუძლიათ, დაიწყონ ფიქრი თავად GATS-ის განსხვავებულად განსამარტავად, რაც გამოსავლის უფრო ადვილად პოვნის შესაძლებლობას შექმნიდა, ვიდრე სრულიად ახალი ხელშეკრულების მისაღებად მოლაპარაკებების წარმართვა.⁵⁰ ან

GATS Debate, 1 June 2004, is available on <<http://www.migrationpolicy.org/article/temporary-movement-labor-fuels-gats-debate>> accessed 24 February 2015; General Agreement on Trade in Services, Arts. I and XIII; Mitsuo Matsushita, Thomas. J. Schoenbaum, Petros. C. Marvoidis, *The World Trade Organization Law, Practice, and Policy* (Oxford University Press 2008) p. 228-229; A. Mattoo, A. Carzaniga, *Moving People to Deliver Services* (World Bank and Oxford University Press 2003) p.21.; S. Lester, B. Mercurio, *World Trade Law* (Hart Publishing 2008) p. 604; A. T. Guzman, J. H. B. Pauwelyn, , *International Trade Law* (Aspen Publishers 2009) p. 567.

⁴⁹ Programme of Action adopted at the International Conference of Population and Development, Cairo, 5-13 September 1994, is available on < https://www.unfpa.org/sites/default/files/event-pdf/PoA_en.pdf >, p.83, accessed 15 June 2018.

⁵⁰ Nino Parsadanishvili, 'Poverty Eradication – Controversies between UN and WTO' (2018) vol. 4 Check Yearbook of Public and Private International Law, at p. 350.

თუ ვმო-ს წევრი სახელმწიფოები მაინც გადაწყვეტენ, რომ დაიწყონ მუშაობა ახალი ხელშეკრულების ტექსტზე, მაშინ ეს ხელშეკრულება უნდა იყოს არასავალდებულო ხასიათის მრავალმხრივი ხელშეკრულება. ასეთი მიდგომა წევრებს შესაძლებლობას მისცემს, რომ გარდაქმნან ვმო საკუთარი სარგებლის შესაბამისად.⁵¹ ახალი არასავალდებულო ხასიათის მრავალმხრივი ხელშეკრულება შესაძლებლობას მისცემს წევრ სახელმწიფოებს, თავისუფლად შეუერთდნენ ხელშეკრულებას მათივე ეკონომიკური პრეფერენციებიდან გამომდინარე. ახალი ხელშეკრულება უნდა ფოკუსირდებოდეს მომსახურებით გამწვანება დროებითი მიგრაციის მონესრიგებაზე და მათთვის ან სავიზო ბარიერების სრულად გაუქმებაზე ან გამარტივებული სავიზო რეჟიმის ამოქმედებაზე,⁵² რითიც ასევე შეასრულებს სოციალური განვითარების შესახებ გაეროს კოპენჰაგენის დეკლარაციის მოთხოვნას, რომ ორივე ეკონომიკური და სოციალური გადასახედიდან ყველაზე პროდუქტიული პოლიტიკაც და ინვესტიციაც არის ის, რომ გააძლიეროს ხალხის შესაძლებლობები, რესურსები და უნარები.⁵³

⁵¹ Bregt Natens, Jan Wouters, 'The State of Play and Future of Services Negotiations in the WTO' (2013) vol. 4 Check Yearbook of Public and Private International Law, at p. 253.

⁵² Nino Parsadanishvili, 'Poverty Eradication – Controversies between UN and WTO' (2018) vol. 4 Check Yearbook of Public and Private International Law, at p. 350.

⁵³ UN, World Summit for Social Development 'Copenhagen Declaration on Social Development', A/CONF.166/9, Para 7.

VIII. დასკვნა

სახელმწიფოთაშორისი მოლაპარაკებები, ადამიანის უსაფრთხოებისა და სიღარიბის დაძლევის მიმართულებით გამოირჩევა განსაკუთრებული სირთულითა და პრაქტიკაში გამოვლენილი პრივილეგიების განსხვავებულობით. გაეროს მიერ სიღარიბის აღმოფხვრასა და ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობაში ვმო-ს წამყვანი როლის აღიარება აჩვენებს რეალობის მხოლოდ ერთ მხარეს. რაც არ უნდა ზრდაზე ორიენტირებული მიდგომები არსებობდეს, ვმო-ში ფაქტი უცვლელია – მომსახურებით ვაჭრობის სფეროს მიმართ არსებული დღითიდღე მზარდი ინტერესი ვმო-ს ძალიან რთულ მდგომარეობაში აყენებს.

მორიგი წინააღმდეგობრივი საკითხი, რაც იკვეთება გაეროსა და ვმო-ს ურთიერთობებში, დაკავშირებულია შრომით უფლებებთან. მიუხედავად იმისა, რომ ვმო ცდილობს, გაემიჯნოს შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის კომპეტენციას, საერთაშორისო დონეზე განვითარებული მოვლენები, განსაკუთრებით ეკონომიკური ზრდით გამონვეული შრომითი მდგომარეობის გაუმჯობესების დინამიკა,⁵⁴ ცხადყოფს ამ ორ ორგანიზაციას შორის თანამშრომლობის აუცილებლობას. ეს გამომდინარეობს, ასევე, შრომისა და მომსახურების განმარტებითი მსგავსებისაგან და თვალნათლივ წარმოაჩენს ვმო-ს კომპეტენციას აღნიშნულ სფეროში.

მომსახურების სფეროში მოლაპარაკებათა ჩიხში შესვლა წარმოადგენს უმთავრეს ბარიერს, რაც ხელს უშლის განვითარებადი სახელმწიფოების ინტერესების გატარებას განსაკუთრებით GATS-ის მე-4 რეჟიმის პერსპექტივიდან. მოცემულ სიტუაციაში ერთადერთი გამოსავალია ან თავად GATS-ის რეფორმირება ან

⁵⁴ Roger Blanpain, Susan Bisom-Rapp, William R. Corbett and Hilary K. Josephs and Mich Zimmer, *The Global Workplace, International and Comparative Employment Law: Cases and Materials* (Aspen Publishers 2nd ed. 2012) p. 61.

მომსახურებით ვაჭრობის ხელშეწყობის შესახებ ხელშეკრულების გამოყენება, რომ ახალი პლატფორმის შექმნით მომსახურებით ვაჭრობის მოლაპარაკებები ჩიხიდან გამოვიდეს.⁵⁵

---

⁵⁵ Nino Parsadanishvili, 'Poverty Eradication – Controversies between UN and WTO' (2018) vol. 4 Check Yearbook of Public and Private International Law, at p. 351.

THE LEVELS OF THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL NEGOTIATIONS TO ENSURE HUMAN SECURITY AND POVERTY ERADICATION

I. Executive Summary

Introduction links Human Security and Poverty Eradication to each other in line with the different levels of International negotiations that have been undertaken throughout the years up until now in conjunction with the goals of 2030 sustainable development agenda. Next to putting emphasis on the importance of the inclusion of Human Security and Poverty Eradication on the agendas of key players in the field, introduction also touches upon the importance of having common understanding and approaches in the process of tackling the global challenges by states and international organizations with particular attention to the difficulties caused by the differences of policy priorities and practices of governments and international organizations. Introduction also draws the linking lines between Human Security and Poverty Eradication from the perspective of trade in services negotiations and the importance of consideration of the interests of developing and least developed countries in this regards. Next to touching upon the UN/ILO and WTO agendas in regulating Poverty Eradication as a component of sustainable development from Human Security Perspective introduction particularly introduces the following components of the monograph:

Respective Ministerial Conferences of the WTO and initiation of the Trade Facilitation for Services Agreement as a possible plurilateral solution to the overly complicated multilateral trade negotiations;

The discussions that are under way within UN/ILO and WTO regarding the inclusion of Social Clause in the world trade agenda provided that

employment is already included within the scope of coverage of General Agreement on Trade in Services (GATS);

Facilitation of the temporary movement of natural persons to deliver services (GATS Mode 4) to meet the special economic needs of developing and least developed countries through the WTO's strongest growth-promoting effects.

Chapter 2 is focusing on the the emergence of Human Security Concept (part 1) and the historical development of the world trade system (part 2).

In the part 1 chapter 2 gives an overview of the current developments within international community of states and their growing interest in bringing new concepts, policies, approaches and solutions to global challenges that enhanced the development of “people-centred, comprehensive, context-specific and prevention-oriented” approaches enshrined within the concept of human security on the agenda of political fora on international, regional and national levels.

Particular attention is given to the definition of human security offered by UN establishing links between survival, livelihood, dignity, security, development, human rights, freedom from poverty and despair, as a primary motivator to see the role of UN as universal international organization as well as almost universal WTO in the process of regulating complex and multilayer challenge of ensuring the “right to security of person”. This development is evaluated from the stand point of seeing contrasts existent on the level of distinct subjects of international law drawing attention to the reality that brings all the efforts of international society to convince the WTO in becoming more active in the process of ensuring right to development, reduction of poverty and regulation of temporary migration as a tool for effective implementation of economic aspects of human security, next to the analyzing the resistance of the WTO itself towards bringing new topics into its daily working agenda being already overwhelmed with blocked rounds of trade in services negotiations.

Chapter 2 also gives comparative analysis of the definition of human security offered by UN and the way it is incorporated into the foreign policy priorities of different countries, next to touching upon the complexity of issues connected to human security on diverse levels of international

relations rising questions in the direction of the relationship of sovereignty, state security and human security, the possibility of putting human security on the equal level with sovereignty and state security, as well as the issues connected to the enjoyment of right to development and limitation of migration.

Part 2 of the Chapter 2 next to analyzing the historical developments of the establishment of world trade system concentrates on the existent possibilities of effective execution of international obligations by states and the importance of bringing economic solutions to current human security problems from poverty eradication perspective. The Historical Development of the world trade system is analyzed starting from 1945 with the first initial ideas about establishing international organization to tackle global economic crises caused by the second world war. Particular attention is paid to the period from 1948 to 1994 with the GATT as protocol for provisional application and the results of subsequent stages of trade negotiations with particular emphasis on Uruguay round of trade negotiations bringing WTO into the operation with all its legal framework and especially incorporating trade in services in the agenda of the WTO.

Next to focusing on the historical development and the establishment of the WTO and the importance of this fact from the perspective of human security and poverty eradication Chapter 2 touches upon the challenges related to the inclusion of human security in practice by the individual states and the differences existent within legal backgrounds or cultures in this regards in line with the sovereignty and non-interference in the domestic affairs granting states possibility to comply with international legal obligations based on their national legislations putting emphasis on the effectiveness of the strict monitoring mechanisms existent within the WTO demanding from member states to implement undertaken obligations in a predictable and stabile manner, asking question – Would there be the same problems of guaranteeing human security if there existed as effective enforcement mechanisms of legal norms as it is in WTO? Concluding that making WTO interested in inclusion human security into its subject matter jurisdiction could effectively regulate economic side of “the right to security of person”. In order to give more credibility to this conclusion chapter 3 brings focus on the WTO as an indistinguishable part of public international law, the operational principles and major international trea-

ties of the world trade system, the dispute settlement mechanism as a key to the success of the WTO on the international arena and therefore making the idea of brining human security and poverty eradication into the WTO agenda more realistic bearing in mind the emerging meaning of international treaties which have long lasting operational effects.

Yet another important component from the perspective of human security and poverty eradication touched upon by Chapter 3 is linked to the General Agreement on Trade in Services (GATS) of the WTO. As the preamble of the agreement declares poverty eradication to be the major goal of the agreement with particular focus on the consideration of the interests of Developing and Least Developed Countries within trade in services negotiations Chapter 3 underlines all the tools and guiding principles incumbent within the agreement that if applied properly can guarantee the assurance of human security as well as poverty eradication for the worlds most vulnerable by the way of inclusion of the social clause and making mode 4 (temporary movement of service providers) actively implemented.

Chapter 4 focuses on the approaches enshrined within UN recognizing the leading role of the WTO in poverty eradication from human security perspective drawing attention upon the importance of trade in international relations to tackle the major challenges of social and economic nature faced by the world. This issue is analyzed through the in depth consideration of the number of International Treaties concluded within the framework of UN underlining two major dimensions first being the general recognition of the role of the WTO for poverty eradication in the international legal and policy documents and second being linked to the importance of consideration of the interests of developing and least developed countries underlining trade in services and temporary movement of natural persons delivering services to be the building blocks of poverty eradication and therefore of human security.

General recognition of the role of WTO in poverty eradication is mainly analyzed through the following international treaties: UN Charter (1945), Stockholm Declaration (1972), Charter of Economic Rights and Duties of States (1974), Brussels Declaration (2001) indicating that a “transparent, non-discriminatory and rules based multilateral trading system is essential for reaping the potential benefits of globalization”, as well as in

line with the results of Monterrey conference (2002) for the implementation of the decisions of the WTO, underlining that poverty can be eradicated by the effective use of trade opportunities.

While from the perspective of consideration of the interests of developing and least developed countries and linking trade in services with job creation opportunities the analysis is given based on the Brussels Declaration showing the importance of accession of developing countries in the WTO in line with the Doha Development Agenda and the crucial importance that is given to trade for ensuring economic growth and its conversion into poverty reduction strategies. In continuation of the underlining the major role of the WTO in poverty eradication Chapter 4 also touches upon the differentiated responsibilities between developed and developing countries in the process of framing strategies for poverty eradication relying on the following legal instruments UN charter, UN Millennium Declaration, the New Delhi Declaration (2002), underlining economic-social development and eradication of poverty amongst overriding priorities of the developing countries with emphasis also on the Cairo Program of Action of the International Conference on Population and Development (1994) recognizing poverty eradication as an indivisible part of sustainable development for meeting the needs of the majority of the people of the world with due consideration of the common and differentiated responsibilities of states in this process in line also with the results of the Monterrey Conference (2002) showing the need for inclusion of differential treatment provisions for developing countries in service sector mainly from the perspective of temporary movement of natural persons to deliver services.

Chapter 5 focuses on the position of the WTO to the Poverty Eradication and Human Security respectively showing the major role of the organization in strengthening the world economy and leading to more trade, employment and income growth on the global level through the analysis of respective Ministerial Conferences as key decision making tools enshrined within the system. Particular attention is given to the results of the Doha Ministerial Conference (2001) underlining the importance of trade in services in promoting the economic growth of all trading partners and due consideration of the interests of developing and least developed countries especially from the perspective of temporary movement of nat-

ural persons to deliver services as embodied within GATS in general and it's mode 4 in particular.

Major purpose of the chapter 5 is to show what has been maintained unchanged though out the years during the WTO ministerial conferences after the delivery of the Doha Ministerial Conference and what where the major shifts that brought the system in the current negotiation crises. In so doing chapter 5 clearly shows that Cancún (2003) as well as Hong Kong Ministerial Conferences (2005) kept mainly the same wording in terms of poverty eradication and the importance of the consideration of trading interests of developing and least developed countries in the WTO, but it also underlines the major changes brought by Geneva Ministerial Conference (2011) from the perspective of launching preferential treatment to services and service providers of least developed countries with emphasis on the need for the liberalization of market access to least-developed countries in sectors and modes of supply of their export interest, in line with the results of Bali (2013) and Nairobi (2015) Ministerial Conferences showing no major success in the attempt of the organization to encourage member states for the extension of preferences to LDCs' services and service suppliers. Chapter 5 further shows that the major shifts within the WTO system in the field of trade in services negotiations were brought by Buenos Aires Ministerial Conference of 2017 attracting the greatest number of stakeholders and resulting in even more complication of the decision making process in the field of trade in services negotiations and bringing new initiatives for the negotiation of Trade in Services Facilitation Agreement for meeting the needs of developing and least developed countries especially from African Continent to help them to meet their trade interests especially in Mode 4 related issues and given the fact that negotiations around GATS reached no major progress for considering the interests of developing and LDCs' within the WTO.

Chapter 6 deals with the Labour Rights from the perspective of ILO and WTO operational agendas in line with poverty eradication and human security demands from the perspective of both organizations showing that officially but not formally ILO and WTO agree on the importance of the protection of labour rights and at the same time having practice going to the absolutely different direction. In this light chapter 6 takes both perspectives into account meaning the position of the ILO as well as the WTO

with regards to poverty eradication and ensuring social justice in the world on the example of the ILO Constitution and the ILO Conference seeing a clear link between universal and lasting peace and social justice, as well as the Declaration of Philadelphia underlining that poverty anywhere constitutes a danger to prosperity everywhere, next to the citing the position of the WTO about trade liberalization as a major tool for poverty eradication. Chapter 6 further touches upon the Declaration for social justice of the ILO and it's annex emphasizing on the need for societal and economic changes for eradication of poverty in the global economy in line with the WTO Marrakesh Agreement focusing on raising standards of living and ensuring full employment through expanding of trade in goods and services, as well as GATS, desiring to facilitate the increasing participation of developing countries in trade in services. In line with the analysis of all relevant Ministerial Conferences of the WTO that had fully delegated Labour Rights to the ILO avoiding adding additional topics on the agenda of the WTO chapter 6 shows that even though WTO is resistant to bring labour rights at the table of negotiations the similarity of definitions between services and labour as embodied in well known dictionaries proves the existence of inescapable competence of the WTO in this field showing that Labour Rights are already incumbent within the system.

Chapter 7 – touches upon the temporary and circular migration from poverty eradication perspective in line with the GATS mode 4 – temporary movement of natural persons supplying services for the purposes of the consideration of the interests of developing and least developed countries. This issue is discussed in line with the Hong Kong, Geneva, Nairobi and Buenos Aires Ministerial Conferences and challenges in the trade in services negotiations bringing the idea of the Trade Facilitation of Services Agreement at the table of the discussions. Next to the analysis of the existent legal framework linked with the migration of individuals and indivisible rights of states to regulate the entry and stay of aliens on the territory chapter 7 also touches upon the different categories of migrants and underlines the importance of the establishment of the common understanding of temporary migration for the purposes of applying GATS mode 4 for the benefit of developing and least developed countries meeting the demands of human security and poverty eradication in line with the sustainable development goals.

Chapter 7 sees GATS as an effective pillar for regulating migration related issues without prejudice to the concept of sovereignty and security of states by the way of bringing international trade as an engine for development into the overall process recognizing once again the leading role of the WTO in ensuring global economic welfare. For ensuring that migration has positive consequences for the development of both sending and receiving countries, chapter 7 offers the importance of the reforms to be undertaken within the WTO/GATS system allowing for the temporary movement of service providers at least for the period of transition. As it is indicated in the chapter 7 changing interpretative attitudes to the GATS making it more open for the temporary migration, would bring much quicker solutions to the blocked circle of trade in services negotiations then it would happen in the case of negotiating absolutely new text of the new agreement. And if this last position will gain the victory amongst the WTO member states then the format of the new agreement has to be plurilateral rather than multilateral giving much more flexibility to the member states of the WTO to freely join at any stage avoiding frightening mandatory format being that much associated with Multilateralism. This is also seen to be in line with the UN Copenhagen Declaration on Social Development both from economic and social terms.

Conclusion emphasizes that even though UN recognizes the leading role of the WTO in human security and poverty eradication by the way of ensuring global economic growth for meeting the needs of developing and LDCs' the reality existent in practice underlines that growing importance of trade in services makes it more complicated to reach progress in negotiations therefore putting the WTO in a very challenging situation.

In line with the summing up the controversial dilemma regarding inclusion of social clause in the operational agenda of the WTO and the official position of UN/ILO in this regards conclusion also underlines the inevitability of the cooperation between these actors claiming for the existence of not only ILO's, but most importantly WTO's competence in this field.

Yet another issue concluded by the monograph is that due to a lack of progress in services negotiations, the only solution is to either reform GATS or to use the Trade Facilitation for Services agreement as a new platform for plurilateral negotiations attempting to bring light to the locked circle of services negotiations.

ბიბლიოგრაფია:

წიგნები

1. B. von Tigerstrom, Human Security and International Law (Hart Publishing 2007)
2. John H. Jackson, The Jurisprudence of GATT and The WTO, (Cambridge University Press 2000)
3. Sharif Bhuiyan, National Law in WTO Law Effectiveness and Good Governance in the World Trading System (Cambridge University Press, 2011)
4. John H. Barton, Judith L. Goldstein, Timothy E. Josling and Richard H. Steinberg, The Evolution of the Trade Regime, (Politics, Law and Economics of the GATT and the WTO), Princeton 2008.
5. Amrita Narlikar, The World Trade Organization (a very short Introduction), (Oxford University Press 2005)
6. Richard Peet, Unholy Trinity, The IMF, World Bank and WTO, (Zed Books, 2009).
7. Meredith Kolsky Lewis and Susy Frankel (eds), International Economic Law and National Autonomy, (Cambridge University Press 2010)
8. Guzman Pauwelyn, International Trade Law, (Wolters and Kluwer 2009)
9. J.G. Merrills, International Dispute Settlement, (Cambridge University Press 2007)
10. P.C. Mavroidis, The World Trade Organization: Law, Practice and Policy, (Oxford University Press 2003)
11. Aaditya Mattoo, Robert M. Stern, and Gianni Zanini, A Handbook of International Trade in Services, (Oxford University Press 2008)
12. Matsushita, M. Schoenbaum T. J., Mavroidis, P. C. The World Trade Organization Law, Practice, and Policy, (Oxford University Press 2008)

13. Matsushita, M. Schoenbaum T. J., Marvoidis, P. C. (2008) *The World Trade Organization Law, Practice, and Policy*
14. Mattoo, A. Carzaniga, A., *Moving People to Deliver Services*, (Oxford University Press 2003)
15. Lester, S. Mercurio, B., *World Trade Law*, (Hurt Publishing 2008)
16. Guzman, A. T., Pauwelyn, J. H. B., *International Trade Law*, (Aspen Publishers 2009)
17. Lester, S., Mercurio, B., Davies A., Leitner K., (2008) *World Trade Law Text Materials and Commentary*
18. Garner Bryan A. *Black's Law Dictionary*, 8th edition
19. K-H Ziegler, *Völkerrechtsgeschichte* (2nd edn 2007) § 2 II 1
20. Roger Blanplain, Susan Bisom-Rapp, William R. Corbett and Hilary K. Josephs and Mich Zimmer, *The Global Workplace, International and Comparative Employment Law: Cases and Materials* (Aspen Publishers 2nd ed. 2012)
21. Bronstein, A. *International and Comparative Labour Law* (ILO 2009)
22. Mitsuo Matsushita, Thomas. J. Schoenbaum, Petros. C. Marvoidis, *The World Trade Organization Law, Practice, and Policy* (Oxford University Press 2008)
23. Mattoo, A. Carzaniga, *Moving People to Deliver Services* (World Bank and Oxford University Press 2003)
24. S. Lester, B. Mercurio, *World Trade Law* (Hart Publishing 2008)
25. T. Guzman, J. H. B. Pauwelyn, *International Trade Law* (Aspen Publishers 2009)

სტატიები

1. Bregt Natens, Jan Wouters, 'The State of Play and Future of Services Negotiations in the WTO' (2013) Vol. 4 *Check Yearbook of Public and Private International Law*
2. Steve Charnovitz, 'The (Neglected) Employment Dimension of the World Trade Organization', (2006) NO. 131, *George Washington University Law School*
3. Nino Parsadanishvili, 'Poverty Eradication – Controversies between UN and WTO ' (2018) Vol. 9 *Check Yearbook of Public and Private International Law*

საერთაშორისო ხელშეკრულებები

1. Universal Declaration on Human Rights, (adopted 10 December 1948 UNGA Res 217 (III) (UDHR).
2. Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes (1994)
3. General Agreement on Trade in Services 1994
4. General Agreement on Tariffs and Trade 1994
5. UN Charter 1945
6. Charter of economic rights and duties of states, Preamble, GA Res. 3281(xxix), UN GAOR, 29th Sess., Supp. No. 31 (1974) 50
7. Brussels Declaration, Third United Nations Conference on the Least Developed Countries
8. ILO Constitution
9. Declaration concerning the aims and purposes of the International Labour Organisation (DECLARATION OF PHILADELPHIA)
10. GATS, Annex on Movement of Natural Persons Supplying Services Under the Agreement
11. Convention concerning Migrations in Abusive Conditions and the Promotion of Equality of Opportunity and Treatment of Migrant Workers (adopted 24 Jun 1975, entry into force 09 December 1978) ILO Doc. C143
12. Convention concerning Migration for Employment (adopted 01 Jul 1949, entry into force 22 January 1952) ILO Doc. C097
13. International Convention of the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, (adopted 18 December 1990, entry into force 1 July 2003), UN Doc A/RES/45/158
14. Declaration on Social Justice for fair Globalization, Art. I. Adopted by the International Labour Conference at its Ninety-seventh Session, Geneva, 10 June 2008.
15. Annex follow-up to the Declaration Social Justice for fair Globalization, Art. II.D. Adopted by the International Labour Conference at its Ninety-seventh Session, Geneva, 10 June 2008.

გაეროს დოკუმენტები

1. UN doc A/RES/66/290.
2. UN doc A/RES/60/1.
3. UN doc A/66/763.
4. World Summit for Social Development 'Copenhagen Declaration on Social Development', UN Doc A/CONF.166/9.
5. UN Doc A/RES/41/128.
6. Millennium Declaration, UN Doc A/55/2.
7. Resolution Adopted by the General Assembly, A/RES/48/166, 17 February 1994, An Agenda for Development
8. UN, World Summit for Social Development 'Copenhagen Declaration on Social Development', A/CONF.166/9
9. UN Doc A/RES/40/144.
10. Process of preparation of the Environmental Perspective to the Year 2000 and Beyond, Article 8. Para b., General Assembly, A/RES/38/161, 19December 1983, Meeting no. 102

ვმო-ს დოკუმენტები

1. WTO doc. WT/MIN(15)/DEC.
2. WTO doc. TN/S/13.
3. WTO doc. WT/MIN(05)/DEC para. 25.
4. WTO doc. WT/L/847.
5. WTO doc. WT/MIN(13)/DEC.
6. WTO doc. WT/MIN(13)/43 WT/L/918.
7. WTO doc. WT/MIN(15)/DEC para. 24.
8. WTO doc. WT/MIN(15)/48 WT/L/982.
9. WTO doc. WT/MIN(17)/55/Rev.1.
10. WTO doc. WT/MIN(17)/8, JOB/GC/166 JOB/TNC/68, JOB/SERV/274.
11. WTO doc. WT/MIN(01)/DEC/1.
12. WTO doc. WT/MIN(17)/11, JOB/GC/167 JOB/TNC/69, JOB/AG/133 JOB/DEV/50, JOB/DS/24 JOB/IP/28, JOB/MA/133 JOB/RL/10, JOB/SERV/275 JOB/TE/48.

13. WTO doc. WT/MIN(17)/19, JOB/GC/168 JOB/TNC/70, JOB/SERV/276, WT/MIN(17)/7; WT/GC/190.
14. WTO doc. WT/MIN(17)/74.
15. WTO doc. WT/MIN(01)/DEC/1, para 8.
16. WTO doc. WT/MIN(17)/55/Rev.1, para 10.
17. WTO doc. WT/DS503/1 S/L/410, p.1.
18. WTO doc. WT/MIN(01)/DEC/1 para 6.
19. WTO doc. TN/S/13.
20. WTO doc. WT/MIN(05)/DEC.
21. WTO doc. WT/L/847.
22. WTO doc. WT/MIN(15)/48 WT/L/982.
23. WTO doc. WT/MIN(17)/7/Rev.2 WT/GC/190/Rev.2, WT/MIN(17)/8, JOB/GC/166 JOB/TNC/68, JOB/SERV/274, WT/MIN(17)/19, JOB/GC/168 JOB/TNC/70, JOB/SERV/276, (WT/MIN(17)/7; WT/GC/190), WT/MIN(17)/20, WT/MIN(17)/11, JOB/GC/167 JOB/TNC/69, JOB/AG/133 JOB/DEV/50, JOB/DS/24 JOB/IP/28, JOB/MA/133 JOB/RL/10, JOB/SERV/275 JOB/TE/48.
24. WTO doc. WT/MIN(96)/DEC.

სასამართლოების გადაწყვეტილებები

- Appellate Body Report, US – Corrosion-Resistant Steel Sunset Review, DS244*
Appellate Body Report, US – Stainless Steel (Mexico), DS344
Appellate Body Report, US – Gasoline, DS2, p. 17.
EC-Bannanas III, Panel Report, DS27.
Panel Report on Italian Discrimination against Imported Agricultural Machinery, adopted on 23 October 1958, BISD 7S/60, 63-64.
Territorial Dispute Case (Libyan Arab Jamahiriya v. Chad), (1994), I.C.J. Reports p. 6 (International Court of Justice);
Colder v. United Kingdom, ECHR, Series A, (1995) no. 18 (European Court of Human Rights); Restrictions to the Death Penalty Cases, (1986) 70 International Law Reports 449 (Inter-American Court of Human Rights);
Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua), Judgment, I.C.J. Reports 2009

Aegean Sea Continental Shelf (Greece v. Turkey), Judgment, I.C.J. Reports 1978

ანგარიშები

1. Report of the International Conference on Financing for Development, Monterrey, Mexico, 18-22 March 2002, is available on < <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>>, accessed 14 March 2018
2. United Nations Development Program, Human Development Report 1994 [Report 1994]
3. Commission on Global Governance, 'Our Global Neighborhood: The Report of the Commission on Global Governance' (1995)
4. Modalities for the Special Treatment for Least-Developed Country Members in the Negotiations on Trade in Services, Adopted by the Special Session of the Council for Trade in Services on 3 September 2003, World Trade Organisation – TN/S/13, 5 September 2003.
5. Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development (Report of the World Summit on Sustainable Development, Johannesburg, South Africa, 26 August-4 September 2002 (United Nations publication)

The United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 5 – 16 June 1972, available at: <http://www.un-documents.net/unchedec.htm>: Principle 8 – Economic and social development is essential for ensuring a favorable living and working environment for man and for creating conditions on earth that are necessary for the improvement of the quality of life.

Report of the International Conference on Financing for Development, Monterrey, Mexico, 18-22 March 2002, is available on < <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>>, accessed 14 March 2018

Programme of Action adopted at the International Conference of Population and Development, Cairo, 5-13 September 1994, is available on < https://www.unfpa.org/sites/default/files/event-pdf/PoA_en.pdf > accessed 15 June 2018

Report of the International Conference on Financing for Development, Monterrey, Mexico, 18-22 March 2002, is available on < <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>>, accessed 14 March 2018

un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>, accessed 14 March 2018, P. 7; Monterrey Consensus of the international conference on Financing for Development, the final text of agreements and commitments adopted at the International Conference of Financing for Development, Monterrey, Mexico, 18-22 March 2002

ინტერნეტრესურსები:

Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, is available on <<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>>, accessed 23 August 2018;

Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development, p. 2. is available on <http://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/19097/Johannesburg_Plan_of_Action.pdf?sequence=1&isAllowed=y>;

Rio Declaration on Environment and Development, 3-14 June 1992, principle 5. is available on <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf>, accessed 23 August 2018.

Millennium Declaration and Agenda 21. https://sustainabledevelopment.un.org/content/dsd/dsd_aofw_nsds/nsds_index.shtml

WTO Analytical Index: 'General Agreement on Trade in Services' is available on <http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/analytic_index_e/gats_03_e.htm#fntext341> accessed 20/11/2015.

Please see: Schedules of commitments and lists of Article II exemptions, available at: < https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/serv_commitments_e.htm >

Dovelyn, R. A. Newland, K. 'Circular Migration and Development Trends, Policy, Routes and Ways Forward' (Washington DC. Migration Policy Institute, 2007).

Manolo, A. (2006) 'Policies and Best Practices for Management of Temporary Migration', Paper presented at the International Symposium on International Migration and Development, UN Population Division, Turin, 28-30 June.

ILA New Delhi Declaration of Principles of International Law Relating to Sustainable Development, 2 April 2002, The 70th Conference of the

- International Law Association, held in New Delhi, India, 2–6 April 2002, Principle 3.
- Convention on Biological Diversity, Rio de Janeiro, 5 June 1992, United Nations, Article, 20 para. 4, Available at: <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>
- Portugal: Act No. 23/2007 of 2007, Legal framework of entry, permanence, exit and removal of foreigners into and out of national territory [Portugal], 4 July 2007, <http://www.refworld.org/docid/48e4910b2.html>
- Blanpain, Bisom-Rapp, Corbett, Josephs, Zimmer, *The Global Workplace International and Comparative Employment Law: Cases and Materials*, (Cambridge University Press 2012), p. 61.
- OECD – International Trade and Core Labour Standards, PolicyBrief, October 2000, available: <http://www.oecd.org/tad/1917944.pdf>, Last visited: 20 February 2015
- Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development (Report of the World Summit on Sustainable Development, Johannesburg, South Africa, 26 August-4 September 2002 (United Nations publication), is available on <http://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/WSSD_PlanImpl.pdf>, accessed 24 June 2018, p.1.
- International Labour Organization (ILO) Resolutions Concerning Economically Active Population, Employment, Unemployment and Underemployment Adopted by the 13th International Conference of Labour Statisticians, October 1982, para. 9, is available on <<https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=778>> accessed 16.02.2015.
- Law on Employment and Work of Aliens, Proposal, Montenegro, Article 5, is available on <https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/cgr_e/WTACCCGR27A3_LEG_8.pdf>, accessed 25 May 2018.
- Democracy, development and the WTO, Statement by Mike Moore, is available on <https://www.wto.org/english/news_e/spmm_e/spmm_82_e.htm>, accessed 23 August 2018; also cit. in: Report of the International Conference on Financing for Development, Monterrey, Mexico, 18-22 March 2002, is available on <<http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>>, accessed 14 March 2018, P. 89.
- Multilateral Trade Negotiations – Uruguay Round, Draft Glossary of Terms, Group of Negotiations on Services, 8 July 1988, MTN.

GNS/W/43, is available on <http://www.wto.org/gatt_docs/English/SULPDF/92050117.pdf> accessed 17/02/2015.

Poverty and Shared Prosperity (2016) at p.1. is available on < <http://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity>> accessed 23 August 2018.

Members Move to Enact Bali Decision on LDC Services Waiver, is available on <https://www.wto.org/english/news_e/news15_e/serv_05feb15_e.htm> accessed 23 August 2018; Oonagh Sands *Temporary Movement of Labour Fuels GATS Debate*, 1 June 2004, is available on <<http://www.migrationpolicy.org/article/temporary-movement-labor-fuels-gats-debate>> accessed 24 February 2015;

International Trade and Core Labour Standards, Policy Brief, October 2000, is available on <<http://www.oecd.org/tad/1917944.pdf>> accessed 20 February 2015.

‘The General Agreement on Trade in Services (GATS): objectives, coverage and disciplines’ <http://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/ga-tsqa_e.htm>, accessed 17.02.2015;

<http://www.worldbank.org/en/topic/sustainabledevelopment/overview>
Azevêdo Underlines Growing Importance of Services in Global Trade, 17 October 2017, is available on <https://www.wto.org/english/news_e/spra_e/spra193_e.htm> accessed 23 August 2018.

Governance and the Law (2017) at p.263, available on <<http://www.worldbank.org/en/publication/wdr2017>> accessed 23 August 2018.

Foreign Affairs, Trade and Development – Canada, ‘Promoting Stability and Security’ <<http://www.international.gc.ca/developement-developpement/priorities-priorites/security-securite.aspx?lang=eng>>, accessed 20/11/2015.

Ministry of Foreign Affairs of Japan, The Trust fund for Human Security, for the ‘Human-centered 21st Century’ <http://www.mofa.go.jp/policy/human_secu/t_fund21.pdf> accessed 20/11/2015.

The WTO Legal Underpinnings, WTO e-learning copyright, 1 January 2013

Understanding the WTO: GATT: ‘provisional’ for almost half a century, WTO Publication, <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm>

Understanding the WTO: The Uruguay Round, WTO Publication, http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm

Understanding the WTO: The GATT years: from Havana to Marrakesh, WTO Publication, xelmisawvdomia: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm>

Dispute Settlement: Appealate Body, Farewell speech of Appellate Body Member David Unterhalter, xelmisawvdomia: < http://wto.org/english/tratop_e/dispu_e/unterhalterspeech_e.htm>, 23/04/2015w. mdgomareobiT.

Understanding the WTO: The Uruguay Round, WTO Publication, xelmisawvdomia: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm>

164 members since 29 July 2016 , with dates of WTO membership, xelmisawvdomia: <https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm>

Justice Florentino P. Feliciano Former Member and Chairman Appellate Body World Trade Organization, Lecture: “Interpretation of Treaties: The Experience of the Appellate Body, WTO”, Filmed at Cambridge University in conjunction with the Lauterpacht Centre for International Law.

Understanding the WTO: Principles of Trading Sistem, WTO Publication, gv: 10, xelmisawvdomia: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm>.

Sands, O. *‘Temporary Movement of Labor Fuels GATS Debate’*, <http://www.migrationpolicy.org/article/temporary-movement-labor-fuels-gats-debate>, (2004), (nanaxia: 11.12.2013),

Azevêdo Underlines Growing Importance of Services in Global Trade, 17 October 2017, is available on <https://www.wto.org/english/news_e/spra_e/spra193_e.htm> accessed 23 August 2018.

Marrakesh Delcaration 1994, https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/marrakesh_decl_e.htm

Fifth Ministerial Conference, Day 5 Ends without Consensus, 14 September 2003, is available on <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min03_e/min03_e.htm> accessed 23 August 2018.

The WTO and International Labour Organization, is available on <https://www.wto.org/english/thewto_e/coher_e/wto_ilo_e.htm> accessed 23 August 2018;

International Migration Law, Glossary on Migration, (2004) IOM, 2004 EMN Glossary & Thesaurus, is available on <<http://ec.europa.eu/>> acce-

ssed 24.02.2015; Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on circular migration and mobility partnerships between the European Union and third countries (COM (2007) 248), is available on <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0248:EN:NOT>>,

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on circular migration and mobility partnerships between the European Union and third countries (COM (2007) 248), available from:< <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0248:EN:NOT>>,

European Migration Network, “Temporary and Circular Migration: empirical evidence, current policy practice and future options in EU Member States”, September 2011

გამოცემაზე მუშაობდნენ:
რუსუდან მიქენაია
მარიამ ებრალიძე
ლელა ნიკლაური

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
თბილისი, 2020

0179 თბილისი, ი. ჭავჭავაძის გამზირი 14
14, Ilia Tchavtchavadze Ave., Tbilisi 0179
Tel 995(32) 225 04 84, 6284/6279
www.press.tsu.edu.ge

